

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Mgr. Radka Krejčíková

**KRAJNÍ NOUZE A NUTNÁ OBRANA
SROVNÁNÍ ČESKÉ ÚPRAVY
S COMMON LAW**

**NECESSITY AND SELF-DEFENCE
COMPARISON OF CZECH LAW
WITH COMMON LAW**

Rigorózní práce

Konzultant: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18. února 2015

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Poděbradech dne 18. února 2015

Radka Krejčíková

Poděkování

Děkuji panu JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování. Zároveň jsem vděčná za poskytnuté rady a výklad panu prof. Dr Paul McDermott BCL, LL.M, PhD. Současně bych ráda poděkovala své rodině za podporu při psaní této práce.

V Poděbradech dne 18. února 2015

Obsah:

1. Úvod	1
2. Kontinentální a angloamerický právní systém	4
3. Postavení krajní nouze a nutné obrany v národních úpravách	8
3.1. Česká republika	8
3.1.1. Úvod do problematiky	8
3.1.2. Základní rysy okolností vylučujících protiprávnost	11
3.2. Common law státy	14
3.2.1. Irsko	15
3.2.2. Anglie.....	19
3.3. Public defence	20
4. Krajní nouze, nutnost, tíseň	21
4.1. Česká republika	21
4.1.1. Úvod	21
4.1.2. Nebezpečí přímo hrozící zájmům chráněných zákonem	23
4.1.3. Trestně neodpovědné osoby a možnosti obrany	29
4.1.4. Podmínka subsidiarity	32
4.1.5. Podmínka proporcionality	34
4.1.6. Povinnost nebezpečí snášet.....	38
4.1.7. Překročení mezí krajní nouze	39
4.1.8. Závěr	42
4.2. Irsko	42
4.2.1. Úvod k nutnosti (<i>necessity</i>)	42
4.2.2. Podmínky pro aplikaci nutnosti.....	44
4.2.3. Nejvýznamnější případy nutnosti.....	45
4.2.4. Tíseň (<i>duress per minas/duress by threats</i>) – základní podmínky	52
4.2.5. Bezprostřednost hrozby, výhrůžky (<i>imminence of threats</i>)	54
4.2.6. Povaha výhrůžky u tísně	56
4.2.7. Dobrovolné vystavení se budoucí výhrůžce (<i>voluntary expose to threats</i>)	57
4.2.8. Závěr	58
4.3. Anglie	59

4.3.1. Tíseň vyvolaná okolnostmi (<i>duress of circumstances</i>)	59
4.3.2. Závěr	62
5. Nutná obrana, oprávněné použití síly, sebeobrana.....	62
5.1. Česká republika	62
5.1.1. Úvod	62
5.1.2. Útok.....	66
5.1.3. Zájmy chráněné trestním zákoníkem.....	74
5.1.4. Časová podmínka útoku.....	74
5.1.5. Obranné jednání	78
5.1.6. Preventivní nutná obrana – automatická obranná zařízení.....	93
5.1.7. Vybočení z podmínek nutné obrany	99
5.1.8. Závěr	104
5.2. Irsko	105
5.2.1. Úvod	105
5.2.2. Zákonné podmínky.....	107
5.2.3. Přiměřenost obrany (<i>proportionality of response</i>)	111
5.2.4. Možnost ústupu (<i>retreat</i>)	113
5.2.5. Ochrana obydlí	114
5.2.6. Vybočení z podmínek sebeobranu (<i>excessive force</i>)	117
5.2.7. Závěr	118
5.3. Anglie	119
5.3.1. Úvod	119
5.3.2. Zákonné podmínky.....	120
5.3.3. Povinnost ústupu (<i>duty to retreat</i>).....	123
5.3.4. Vybočení z podmínek přiměřenosti obrany (<i>excessive force</i>).....	124
5.3.5. Závěr	124
5.4. Battered woman syndrom – exkurz	124
6. Závěr	128
Seznam zkratk	131
Použitá literatura	132
Shrnutí v anglickém jazyce (resumé)	138

Abstrakt	139
Abstract.....	140
Klíčová slova.....	141
Key words.....	141

1. Úvod

Trestní právo stanoví závazné podmínky, za kterých je jednání osob stíháno orgány činnými v trestním řízení. Současně však mohou některá jednání naplnit podmínky stanovené trestním právem, což znamená, že by bylo považováno za trestné, ale kvůli vyššímu účelu, který takové jednání sleduje, trestné není – v takovém případě se mluví o okolnostech vylučujících protiprávnost. Okolností vylučujících protiprávnost je několik, předmětem této rigorózní práce jsou však pouze dvě – krajní nouze a nutná obrana. Jedná se o dva poměrně často využívané instituty. A především aplikace institutu nutné obrany je pod velkým drobnohledem médií. Nesprávná aplikace těchto institutů a velká medializace případů, ve kterých došlo k překročení jejich podmínek a potrestání pachatele, má za důsledek nedůvěru občanů v trestní právo. Občané se na základě případů propíraných v médiích obávají trestního stíhání své osoby, v případě, že by bránili svůj majetek či život. Toto společenské klima pak nepřispívá k ochotě lidí pomáhat při obraně jiné osoby či jejího majetku.

Média jsou mocnou zbraní, která má však za hlavní cíl zaujmout diváky a čtenáře. Navíc se média neubrání určitému zjednodušování případů, ve kterých se řeší právě instituty krajní nouze či nutné obrany. Mimo jiné jsou spíše medializovány případy, ve kterých nebyly některé podmínky nutné obrany naplněny, než případy obránců, kteří jednali v rámci podmínek nutné obrany a nebyli potrestáni. Určitou měrou se na medializovaných případech podílejí i orgány činné v trestním řízení, ať již chybami ve vyšetřování, či neaplikováním institutů krajní nouze a nutné obrany na přílehlavé případy. Je zřejmé, že ustanovení trestního zákoníku upravující tyto instituty nejsou mrtvá, ale jedná se naopak o používaná, živá ustanovení.

Autorka se ve své rigorózní práci chce podrobněji zabývat srovnáním české právní úpravy s common law systémem. V rámci své diplomové práce, která byla základem a východiskem této práce, se zaměřila především na irskou právní úpravu, neboť v Irsku byla na studijním pobytu v rámci LLP Erasmus (University College Dublin). Již na základě své diplomové práce dospěla autorka k přesvědčení, že ačkoliv se porovnávají dva instituty dvou odlišných právních systémů, jsou si velice podobné. Proto jedním z cílů této práce je

porovnání české právní úpravy institutu krajní nouze a nutné obrany s common law systémem, který je založen na odlišných zásadách než systém kontinentální, do kterého se řadí české právo. Zjednodušený a neznalý pohled může tvrdit, že česká právní úprava je zcela odlišná od právní úpravy irské či britské. Nesmíme však zapomínat, že jak Česká republika, tak Irsko a Velká Británie jsou členy Evropské unie, navíc pro všechny zmíněné státy vyplývají určité závazky z dalších mezinárodních dohod, jejichž signatáři vyjmenované státy jsou. Mezinárodní dohody, úmluvy a smlouvy zaručují určitý standard práv napříč státy.

Hlavním cílem této práce je pak především srovnání teorie s praxí, respektive ukázka aplikace teorie na praktických případech. Autorka si je vědoma skutečnosti, že hlavním pramenem práva v České republice jsou zákony, které jsou laicky řečeno pouhé texty, neboť konkrétní, praktickou podobu každé ustanovení získává až výkladem soudů v rámci jednotlivých případů. V souvislosti s výše uvedeným se autorka rozhodla, že se pokusí každý pojem nejdříve vyložit teoreticky a následně demonstrovat na soudních případech tak, aby si pod teoretickou podmínkou mohli něco představit i běžní občané. Avšak ani tato komparace nemá za cíl být závazná a aplikovatelná beze zbytku, jelikož nesmíme zapomínat na skutečnost, že každý případ má být posuzován na základě svých skutkových okolností, a nelze z něho tak vytvořit obecné výkladové stanovisko. Autorka je vedena snahou, aby obyčejní občané snadněji pochopili institut krajní nouze a nutné obrany, aby si i oni dokázali pod abstraktním pojmem představit určité faktické jednání.

Autorka se rozhodla pro strukturu práce, která se více zaměřuje právě na porovnání jednotlivých institutů s common law. Nejprve autorka popíše základní odlišnosti kontinentálního a angloamerického práva, zejména rozdílnost pramenů, soudního systému a další. Následně rozebere hlavní znaky okolností vylučujících protiprávnost, jejich charakteristické rysy a odlišnosti od podobných institutů v české právní úpravě, a poté i obdobných institutů v common law. Po tomto obecném úvodu se pak bude práce věnovat jednotlivým institutům – krajní nouzi a nutné obraně - vždy nejprve popíše úpravu v České republice, následně v Irsku a případně v dalších státech s angloamerickým právním systémem. Autorka se zaměří na krajní nouzi a její ekvivalenty v rámci angloamerického práva. Institut bude analyticky probrán a popsán z různých úhlů pohledu ve vazbě

na teoretický základ a judikaturu soudů. Autorka by každou jednotlivou podmínku prezentovala na případu, který této podmínce odpovídá v praxi. V rámci výkladu krajní nouze budou zhodnoceny i následky překročení zákonných podmínek pro její uplatnění a možné způsoby řešení s případným přesahem do soudní praxe.

Další část práce se bude týkat institutu nutné obrany – opět nejprve popsaném dle podmínek českého práva (teoretické základy, odkazy na existující judikaturu, následky překročení stanovených podmínek) a dále dle irského a britského práva.

Hlavní metodou při zpracování této práce bude metoda analytická a v určitých částech bude použita i metoda komparativní. Poznatky a informace budou nejdříve získány, poté zpracovány a v závěru popsány a vysvětleny. Bude se jednat nejen o právní analýzu, ale zároveň bude pozornost věnována shrnutí jednotlivých jevů v jejich vzájemné souvislosti a jejich následném zhodnocení. Základem pro komparaci budou instituty v českém a irském právu (případně doplněné o britskou úpravu), které plní funkci krajní nouze a nutné obrany.

2. Kontinentální a angloamerický právní systém

Právo je až na výjimky teritoriálně vázáno, platí většinou na území jednoho státu, který právní normy vytváří a prosazuje. Samozřejmě existují i právní systémy, které se uplatňují personálně, tedy pouze jen na určité osoby (např. náboženská práva). Historickým vývojem se však vytvořily dva základní modely práva – *právo kontinentální*, občas nazýváno nepřesně právem románsko-germánským, a *právo angloamerické*, které je označováno jako common law.¹ I přes určitou neobsahovou souladnost pojmů common law a angloamerického práva, bude autorka této práce používat tyto dva pojmy jako synonyma, ačkoliv právní teorie je za slova stejného významu nepovažuje.² Jako další právní systém se uvádí islámský právní systém, který se však zpravidla používá při aplikaci právních norem v oblasti vlastnictví či otázek ohledně osobního stavu.³ Islámské právo není tolik rozšířené jako právo kontinentální či common law.

Gerloch právní systémy označuje pojmem právní kultura v jeho druhém významu tedy jako způsob tvorby, interpretace a aplikace právních norem, který ovlivňuje specifické tradice, jež ve svém důsledku vytváří rozdílné pojetí legality (koncepte právního státu a doktríny rule of law).⁴ Za nejvýznamnější rozdíly mezi angloamerickým právem a právem kontinentálním se považuje: a) rozdíl v pramenech práva; b) rozdílné postavení soudců z hlediska tvorby práva; c) rozdílnost právních institutů, terminologie; d) rozdílné pojetí právního státu.⁵

Kontinentální právo se považuje za starší právní systém, který je dominantní ve světovém měřítku. Hlavním důvodem pro rozšířenější aplikaci kontinentálního práva napříč různými světovými státy jsou kolonizační výpravy evropských států. Obdobně se samozřejmě šířilo i právo angloamerické, jež povětšinou lze najít ve státech, které byly

---

¹ Knapp, V.: Teorie práva. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 91.

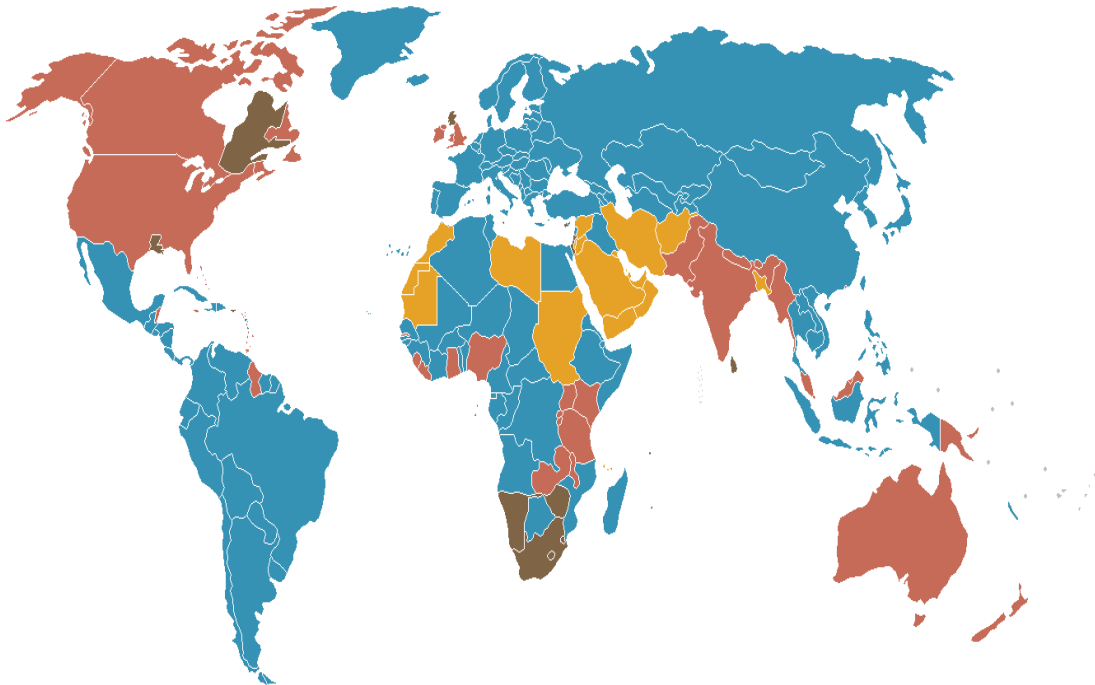
² Podrobněji k této otázce viz. Knapp, V.: Základy srovnávací právní vědy. Praha, 1991.

³ K této otázce blíže: Derret, J., Iyer, T.: Hindu Law, International Encyclopedia of Comparative law. Hamburg, Voll. II, kapitola 2.

⁴ Gerloch, A.: Teorie práva. 6. aktualizované vydání. Aleš Čeněk, 2013, str. 103.

⁵ Gerloch, A.: Teorie práva. 6. aktualizované vydání. Aleš Čeněk, 2013, str. 105-106.

kolonizovány britskou říší. Aktuální rozložení jednotlivých právních systémů velmi dobře znázorňuje následující mapa.⁶ Systém práva kontinentálního je znázorněn barvou modrou, angloamerický systém je znázorněn barvou červenou, žlutá barva označuje islámský systém a hnědá barva zvýrazňuje státy se smíšeným právním systémem (např. JAR, nebo oblast Québecu).

Důvodem pro odlišení právních systémů byl rozdílný přístup k občanskému právu. U kontinentálního právního systému, který je založen na recepci římského práva, je dominantním zdrojem právních norem právo psané a právo obyčejové se v něm neuplatňuje. Zpravidla je právo uspořádáno do zákoníků, neboli kodexů, jejichž původní smysl měl být v úpravě všech pro život důležitých právních norem v jednom zákoně. Soudci v rámci svých rozhodnutí právo pouze nalézají, respektive vykládají, ale nevytváří jej. Soudní rozhodnutí je závazné pouze mezi stranami (*inter partes*).⁷

---

⁶ převzata se semináře „*Introduction to civil law*“, vyučovaného na univerzitě University College of Dublin v akademickém roce 2012/2013 panem Dr. Eoinem Daly BCL, Ph.D.

⁷ Knapp, V.: *Teorie práva*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 92.

Na druhé straně, angloamerické právo je založeno především na rozhodnutí soudců, jež právo vytváří. Soudce má v právním systému speciální postavení. Rozhodnutí soudů se nazývají precedenty, jež se řadí mezi hlavní prameny práva. Precedent je závazný pro rozhodnutí v obdobných případech, neboť se aplikuje zásada „*stare decisis*“, která znamená setrvati u rozhodnutého.⁸ Zpravidla má precedent dvě části a to jednak *ratio decidendi*, do které spadá část odůvodnění použitelné pro další případy (jedná se o normativní větu), a jednak *obiter dictum*, což je část odůvodnění platná pouze a jenom na ten jednotlivý případ, tato část nemá obecnou závaznost.

Obvykle jsou rozhodnutí soudů v angloamerickém právním systému velmi obsáhlá, neboť v něm soudci musí odůvodnit, které případně dřívější precedenty na danou věc aplikovali a které nikoliv, dále odůvodňují v jakých skutečnostech je případ odlišný od případů dříve rozhodnutých. Jinými slovy: „*Poněvadž při soudním rozhodování neexistují totožné konkrétní skutkové podstaty, ani konkrétní skutkové podstaty univerzálně stejné, usiluje anglický soudce při rozhodování daného případu o zjištění jeho abstraktní totožnosti s případem v minulosti již precedenčně judikovaným. To znamená, že i on subsumuje, na rozdíl od evropského soudce, však v případě case law nikoli skutkovou podstatu faktickou pod skutkovou podstatu právní, ale subsumuje konkrétní skutkovou podstatu skutkové podstatě abstraktní, tj. precedenční.*“⁹ Nelze však předpokládat, že všechny soudy v dané zemi jsou nadány pravomocí vydávat precedenty, zpravidla toto oprávnění náleží pouze nejvyšší soudní instanci v daném státě. Dále je významným pramenem v angloamerickém právním systému i právo obyčejové, případně odborné názory. V poslední době jsou některé oblasti upravovány i psanými zákony (*statute law*), které jsou však i nadále dovytvářeny soudními rozhodnutími.¹⁰

Zjednodušeně lze rozdílnost angloamerického a kontinentálního právního systému shrnout tak, že soudní precedenty jsou hlavním pramenem práva v angloamerickém

---

⁸ Podrobněji k otázce viz. Cross, R.: Precedent in English law. Oxford, 1991.

⁹ Knapp, V.: Teorie práva. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 99.

¹⁰ Podrobněji viz David, R.: Anglické právo. Bratislava 1972.

systemu, kdežto v kontinentálním systému hlavní pramen práva zabírají kodexy a pravomoc soudům k vytváření práva není dána.¹¹

Právní teorie rozděluje oba právní systémy navíc na dílčí oblasti. U kontinentálního systému se tak odlišují okruhy práva francouzského, rakouského, německého, švýcarského a skandinávských zemích, které jsou založeny především na odlišném občanském zákoníku a jeho souvislostech, kdy lze samozřejmě spatřovat rozdíly mezi Code Civil, Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, Bürgerliches Gesetzbuch a Zivilgesetzbuch¹², ale v souvislosti se skutečností, že občanské právo není předmětem této práce, se autorka rozhodla blíže nepopisovat jednotlivé odlišnosti. Obdobně se pak v angloamerickém právním systému odlišuje okruh práva anglického a práva amerického. V americkém právu existuje zjednodušeně řešeno právo soudcovské, psaná ústava a právo psané (*legislation*), ale ve vazbě na skutečnost, že jsou Spojené státy americké federací, je i psané právo poněkud komplikovanější, obdobně pak soustava soudů. V určitém státě se jednak uplatňují právní předpisy státu, poté federální zákony, soudcovské právo daného státu a rozhodnutí federálních soudů.

V anglickém právu můžeme nalézt dva systémy soudcovského práva, jednak common law a jednak ekvity. V minulosti, především pak ve středověku, bylo common law poněkud rigidní, respektive bylo založeno na formalizovaných podáních k soudu tzv. writů, kterých byl omezený počet. S jinou otázkou, než která byla upravena pomocí writů, se nemohl občan obrátit na soudy common law. Proto začaly vznikat soudy ekvity, které rozhodovaly na základě spravedlnosti. Následně byla v průběhu 19. století provedena reforma soudnictví, kdy byly typy soudů sjednoceny, ale odlišnost v rozhodování přetrvávala.¹³ V souvislosti s tím, že ani soustava soudů ve Velké Británii či ve Spojených

---

¹¹ převzato se semináře „*Introduction to civil law*“, vyučovaného na univerzitě University College of Dublin v akademickém roce 2012/2013 panem Dr. Eoinem Daly BCL, Ph.D.

¹² Knapp, V.: *Teorie práva*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 92 a násl.

¹³ Podrobněji Handbury, H. G.: *English Courts of Law*, London, 1967.

státech amerických není předmětem této práce, se autorka rozhodla pouze pro tento obecný úvod.

I přes skutečnost, že odlišování právních systémů je spojeno s rozdílným pojetím práva občanského, existují rozdíly i při aplikaci práva trestního. V kontinentálním právu je právo trestní upraveno zákoníky (jednak jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, jednak i trestní řízení), v angloamerickém systému jsou některé skutkové podstaty dovozovány z obyčeje, či precedentů, některé jsou upraveny v jednotlivých zákonech, které však v žádném případě nejsou takového rozsahu jako trestní zákoníky kontinentální. Odlišnosti lze spatřovat i v trestním řízení. Mezi nejzásadnější odlišnost se zcela jistě řadí porotní soudnictví v zemích s angloamerickým systémem. Otázka viny či nevinu, někdy nazývány jako otázky faktické (*questions of facts*), jsou rozhodovány porotou, která je složena zpravidla z osob bez právnického vzdělání, otázky právní (*questions of law*) jsou pak rozhodovány soudem. Mezi otázkou právní se může například řadit, zda soudce předestře porotě některý institut, který je možný na daný případ aplikovat. Pokud např. obviněný vznesl určité pochybnosti, že předmětné jednání spáchal v nutné obraně, tak soudce je povinen porotu seznámit se základními rysy institutu nutné obrany a následně jim položí otázky, zda se porotci domnívají, že tyto rysy byly naplněny, či zda je obviněný vinen skutkem kladeným mu za vinu. V kontinentálním systému je vina či nevína rozhodována soudcem, případně senátem, který je tvořen dle pravidel závislých na klasifikaci trestného činu.

3. Postavení krajní nouze a nutné obrany v národních úpravách

3.1. Česká republika

3.1.1. Úvod do problematiky

Právní řády různých států stanovují nejen podmínky pro trestnost určitého jednání (popisují jednotlivé skutkové podstaty trestných činů), ale zároveň stanovují i okruh podmínek, za kterých by předmětné jednání mohlo být trestným činem, ale není. Česká republika se neřadí mezi výjimky. Okolnosti vylučující protiprávnost se řadí mezi základní kameny trestního práva. Za předpokladu, že by okolnosti vylučující protiprávnost nebyly

upraveny ať již v zákoně, nebo soudní judikaturou či za pomoci analogie, byly by činy obranné a prospěšné pro společnost považovány za trestné činy, což by mohlo být považováno za tristní, škodlivé a především hroživé pro společnost samotnou. Autorka má za to, že v případě neexistence úpravy okolností vylučujících protiprávnost by ze společnosti vymizel i ten zbytek solidarity a ochoty pomoci osobě nacházející se v nouzi.

Je nesporné a zcela zřejmé, že hlavní účel trestního práva se nachází v ochraně nejdůležitějších zájmů jednotlivce a společnosti před činy, které jsou protiprávní. Protiprávností činu se rozumí rozpor s právní normou v rámci celého právního řádu.¹⁴ Celým právním řádem se rozumí nejen ustanovení trestního práva, ale i ustanovení práva správního, přestupkového, občanského, aniž by na ně trestní předpisy výslovně odkazovaly.¹⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*trestní zákoník*“), popisuje jednotlivé skutkové podstaty nejvíce společensky škodlivých činů. Nikoliv všechna jednání naplňují podmínky trestního zákoníku, neboť pro to, aby se určité jednání stalo trestným činem, musí být naplněny nejen jednotlivé znaky skutkové podstaty, ale musí se jednat o jednání protiprávní a společensky škodlivé. Společenská škodlivost (její vyšší míra) určitého typu protiprávního činu je tak sociálně-právním důvodem a základem trestnosti takového činu (to bez ohledu na charakter zákonné definice trestného činu).¹⁶ Určitá jednání tak nemusí naplňovat společenskou škodlivost trestného činu, tyto jsou pak řešena jinými prostředky právního řádu (např. v přestupkovém řízení).

Trestní právo však vedle protiprávních činů rozlišuje i případy, které vylučují za určitých okolností protiprávnost. Pokud je čin, který by jinak naplnil skutkovou podstatu trestného činu, učiněn za určitých podmínek stanovených trestním zákoníkem není pak považován za čin trestný ani za společensky škodlivý, ba naopak je spíše považován za čin

---

¹⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 1.vydání podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 240.

¹⁵ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 258.

¹⁶ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 256.

společnosti prospěšný. Za splnění určitých okolností se tak nejedná o trestný čin, neboť takovému činu chybí zákonem požadovaný znak protiprávnosti. Takové činy by měly být spíše než potrestány oceněny společností, ač se tak v minulosti nedělo.

Okolnosti vylučující protiprávnost jsou některými autory považovány za negativní znaky skutkové podstaty. „*Důvody vylučující protiprávnost vyjadřují typové znaky nedostávající se škodlivosti činu pro společnost, resp. dokonce typové znaky prospěšnosti takového činu. Tyto důvody stanovují ve své podstatě omezení dosahu skutkových podstat trestných činů, pokud jsou tyto vymezeny znaky pozitivními, a lze je tedy považovat za znaky negativní ve vztahu ke skutkovým podstatám.*“¹⁷ Jinými slovy se tak jedná o teorii, že i když jsou pozitivně naplněny znaky skutkové podstaty, podmínky vymezené v jednotlivých institutech okolností vylučujících protiprávnost tyto znaky skutkové podstaty negují, neboť vylučují protiprávnost celého činu. S touto koncepcí se ovšem neztotožňují všichni autoři. Sporné místo se nachází právě v samotném pojmu protiprávnost. Nevyřešenou otázkou mezi různými autory zůstává, zda má být protiprávnost považována za typový znak skutkové podstaty nebo za samostatný obecný znak trestného činu. Jinými slovy řečeno, problematickou zůstává otázka, zda je protiprávnost znakem společným všem trestným činům nebo se liší u jednotlivých konstrukcí trestných činů.¹⁸

Zásadním pro veřejnost by mělo být odlišování okolností vylučujících protiprávnost od případu zániku trestní odpovědnosti. U druhého zmíněného je čin považován za trestný, tedy pachatel naplnil všechny znaky skutkové podstaty svým protiprávním a společensky škodlivým jednáním a byl trestně odpovědný za předmětný čin, ale pozdějšími událostmi či skutečnostmi jeho trestní odpovědnost zanikla. Mezi skutečnosti, které způsobují zánik trestnosti činu, patří podle trestního zákoníku například účinná lítost nebo promlčení. Na druhé straně okolnosti vylučující protiprávnost, jak bylo již zmíněno výše, mají typový

---

¹⁷ Kuchta, J.: Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučující protiprávnost v připravované rekodifikaci trestního zákona. *Trestněprávní revue*, č.2/2003.

¹⁸ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: *Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2004, s. 130-131.

nedostatek společenské škodlivosti činu, čehož důsledkem je vyloučení protiprávnosti již od samotného okamžiku spáchání činu, který by byl jinak považován za trestný. Není trestně odpovědný ten, kdo jedná za okolností vylučujících protiprávnost. Bohužel, nejen v minulosti, ale i v současné době (i když je možné vidět určitý posun orgánů činných v trestním řízení) jsou mediálně známy případy, kdy osoba jednající za podmínek nutné obrany je trestně stíhána za ublížení na zdraví či vraždu. Je známa velká nedůvěra či dokonce alibismus orgánů činných v trestním řízení používat ustanovení o okolnostech vylučujících protiprávnost. Zvláště v průběhu devadesátých let bylo velmi časté (jak bude prokázáno níže v této práci na jednotlivých soudních případech), že jednání, které typově spadalo pod okolnosti vylučující protiprávnost, bylo podle prvních dvou soudních instancí posouzeno jako ublížení na zdraví nebo pokus vraždy. Vzhledem k této skutečnosti můžeme najít velmi mnoho případů, které byly rozhodovány a usměrňovány Nejvyšším soudem České republiky (dále jen „*Nejvyšší soud ČR*“) a některé dokonce i opakovaně.

3.1.2. Základní rysy okolností vylučujících protiprávnost

Je všeobecně známo, že s přijetím nového trestního zákoníku se zákonná úprava okolností vylučujících protiprávnost zásadně nezměnila, ale i přes tuto skutečnost se dílčí změny udály. Mezi okolnosti vylučující protiprávnost do té doby upravené právním řádem byly přidány dvě nové okolnosti vylučující protiprávnost. Ale ani tyto nové dvě okolnosti nebyly pro trestní teoretiky ani veřejnost neznámy, jejich zařazení do trestního zákoníku nebylo překvapujícím krokem, neboť byly již po dlouhou dobu odvozovány z praxe. Ale ani se změnou trestního zákoníku nebyly do něj zahrnuty všechny naukou a trestně právní teorií uznávané okolnosti vylučující protiprávnost jako je například výkon práv a povinností či výkon dovolené činnosti spojený s určitým nebezpečím (výkon sportu).¹⁹

Diskuze o tom, zda je vhodnější mít všechny okolnosti vylučující protiprávnost upraveny taxativně v trestním zákoníku není předmětem této práce, ale dle názoru autorky je vhodnější demonstrativní výčet tak, jak ho volí trestní zákoník a to z několika důvodů. V právním prostředí dle názoru autorky nelze upravit nic naprosto dokonale, tedy tak, aby byly podchyceny všechny možné varianty a možnosti - zákon č. 89/2012 Sb., občanský

---

¹⁹ Novotný, F. a kol.: Trestní zákoník 2010 (stav k 1. 4. 2010). Praha: Eurounion Praha, s.r.o., 2010, s. 98.

zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*nový občanský zákoník*“), ač se týká práva soukromého, je toho důkazem. Navíc, vývoj společnosti je v poslední době poněkud překotný, takže některé instituty dnes naprosto nemyslitelné, mohou být zítra realitou. Taxativní úprava okolností vylučujících protiprávnost by tak mohla být v budoucnu spíše na škodu. Demonstrativní výčet okolností vylučujících protiprávnost tak, jak je zvolen trestním zákoníkem, je dle názoru autorky zcela správný. Rozhodování soudů tak může být založeno na institutech, které sice výslovně trestní zákoník neobsahuje, ale právní praxe je uznává. Používání analogie v těchto případech není trestní teorií zakázáno, ba naopak je dovoleno, neboť se jedná o případnou analogii ve prospěch jednatelů.

V trestním zákoníku jsou tedy od 1. ledna 2010 upraveny následující okolnosti vylučující protiprávnost: krajní nouze (§ 28), nutná obrana (§ 29), svolení poškozeného (§ 30), přípustné riziko (§ 31), oprávněné použití zbraně (§ 32). Výslovně se trestní zákoník zabývá i lékařským zákrokem v rámci úpravy institutu svolení poškozeného (kdo dobrovolně podstoupí např. kosmetický zákrok, jehož výsledek by se mu však nelíbil, nemůže obvinít svého lékaře z ublížení na zdraví). Mimo tuto obecnou úpravu trestní zákoník vylučuje trestní odpovědnost u specifických trestných činů ve zvláštní části - jedná se především o vyloučení trestní odpovědnosti agenta u vyjmenovaných trestných činů při odhalování trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 363) nebo u trestného činu neoznámení trestného činu (§ 368) je trestní odpovědnost vyloučena u advokáta, jež jedná v rámci poskytování právních služeb, u duchovního, který vykonává právo zpovědního tajemství²⁰, a osoby poskytující pomoc obětem trestných činů, která neoznámí buď trestný čin dle § 168 odst. 2 trestního zákoníku (obchodování s lidmi), nebo trestný čin zbavení osobní svobody - § 170 trestního zákoníku.

U všech výslovně upravených okolností vylučujících protiprávnost můžeme najít určité společné rysy, které je jako skupinu charakterizují.²¹

---

²⁰ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 258.

²¹ Kratochvíl, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 364 – 365.

- Uplatnění kterékoliv okolnosti vylučující protiprávnost není trestním zákoníkem omezeno jen na určité trestné činy, jinými slovy řečeno každá taková okolnost může být použita u všech trestných činů bez jakéhokoliv omezení, jediným omezením je fakticita ve vazbě na konkrétní věc.
- Jak bylo výše zmíněno, typový nedostatek škodlivosti činu je materiálním důvodem vyloučení protiprávnosti. Mimo jiné je většina z upravených okolností vylučujících protiprávnost v trestním zákoníku (až na svolení poškozeného) svým charakterem pro společnost prospěšná a žádoucí.
- Okolnosti vylučující protiprávnost se mohou uplatnit pouze v těch případech, u kterých byla formálně naplněna skutková podstata trestného činu.
- Všechny okolnosti vylučující protiprávnost mají stejný právní důsledek bez ohledu na to, která se použije v konkrétním případě. Jejich funkcí je tedy vyloučení společenské škodlivosti a tím i protiprávnosti a trestnosti činu. Již výše bylo zmíněno, že okolnosti vylučující protiprávnost vylučují protiprávnost již od samého počátku a v rámci celého právního řádu, tj. kdo jednal v rámci okolnosti vylučující protiprávnost, nemůže být potrestán ani za trestný čin, ani za přestupek. Z jiného úhlu pohledu však může zůstat odpovědnost občanskoprávní, zejména odpovědnost za škodu, pokud není vyloučena v rámci jednání v nutné obraně či krajní nouzi. Úprava občanskoprávní odpovědnosti byla s novým občanským zákoníkem změněna tak, že je již (konečně) v souladu s ustanoveními trestního zákoníku. Ohledně občanskoprávní odpovědnosti za škodu by autorka učinila poněkud bližší exkurz níže, především s ohledem na okolnost, kdo hradí zničené věci v rámci jednání v krajní nouzi a nutné obraně.
- Pokud osoba jedná za některé z okolností vylučující protiprávnost, nelze proti tomuto jednání použít jinou okolnost vylučující protiprávnost. Proti jednání v rámci krajní nouze nelze uplatnit ustanovení o nutné obraně. Jednotlivé okolnosti vylučující protiprávnost se vzájemně vylučují.
- Všechny upravené okolnosti jsou v postavení souřadném, neboť mají stejné důsledky i právní význam.

- Každé ustanovení trestního zákoníku upravuje okruh podmínek, které musí být splněny, aby mohlo být ustanovení o okolnostech vylučujících protiprávnost použito. Podmínky se u těchto jednotlivých okolností liší charakterem i kvantitou.
- Analogické použití důvodů vylučujících protiprávnost zužuje podmínky trestní odpovědnosti, a proto jejich použití není v rozporu se základními zásadami trestního práva. Na tomto základě lze aplikovat i okolnosti vylučující protiprávnost, které nejsou zákonem výslovně upraveny, ale jsou uznávány teorií i praxí.

Tématem této diplomové práce jsou jen dvě okolnosti vylučující protiprávnost - krajní nouze a nutná obrana v oboru trestního práva, a proto se autorka práce bude zabývat nadále jen jimi.

3.2. Common law státy

Ač se v naší právní nauce zmiňujeme o státech s common law systémem, naše znalosti ohledně jejich systému práva nejsou obvykle rozsáhlé. Povětšinou zařazujeme státy s angloamerickým systémem do jedné skupiny bez ohledu na jejich odlišnosti vůči ostatním státům s common law systémem. Navzdory skutečnosti, že většina států s common law systémem byla někdy v historii ovládána britskou říší, resp. Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska, a jejich právní systém vychází ze stejných případů, lze i mezi jednotlivými státy najít významné odlišnosti. Ať již od uvolněnějšího posuzování týraných žen (*battered woman syndrom*) v Kanadě, přes cestu tzv. půli cesty v irském právu.

Autorka této práce se rozhodla, že část věnovanou common law státům bude koncipovat tak, že jako hlavní popíše úpravu práva irského (především s ohledem na její studium na University College Dublin, kdy k této právní úpravě má nejblíže), a následně pak popíše pouze rozdílné instituty, respektive odlišné pojetí jiných států s angloamerickým právním systémem vůči právu irskému. Podobnost jednotlivých úprav jednak vychází ze stejných základů (společná historie), jednak vždy vyspělé státy dospějí ke stejnému závěru. Možnou námitku odpůrců, že je zbytečné popisovat obdobné právní systémy, by autorka odmítla s argumentem, že tato námitka je lichá, neboť v kontinentální Evropě se taktéž srovnávají různé právní úpravy stejného právního systému – kontinentálního práva. Např. anglické a irské právo není totožné, navzdory skutečnosti, že se i v irském právu

používají a citují rozsudky anglických soudů a dokonce i rozhodnutí Sněmovny lordů (*House of Lords*), která výjimečně rozhoduje pouze o otázkách zásadně důležitých. Sněmovna lordů pak v takovém případě rozhoduje v senátech o třech členech, kdy lordi, kteří rozhodují, se nezařazují mezi tzv. dědičné lordy, ale lordy – soudce jmenované *ad personam*.²² Autorka se neubrání srovnání, že komparace irského a britského práva je obdobná jako srovnávání práva českého a slovenského – společná historie, instituty, stejné principy, ale zároveň i značné či dílčí odlišnosti.

Autorka se především zaměří na právní úpravu v Irské republice, která bude považována za hlavní, dále pak Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku, neopomene se však zmínit ani o speciálních institutech v jiných zemích s angloamerickým právním systémem. Musíme uchovat v paměti, že mezi nejvýznamnější odlišnosti se řadí fakt, že v Irsku byla roku 1937 přijata psaná ústava, zatímco Anglie takový institut dosud nezná, má ústavu nepsanou. V rámci porovnávání práva *common law* s českým právem musíme mít na paměti specifika uplatňující se ve státech s angloamerickým právním systémem, porovnávání tak nesmí být bezvýhradné a absolutní.

3.2.1. Irsko

Nejdříve by autorka ráda upozornila na několik skutečností, které ji zaujaly při studiu irského právního systému a jeho porovnání s českým právem. Je si vědoma, že srovnávání odlišných právních systémů může být velmi svízelné a v některých případech i zavádějící, jelikož některé případy, které se zapsaly do irské trestně právní teorie byly napadnuty kvůli nevhodnému formulování otázek pro porotu soudcem. Tento odvolací důvod bychom samozřejmě hledali v českém právním řádu marně, neboť nemáme zakotvené porotní soudnictví jako mají země s angloamerickým právním systémem. Autorka spatřuje určitý laický prvek v českém trestním procesu, který však nekoresponduje s porotním soudnictvím, u tzv. soudců z lidu, kteří jsou přísedícími v senátu rozhodujícím o vině pachatele u trestných činů, u kterých zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje 5 let.

---

²² Knapp, V.: *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 98.

Dalším případem, na kterém by autorka ráda demonstrovala rozdílnost českého a irského práva, resp. common law systému, je rozdíl mezi vraždou (*murder*) a zabitím (*manslaughter*). S přijetím nového trestního zákoníku byl zaveden trestný čin zabití (§ 141 trestního zákoníku) jako privilegovaná skutková podstata k trestnému činu vraždy. Posouzení toho, zda je pachatelovo jednání kvalifikováno jako vražda či zabití, závisí na tom, zda zjednodušeně řečeno pachatel usmrtil jiného člověka ve vazbě na jeho předchozí zavrženíhodné chování, nebo zda pachatel jednal ve strachu či v úleku. Pokud naplnil jednu z výše popsaných podmínek, naplnil tak skutkovou podstatu zabití. Na druhou stranu v irském právu se za zabití považuje usmrcení nebo způsobení těžké újmy na zdraví s následkem smrti, a to za předpokladu že pachatel nejednal úmyslně nebo na jeho jednání byl úspěšně uplatněn institut provokace (*provocation*).²³ Z výše uvedeného vyplývá, že vraždou se dle irského práva rozumí pouze úmyslné usmrcení. Velký rozdíl navíc spatřujeme v ukládaném trestu, kdy za zabití může být uložen jakýkoliv trest odnětí svobody v rozsahu od jednoho dne odnětí svobody až k doživotnímu odnětí svobody, za vraždu je ukládán pouze jediný trest – doživotní trest odnětí svobody.

Autorka již výše okrajově zmínila otázku porotního soudnictví. V České republice porotní systém uplatňován není, ač má jistě nějaké výhody, ale i nevýhody. V Irsku je vina rozhodována porotou poté, co si vyslechla případ a dostala návodné otázky od soudce. V našem právním systému jsou otázky skutkové i právní posuzovány vždy soudcem, který musí mít vysokoškolské právnické vzdělání a určitou praxi v oboru. To, že je otázka viny posuzována právě soudcem (který je sice také jen člověkem) je dle názoru autorky výhoda. Porotní soudnictví se zdá jako snadněji ovlivnitelné. Porotu tvoří dvanáct členů poroty, kteří jsou vybíráni náhodně, ale strany sporu mohou uplatnit svá práva na změnu složení poroty. Za obecně známé skutečnosti se tak již považuje, že je vhodné, aby v porotě nebyl např. vysokoškolsky vzdělaný člověk. Soudní řízení před porotou se občas může změnit na hru na city, aniž by se jednalo o hledání spravedlnosti. Zdá se jednodušší ovlivnit náhodně vybrané občany, aby se vžili do pozice obžalovaného, než zkušeného soudce. Navíc státní

---

²³ McIntyre, Tj., McMullan, S., Ó Toghda, S.: Criminal Law. Dublin: Round Hall, 2012, s. 114. – volný překlad

zástupce v Irsku musí přesvědčit všechny členy poroty o vině obžalovaného nade vší pochybnost (*beyond all reasonable doubts*). Celý případ je tak prokazován státním zástupcem a obžalovanému stačí, že státní zástupce neprokáže v očích porotců nade vší pochybnost vinu. Obžalovanému tak bude dostačovat, vzbudí-li u porotců pochybnosti v předkládaných důkazech. V souvislosti s touto skutečností tak může být naplnění podmínek jednání v nutné obraně zejména u ochrany obydlí velmi rozšířeno.

Otázka, která byla v minulosti často diskutována, je, pod který princip se nutná obrana a krajní nouze zařadí – zda pod institut ospravedlnění (*justification*) nebo pod omluvu/výmluvu (*excuse*). Rozdíl mezi oběma principy lze popsat následovně: „*U ospravedlnění (justification) pachatel naplnil skutkovou podstatu trestného činu, ale rozporuje, že jeho chování nebylo i přesto protiprávní. Na druhou stranu, u omluvy (excuse) je pachatelovo jednání protiprávní, ale snaží se vyhnout odsouzení. Ospravedlnění pokrývá správnost činu, u výmluvy se řeší, zda lze dané jednání přičítat pachateli.*“²⁴ Lze shrnout, že rozdíl, zda se bude nutná obrana řadit mezi ospravedlňující instituty (*justification*) nebo pod institut výmluvy (*excuse*) není podstatný. Ať tak, či tak, závěrem je, že pachatel není potrestán. Odpověď na otázku, pod který institut nutná obrana spadá, má vliv pouze na práva třetích osob. U ospravedlnění (*justification*) je jednání legálně povoleno, ovlivňuje celý právní vztah mezi pachatelem a poškozeným. Ten, kdo jedná v rámci ospravedlnění, jedná dle práva a jeho protistrana se proti němu nemůže bránit dalším ospravedlňujícím jednáním. Navíc, třetí nezávislá osoba může tomu, kdo jedná v rámci ospravedlnění, pomoci.²⁵ Institut ospravedlnění by autorka přirovnala k českým okolnostem vylučujícím protiprávnost a jedná se v Irsku především o nutnou obranu

---

²⁴ Bakircioglu, O.: The contours of the right to self-defence: is the requirement of imminence merely a translator for the concept of necessity? *Journal of Criminal Law*, 2008, 72(2), str. 131-169 - Claims of justification concede that the definition of the offence is satisfied but challenges whether the act is wrongful. Claims of excuse concede that the act is wrongful, but seek to avoid the attribution of the act to the actor. A justification speaks to the rightness of the act, an excuse, to whether the actor is accountable for a concededly wrongful act.

²⁵ Bakircioglu, O.: The contours of the right to self-defence: is the requirement of imminence merely a translator for the concept of necessity? *Journal of Criminal Law*, 2008, 72(2), str. 131-169.

a nutnost. Na druhou stranu, pod institut omluvy/výmluvy (*excuse*) spadá šílenství, tíseň nebo opilství. Ten, kdo jedná v rámci těchto obranných jednání, neovlivňuje postavení třetích osob, třetí osoby mu nemohou pomoci, jinak by byly trestně stíhány. Omluvné jednání nezpochybňuje protiprávnost činu pachatele, ale pachatel jedná za určitých podmínek, které morálně zpochybňují protiprávnost daného jednání v konkrétním případě.²⁶

Poté, co bylo osvětleno teoretické pozadí a principy ovládající obranné jednání, je nyní na tomto místě vhodné zmínit rozdělení jednotlivých obranných jednání. V irském právu se obranné jednání rozděluje do tří kategorií: obranné jednání, které je možné vznést a použít pouze u vraždy (*defence for murder*); obranné jednání uplatňující se na všechny trestné činy s výjimkou vraždy (*partial defence*); obranné jednání použitelné na všechny trestné činy (*complete defences*). Oprávněné použití síly se řadí do všeobecných obranných jednání, nutnost (*necessity*) se řadí mezi obranná jednání, která se aplikují na ostatní trestné činy až na vraždu, i když o možnosti využít institut nutnosti v řízení, kde byl usmrcen člověk, bude pojednáno níže.²⁷ V irském právu jsou rozpoznávána a uznávána následující obranná jednání: tíseň (*duress*), nouze (*necessity*), oprávněné použití síly (*lawful use of force*), opilost (*intoxication*), omyl (*mistake*), souhlas (*consent*), neplnoletost (*infancy*), šílenství (*insanity*), zadržení (*entrapment*), provokace (*provocation*) atd.²⁸

Vzbuzení pochybností, že pachatel jednal za některého z výše uvedeného výčtu obranných jednání, může jednak vést k úplnému osvobození, neboť obranné jednání zcela vyloučilo protiprávnost, jednak může vést ke snížení možného trestu, neboť takové obranné jednání snižuje závažnost, resp. právní kvalifikaci daného činu. Autorka by toto ráda znázornila na příkladu – jednání v rámci institutu provokace (*provocation*). Pachatel jednal v náhlém popudu, který byl spuštěn nějakým chováním poškozeného, se nezařazuje mezi tzv. kompletní obranu (*complete defence*), ale řadí se pouze pod obranu částečnou (*partial*

---

²⁶ Bakircioglu O. The contours of the right to self-defence: is the requirement of imminence merely a translator for the concept of necessity? *Journal of Criminal Law*, 2008, 72(2), str. 131-169.

²⁷ viz. např. R. v. Dudley and Stephens, Re A (Conjoined Twins)

²⁸ McIntyre, Tj., McMullan, S., Ó Toghda, S.: *Criminal Law*. Dublin: Round Hall, 2012.

defence), neboť snižuje právní kvalifikaci z vraždy na zabití. Mimo jiné je nutno uvést, že institut provokace se používá pouze a jen u usmrcení člověka, nikoliv u jiných trestných činů.

V návaznosti na vymezené téma rigorózní práce, se bude autorka nadále zabývat jen oprávněným použitím síly, nutností a tísní.

3.2.2. Anglie

Vedle institutů, které rozeznává i irské právo, lze v anglickém právním systému nalézt nové instituty, které se taktéž řadí mezi obranné jednání. Ve vazbě na téma této práce je to především odlišení tísně na dva typy - za prvé na tíseň vyvolanou hrozbou (*duress per minas* nebo *duress by threats*), která je uplatňována i v irském právu, za druhé na tíseň vyvolanou podmínkami (*duress of circumstances*), o které irské právo nepojednává. I tíseň vyvolaná podmínkami bude blíže popsána, ale již nyní lze předestřít, že se rozvinula především z tzv. road traffic cases, které v sobě zahrnují především trestné činy bezohledného řízení (*reckless driving*) a řízení v době, kdy je to občanovi zakázáno (*driving while disqualified*).²⁹

Jedná se o ty případy, kdy jednající poruší sice nějakou povinnost (např. zastavit na křižovatce, když svítí červená), ale toto porušení je omluveno, neboť jednající jednal z určitého vyššího důvodu (např. za křižovatkou je budova v plamenech a řidič v jejím prvním poschodí vidí uvězněné lidi). V takovém případě poruší stanovenou povinnost, ale jen a pouze ve vazbě na okolnosti daného případu. Tíseň není vyvolána hrozbami třetích osob, ale jinou okolností. Za účelem, aby lidé jednající v takovýchto případech nebyli stíháni, bylo soudními rozhodnutími vytvořeno nové obranné jednání, a to právě tíseň vyvolaná okolnostmi. Ohledně bližšího odlišení nutnosti, tísně vyvolené okolnostmi a tísně vyvolané hrozbou bude pojednáno níže v této práci.

V anglické trestně právní teorii se obranné jednání, mimo jiné, dále rozděluje na obranu veřejnou (*public defence*) a soukromou (*private defence*), ačkoliv splnění podmínek pro jednání v obraně jsou stejné a nerozlišují se. Pod veřejnou obranu (*public defence*) spadají situace, kdy jednající zabraňuje spáchání trestného činu či zadržuje

---

²⁹ Reed, A., Fitzpatrick, B.: Criminal law. 3rd edition. London: Sweet & Maxwell, 2006, str. 252.

pachatele, na druhou stranu pod soukromou obranu se řadí obrana a ochrana života jednajícího nebo jiné osoby.³⁰ Jak již bylo řečeno výše, toto dělení na veřejnou a soukromou obranu nemá žádný speciální vliv na rozdílnost podmínek, které musí být naplněny u obranného jednání.

3.3. Public defence

Ve Spojených státech amerických je některými autory rozlišována soukromá obrana (*private defence*) a veřejná obrana (*public defence*), avšak v jiném pojetí, než jak je soukromá a veřejná obrana rozlišována v Anglii. Mezi soukromou obranu patří instituty, které může použít jednotlivec na obranu svého života, zdraví, majetku či obranu jiného a řadí se mezi ně právě instituty, o kterých pojednává tato práce. Na druhé straně, veřejná obrana se zaměřuje na obranu státu proti útoku namířenému proti němu. V českém právním prostředí není veřejná obrana nikterak upravena, ale můžeme se s ní jako se sebeobranou setkat v mezinárodním právu veřejném. Např. o možné sebeobraně se zmiňuje i Charta Organizace spojených národů³¹ ve svém článku 51, ve kterém je stanoveno, že v případě ozbrojeného útoku má každý člen přirozené právo na individuální nebo kolektivní ochranu.³²

S ohledem na výše uvedené, není veřejná obrana tématem této práce, ale autorka považovala za nutné tento institut zmínit, neboť v americkém právu byla public defence aplikována některými autory na obhájení postupu Spojených států amerických při invazi do Iráku. Navzdory skutečnosti, že v dané době nebyly Spojené státy americké pod útokem jiného státu, byl zásah odůvodňován hrozícím a reálným útokem. Jednalo se ze strany

---

³⁰ Smith, J. C.: The use of force in public or private defence and Article 2. Criminal Law Review. 2002.

³¹ Vyhláška ministerstva zahraničních věcí ze dne 16. ledna 1947, o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku (dále jen „Charta OSN“) dostupná na <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

Spojených států amerických o tzv. pre-emptive defence, preventivní sebeobranu.³³ Pro některé totiž byla hrozba hrozícího útoku zcela iminentní, a proto se jednalo o obranu v souladu se zásadami public defence.

Nadále se bude autorka této práce zabývat pouze instituty obrany soukromé.

4. Krajiní nouze, nutnost, tíseň

4.1. Česká republika

4.1.1. Úvod

V porovnání s institutem nutné obrany je krajiní nouze velmi často přehlížena. Nejen v rozhodnutích soudů, ale ani v médiích není často zmiňována, neboť nelze krajiní nouzi považovat za tak emoce budící institut jako nutnou obranu. Krajiní nouze byla upravena později a neúplně než nutná obrana,³⁴ ačkoliv se nejedná o žádný bezvýznamný institut. Zpravidla byla krajiní nouze zařazována do trestních zákonů až za institut nutné obrany. Toto postavení se však změnilo s přijetím trestního zákoníku, ve kterém byla konečně i do jeho struktury promítnuta skutečnost akceptována trestní teorií již po dlouhou dobu, a to obecný význam krajiní nouze a její subsidiarita k institutu nutné obrany. V předchozích trestných zákonech (zákon č. 86/1950 Sb. a zákon č. 140/1961 Sb.) byla nutná obrana upravena před krajiní nouzí, v současné době účinném trestním zákoníku je tedy institut krajiní nouze předřazen před nutnou obranu.

Za stav krajiní nouze se považuje takový stav, kdy je možno zachránit či ochránit jeden zájem chráněný právním řádem pouze porušením či obětováním ochrany jiného zájmu chráněného právním řádem.³⁵ Jinými slovy řečeno, podstata tohoto institutu se nalézá ve střetu dvou chráněných zájmů, kdy jeden zájem zachráníme porušením zájmu

---

³³ Görener, A. F.: The Doctrine of Pre-Emption and the War in Iraq Under International Law. <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/AylinsekerGorener.pdf> stav ke dni 10. října 2014.

³⁴ Lata, J.: Vývoj institutů nutné obrany a krajiní nouze v českých zemích. Trestní právo, č. 2/1999.

³⁵ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, str. 138.

jiného.³⁶ Zpravidla se o krajní nouzi jedná v případech kolize dvou povinností, splnění jedné povinnosti je současně porušením povinnosti jiné.

Jak již bylo zmíněno výše, okolnosti vylučující protiprávnost vylučují protiprávnost jednání jako celku. Proto, shledá-li se určité jednání za jednání v krajní nouzi, nelze jednajícího stíhat za přestupek nebo jiný delikt. Rozhodnutí R 10/1980, ve kterém byl prezentován názor, že krajní nouze pouze a jenom snižuje nebezpečnost činu pro společnost a jednajícího lze potrestat za přestupek, nemůže obstát. Ač někteří autoři zastávají názor, že v určitých případech by jednající osoba měla hradit škodu, kterou svým jednáním způsobila,³⁷ autorka této práce s tímto názorem nesouhlasí, neboť v takovém případě by institutem krajní nouze nebyla vyloučena protiprávnost, ale pouze trestnost takového jednání, což by ve vazbě na skutečnost, že jednání v krajní nouzi je pro společnost prospěšné, bylo nežádoucím důsledkem.

Zásadně ale osoba jednající v krajní nouzi není povinna hradit způsobenou škodu. V ustanovení § 2906 nového občanského zákoníku je upravena výjimka z obecné povinnosti hradit škodu pro osoby jednající v krajní nouzi. Tato úprava konečně po dlouhé době koresponduje s ustanovením krajní nouze v trestním zákoníku. Otázkou neupravenou ve starém občanském zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v tehdy platném znění) a v praxi ne často řešenou, ohledně náhrady škody způsobené jednáním v krajní nouzi třetím osobám se nyní již nový občanský zákoník zabývá. Jedná se o situace, kdy dojde ke zničení věci třetí osoby, která se na vzniku krajní nouze nikterak nepodílela, např. když je zničen automobil při záchraně osob z hořícího domu. Tato problematika je v současné době již upravena novým občanským zákoníkem a to v části upotřebením cizí věci ku prospěchu jiného, v ustanovení § 3012 až 3014 nového občanského zákoníku. Na příklad předestřený autorkou by pak dopadal § 3014 nového občanského zákoníku,

---

³⁶ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 258.

³⁷ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, str. 144.

který stanoví, že při obětování cizí věci v nouzi kvůli odvrácení větší škody, nahradí každý, kdo měl z obětování věci užitek, poměrnou škodu.

Autorka se domnívá, že je správné, aby škodu nebyl povinen hradit člověk, který jednal v krajní nouzi, zároveň považuje za spravedlivé, že ten, v jehož prospěch se jednalo, nahradí škodu majiteli, jehož věc byla při jednání zničena. Autorka toto považuje za minimum, co může ten, v jehož prospěch se jednalo, učinit, neboť mu nebyla způsobena větší škoda a on jediný měl z jednání v krajní nouzi prospěch.

V krajní nouzi jedná ten, kdo odvrací nebezpečí, které přímo hrozí zájmu chráněnému trestním zákoníkem (respektive právním řádem), když zároveň hrozící nebezpečí nelze za daných okolností odvrátit jiným způsobem (podmínka subsidiarity), a současně nesmí být způsobený následek zřejmě stejně závažný či ještě závažnější než ten, který původně hrozil (podmínka proporcionality). Trestní zákoník současně upravuje ještě jednu podmínku jednání v krajní nouzi (která do jeho účinnosti nebyla trestními zákony vyžadována) – institut krajní nouze nemůže využít ten, kdo má povinnost nebezpečí snášet.

Při naplnění výše zmíněných podmínek je k jednání v krajní nouzi oprávněn každý, tj. i ten, jehož zájmy nejsou nebezpečím (krajní nouzí) ohroženy. V takovém případě se pak mluví o tzv. pomoci v krajní nouzi.

4.1.2. Nebezpečí přímo hrozící zájmům chráněným zákonem

Nebezpečím se rozumí stav hrozící poruchou.³⁸ Ohledně pojmu nebezpečí se dá říci, že je obsáhlejší než pojem útoku u institutu nutné obrany. Jak bude níže vysvětleno ve vazbě na pojem nebezpečí je nutné zmínit, že institut krajní nouze tak, jak je koncipován v České republice, obsahově pojme z angloamerického právního systému nejen nutnost (*necessity*), či tíseň vyvolanou okolnostmi (*duress of circumstances*), ale i tíseň způsobenou výhrůžkami (*duress per minas*). Zdroje, které mohou vyvolat nebezpečí, jsou velmi variabilní a různorodé. Nebezpečí může být vyvoláno přírodní silou (povodeň, požáry, zemětřesení, výbuch sopky či vlnou tsunami), zvířaty (ale pouze volně pobíhajícími a nepoštvanými jiným člověkem, v případě poštvaného zvířete se jedná o útok, jelikož

---

³⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 1.vydání podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, str. 243.

poštvané zvíře se považuje za nástroj), věcmi (vadně nainstalovaná karma, vada materiálu, např. u hráze rybníka), biologickými či fyziologickými procesy (onemocnění, úrazy, epileptický záchvat), psychickým či fyzickým donucením (výhrůžky, hrozby) a samozřejmě i nebezpečným lidským jednáním, které vyvolá nebezpečí.

Jak již bylo naznačeno výše, za nebezpečí se považuje útok divých či domácích zvířat, která však nesmějí být poštvána jinou osobou. Pokud by bylo zvíře poštvané jiným člověkem, jednalo by se o útok, neboť člověk zvíře poštávající by ho využíval jako nástroj svého útoku. Demonstrovat rozdíl lze na útoku psa. Za předpokladu, že je osoba napadena volně pobíhajícím psem, jedná se o nebezpečí a osoba jedná za podmínek krajní nouze, tj. nesmí svým jednáním způsobit následek stejně závažný nebo závažnější, než ten, který hrozil. V jiném případě však může útočník ke svému útoku použít svého psa jako nástroj, poté jednající jedná v rámci mezích nutné obrany, tj. může se bránit takovým způsobem, který není zcela zjevně nepřiměřený způsobu útoku.

Nebezpečí bylo v daném případě vyvoláno útokem domácích zvířat – hus, které ohrožovaly čtyřletou dceru obviněného. Ten se zachoval tak, že hodil mezi husy kámen, neboť je chtěl odehnat od své dcery. I přes skutečnost, že obviněný jednu z hejna hus zranil, jednal v rámci krajní nouze, jelikož odvracel přímo hrozící nebezpečí zájmu chráněného trestním řádem – zdraví jednotlivce – jeho dcery.³⁹

Avšak soud neshledal podmínky krajní nouze v případě, kdy obžalovaný řídil bez řidičského oprávnění. Obžalovaný využil svůj automobil za účelem odvozu surovin do sběrného skladu, neboť dle jeho slov si tím zajišťoval svoji obživu. Soud neshledal v rozhodnutí akutnost jednání (obviněný byl zadržen s menším finančním obnosem, nezažádal o sociální dávky, mohl požádat třetí osobu o odvoz do sběrného dvora) či přímé ohrožení života obviněného, které by případně mohlo odůvodňovat postup obžalovaného. Řízením motorového vozidla bez řidičského oprávnění tak obžalovaný spáchal trestný čin, podmínky krajní nouze nebyly naplněny.⁴⁰ Obdobně se pak v jiném případě obviněný bránil jednáním v krajní nouzi, když řídil bez řidičského oprávnění. Pokud svědkyně měla

---

³⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn.3 Tz 54/71

⁴⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 11 Tdo 417/2009

astmatický záchvat, měl ji obviněný spíše než odvézt pro léky přivolat lékařskou pomoc, či ji dovézt k lékaři. Svědkyně nebyla přímo ohrožena na svém životě, a proto obviněný nejednal v rámci krajní nouze.⁴¹ Při zkoumání těchto případů je však nutné brát v potaz, že s účinností trestního zákoníku není již jízda bez řidičského oprávnění trestným činem, ale pouze přestupkem. Navzdory tomu, pokud by obžalovaný naplnil podmínky krajní nouze, nemohlo by být jeho jednání posuzováno ani jako přestupek s ohledem na výše uvedené (kapitola 3.1. této práce).

Podmínky krajní nouze nebyly naplněny ani v případě útěku z vězení, kdy pachatel tvrdil, že důvodem jeho útěku byla ochrana zájmu života a zdraví jeho nenarozeného dítěte, neboť jeho partnerka měla rizikové těhotenství. Soud shledal, že v daném případě nebyla naplněna jednak podmínka subsidiarity a jednak podmínka přímo hrozícího nebezpečí. Pachatel se po útěku měsíc skrýval, aniž by se podrobil požadovanému genetickému vyšetření. Navíc se pachatel ani nepokusil zajistit předmětné vyšetření jiným způsobem (oficiální žádost o vyšetření). Soud na základě skutkových okolností zjistil, že v daném případě nešlo o bezprostřední hrozbu či nebezpečí, jež by mohlo mít fatální a neodčinitelné či těžko odčinitelné následky pro život nebo zdraví nenarozeného dítěte.⁴²

Nebezpečí zájmům chráněným zákonem může mít původ v nebezpečném jednání člověka. Osoba může jednat nedbale a způsobit tak požár, který je pak považován za nebezpečí. Nebo i dopravní nehody jsou zásadně způsobeny nebezpečným jednáním člověka.⁴³ Jednotlivec, který jedná pod nátlakem či výhrůžkami ze strany třetí osoby, jedná v krajní nouzi, neboť jedná v rámci nebezpečí. Výhrůžky či nátlak ohrožují zájem chráněný zákonem a omezují svobodu rozhodování.⁴⁴ V daném případě jednala pachatelka pod vlivem svého otce, který ji opakovaně vyhrožoval usmrcením nejen jejím, ale i jejich sourozenců. Svým jednáním otec zcela omezil svobodu rozhodování pachatelky. Jak bude vysvětleno a popsáno níže, v angloamerickém právním systému jsou výhrůžky podchyceny

---

⁴¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 920/2008

⁴² usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Tdo 758/2011

⁴³ rozh. č. 19/1968 Sb. rozh. tr.

⁴⁴ rozh. č. 20/1982 Sb. rozh. tr.

ve speciálním institutu tísně (*duress*), kdy však tuto obranu se snaží pachatelé velmi často využívat, zejména ve vazbě na organizované gangy a zločinecké skupiny rozdílně oproti České republice.

Za nebezpečí byl na základě rozhodnutí Krajského soudu v Plzni označen stav na území republiky po 21. srpnu 1968. Doslovně: „*S ohledem na násilné ochromení státní moci ze strany okupačních vojsk nebylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak než způsobem, který zvolila většina obyvatel republiky, totiž politickými protesty, demonstracemi a stávkami. Odpor obyvatelstva byl za této situace zcela legální a v panujících poměrech vlastně jediný možný nenásilný způsob obrany. Je nepochybné, že následky, které by případně byly způsobeny, ani v nejmenší nemohly snést srovnání s nebezpečím, které bylo takto odvráceno.*“⁴⁵

Za jednání v krajní nouzi nebylo shledáno chování pronajímatele, který svévolně přerušil dodávky pitné vody do bytu nájemkyně, neboť byt nájemkyně odpovídal dle jeho slov stavu bydlení k roku 1940, resp. 1965. V bytě nebyla provedena oprava původní elektroinstalace, a i přes to používala nájemkyně v bytě automatickou pračku, což vyvolávalo ve vazbě na stav rozvodů dle pronajímatele reálné nebezpečí vzniku požáru. Soud neshledal podmínky pro jednání v krajní nouzi z několika důvodů. Jednak nebezpečí požáru nehrozilo bezprostředně (automatická pračka byla nainstalována v roce 1975, pronajímatel uzavřel dodávky pitné vody v roce 2004), jednak bylo možno nebezpečí odvrátit jinak. Pronajímatel mohl nebezpečí odvrátit buď tím způsobem, že by předmětný byt uvedl do stavu, aby vyhovoval podmínkám bydlení, nebo mohl dát podnět dodavateli elektrické energie, který má oprávnění přerušit dodávky elektrické energie, pokud odběrné elektrické místo nenaplnuje podmínky stanovené zákonem (v daném případě vyhláškou). Přerušením dodávek vody pronajímatel jednal v rozporu se zákonem, a nikoliv za podmínek krajní nouze.⁴⁶

Obvykle bývá problematické rozlišení nutné obrany a krajní nouze. Jednak je pojem nebezpečí obsáhlejší než pojem útok, jednak je nutná obrana institutem subsidiárním

---

⁴⁵ rozhodnutí Krajského soudu v Plzni sp. zn. 14 Rt 101/91

⁴⁶ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tdo 686/2008

k institutu krajní nouze. Mimo jiné, nebezpečí lze vyvolat i útokem člověka. Zásadně lze oba instituty velmi jednoduše odlišit a to na základě kritéria, komu byla způsobena škoda, jestli přímo útočnickovi či jiné, třetí zpravidla nezúčastněné osobě. Pokud byla újma způsobena přímo útočnickovi, jedná se o nutnou obranu, *a contrario*, v případě způsobení újmy třetí osobě se bude jednání posuzovat v intencích krajní nouze. Osoba, která byla napadena a schovala se ve školní budově za současného rozbití oken, neboť jinak by se do školy nedostala, způsobila provozovateli školy škodu. Její jednání se však bude posuzovat dle ustanovení o krajní nouzi.⁴⁷

V právních publikacích je uváděn již klasický případ na rozlišení krajní nouze a nutné obrany při protiprávním útoku. Názornou ukázkou zpravidla bývá případ loupežného přepadení poštovního doručovatele, který převáží peníze klientů. Zásadně má poštovní doručovatel dvě možnosti jednání. Buď se bude bránit přímo proti útočnickovi, ať již použitím střelné zbraně či jiným způsobem, a jeho obrana se bude posuzovat dle ustanovení o nutné obraně. Druhou možností poštovního doručovatele je vydání peněžních prostředků bez jeho jakékoliv obrany. Vydáním peněžních prostředků lupičům vznikne újma na majetku třetích osob a jejich zájmy jsou tak ohroženy. Jednání poštovního doručovatele by tak bylo posuzováno dle ustanovení o krajní nouzi (újma vznikne třetí osobě), za takového předpokladu pak bude v daném případě zkoumáno, zda byly splněny všechny podmínky krajní nouze, zejména pak podmínka proporcionality a subsidiarity.⁴⁸

Trestní zákoník požaduje podmínku bezprostřednosti. Nebezpečí musí hrozit přímo, bezprostředně zájmu chráněnému trestním zákoníkem.⁴⁹ Za bezprostředně hrozící se považuje i situace, která nezadržitelně směřuje k poruše, či situace, kdy vývoj událostí směřující k poruše sice byl přerušen, nepokračuje, ale jinak jsou splněny všechny podmínky, aby nastala hrozící porucha, nebo reálná náhoda postačí ke vzniku poruchy, jejíž

---

⁴⁷ rozh. č. 9/1988 Sb. rozh. tr

⁴⁸ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 367.

⁴⁹ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, s. 140.

vznik byl přerušen.⁵⁰ Nebezpečí, které je vzdálené, či má vzniknout teprve v budoucnu, nemůže být odvráceno za podmínek krajní nouze. V případě pronajímatele bytu nebezpečí nehrozilo bezprostředně, jelikož nájemkyně automatickou pračku používala po dlouhou dobu.⁵¹ Obdobně pak, pominulo-li nebezpečí, anebo nehrozí-li již další prohloubení újmy zájmům chráněných zákonem, nelze jednat za podmínek krajní nouze.

V ustanovení § 28 trestního zákoníku je stanoveno, že nebezpečí musí hrozit zájmu chráněnému trestním zákonem. Není zde uveden výčet zájmů chráněných trestním zákoníkem ani demonstrativně, ani taxativně, proto se podmínky krajní nouze uplatňují u všech zájmů chráněných trestním zákoníkem, ať se již jedná o zájmy státu, společnosti, jednotlivce či právnických osob. Při ohrožení zájmů se nerozlišují zájmy vlastní či cizí. Avšak zájmy, které nejsou chráněny trestním zákoníkem, nemohou být chráněny jednáním v krajní nouzi. Na druhou stranu lze samozřejmě chránit zájmy nespádající kvantitativně pod ochranu trestního zákoníku, neboť takovéto zájmy jsou chráněny druhově (kvalitativně). Trestní zákoník chrání majetek až od stanovené hodnoty (5.000,-Kč), pokud jednání pachatele nepřekoná tuto minimální hranici, může být jednání pachatele posouzeno jako přestupek. I přes skutečnost, že majetek do stanovené hodnoty není chráněn trestním zákoníkem, naplní podmínky krajní nouze i ten, kdo chrání majetek nižší hodnoty, neboť je majetek trestním zákoníkem chráněn druhově. Za zájem chráněný trestním zákoníkem se tak považuje majetek, jehož hodnota je nižší – lze tedy chránit kolo, jehož hodnota je okolo tří tisíc korun českých.⁵²

Dále je třeba rozlišovat, zda může jednat za podmínek krajní nouze osoba, která nebezpečí vyvolala či vyprovokovala. Vyvoláním nebezpečí se rozumí například nedbalostní založení požáru či způsobení dopravní nehody, kdy osoba, jež nebezpečí vyvolala, může jednat v rámci krajní nouze. Na druhou stranu, na úmyslně vyvolané

---

⁵⁰ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 259.

⁵¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tdo 686/2008

⁵² Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 260.

nebezpečí za účelem způsobení škody se institut krajní nouze nepoužije, neboť jednající se snaží vyvinut z trestní odpovědnosti vyvoláním nebezpečí. V takovém případě by měl být jednající stíhán za přípravu k trestnému činu.⁵³ Dále trestně právní teorie vylučuje z podmínek krajní nouze nebezpečí vyprovokované.

Další podmínka pro využití institutu krajní nouze není v zákoně výslovně uvedená, ale na druhou stranu je právní praxí i teorií uznávána a vyžadována. Jedná se o tzv. podmínku reálnosti nebezpečí. Nebezpečí musí být reálné, skutečně hrozící, nikoliv vymyšlené či existující pouze v mysli jednajícího. Za předpokladu, že podmínka reálnosti nebezpečí není naplněna, hovoří se o tzv. domnělé (putativní) krajní nouzi. Jestli nebezpečí není reálné, je pouze domnělé, ale jednající v ostatním naplnil podmínky krajní nouze, bude se daný případ posuzovat ve vazbě na ustanovení o skutkovém omylu. Jednající nemůže být odpovědný za úmyslný trestný čin, ale může naplnit podmínky trestní odpovědnosti pro trestné činy nedbalostní. Za domnělé nebezpečí hrozící zájmu chráněného trestním zákoníkem – životu jednotlivce byla v soudní praxi označena bolest břicha bratra obžalovaného, která však během dne odezněla. Bolesti břicha nebyly natolik závažné, aby vyžadovaly okamžité lékařské ošetření.⁵⁴

Kratochvíl zastává názor, že osoba jednající v krajní nouzi může mít i jiné pohnutky pro jednání než odvrácení nebezpečí, může jednat i nevědomky, a to z pohnutek jako je touha po dobrodružství, či snaha ohromit.⁵⁵

4.1.3. Trestně neodpovědné osoby a možnosti obrany

Velmi problematickou otázkou v právní teorii, kterou autorka považovala již za vyřešenou, se stalo posuzování nebezpečí vyvolaného útokem trestně neodpovědných osob – dětí a duševně nemocných. Po dlouhou dobu se zastával názor, že jednající, který se brání útoku dětí či duševně chorých, musí primárně jednat a naplnit podmínky krajní nouze

---

⁵³ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 367.

⁵⁴ rozh. č. 10/1980 Sb. rozh. tr.

⁵⁵ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 368.

s použitím analogie nutné obrany ohledně podmínky proporcionality. Podmínka proporcionality byla zmírňována za pomoci analogie, která je v trestním řízení přípustná, pokud je činěna ve prospěch obviněného tak, že při odvracení útoku trestně neodpovědných osob mohla být způsobena škoda stejné závažnosti, jako škoda, která hrozila.⁵⁶

Oponentní autoři, kteří s touto koncepcí nesouhlasili, odůvodňují svůj názor následovně. Požadavek na protiprávnost útoku je objektivní, nikoliv subjektivní, což znamená, že útok se považuje za protiprávní bez ohledu na okolnost, zda je útočník trestně odpovědný. Proti útoku dětí či duševně nemocných se lze bránit dle podmínek nutné obrany.⁵⁷ Právní praxe následovala ve svých rozhodnutích druhý názor, který byl představen výše, tj. odvracení útoku osob trestně neodpovědných se posuzuje v rámci podmínek nutné obrany. Autorka této práce zastává názor, že předmětný posun v posuzování obranného jednání při útoku trestně neodpovědných osob je naprosto logický a vítaný. Autorka se ztotožňuje s názorem autorů podporujících objektivní pojetí útoku a to z několika důvodů. Jakýkoliv člověk, který je napaden útokem, je rozrušen a jedná ve značně stresující a vypjaté situaci. Pokud by měl obránce posuzovat trestní odpovědnost útočníka, byly by na něj kladeny nepřiměřené požadavky. Obránce se zpravidla brání ve zlomku několika desítek vteřin, ve kterých je většinou ohrožen jeho život či zdraví. Na tuto situaci není nikterak připraven. Pokud by musel obránce posuzovat věk pachatele, na jehož základě by pak musel zvolit způsob obrany, jednalo by se o zjevně nepřiměřenou podmínku kladenou na obránce, který je vůči útočníkovi již i tak v nevýhodě. Mimo jiné se velmi stírají věkové rozdíly u dětí, resp. mladistvých, kdy věk je velmi těžko odhadnutelný i při obvyklém setkání s mladistvými. Obdobně pak duševní onemocnění není zpravidla u osob patrné na první pohled. I tyto skutečnosti by ztěžovaly postavení obránce. Za nepředstavitelnou až absurdní lze považovat situaci, kdy by obránce žádal po útočníkovi, aby mu prokázal svůj věk či jeho duševní zdraví. Nesmíme zapomínat, že útočník je ten, který se rozhodl pro útočné jednání, ten je oproti obránci ve výhodě.

---

⁵⁶ Lata, J.: Vývoj institutů nutné obrany a krajní nouze v českých zemích. Trestní právo, č. 2/1999.

⁵⁷ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, s. 157.

Ve vazbě na výše uvedené se autorka domnívá, že při útoku trestně neodpovědných osob neexistuje prostor pro posuzování jednání obránce v rámci krajní nouze, jelikož by se na obránce přenášely požadavky, které však není schopen splnit. Dle některých autorů by se v případě uplatňování podmínek krajní nouze při útocích dětí musela samozřejmě zvažovat i podmínka subsidiarity, což znamená, že by obránce byl povinen vyhnout se útoku např. útekem. Tato okolnost by však mohla mít vliv i na přihlížející osoby, u nichž by obránce ztratil respekt, a současně by jeho ústup mohl posílit pozici útočníka, neboť ten by získal převahu a sebevědomí. Mimo jiné se v případě ústupu obránce zvyšuje riziko, že útočník bude opakovat útok i v budoucnu. Zároveň se nesmí zapomínat, že útok čtrnáctiletého dítěte či osoby duševně choré je zpravidla více nebezpečný než útok osoby trestně odpovědné, neboť tyto osoby si nejsou vědomy svých hranic, mohou se cítit více ohroženy okolím a jejich útok může být závažnější, nebezpečnější a brutálnější. Autorka považovala v současnosti zastávaný názor ohledně útoků osob trestně neodpovědných za ustálený a správný. Ale na konferenci „Nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie a praxe“ uskutečněné dne 9. září 2014 na půdě Senátu Parlamentu České republiky, byl opětovně prezentován návrh obsahující myšlenku, že obránce by se měl primárně útoku dětí či nepříčetné osoby vyhnout jinak (útekem, přivoláním orgánů veřejné moci).⁵⁸ Avšak i posuzování této podmínky by se z pohledu obránce jevílo jako problematické. Obránce by musel ve vypjaté situaci zvažovat, zda útočník je dospělým a příčetným člověkem, ačkoliv toto není možné rozpoznat v krátkém časovém horizontu.

Problematika útoku duševně choré osoby se bohužel projevila i v době psaní této rigorózní práce. Dne 14. října 2014 žena trpící schizofrenií vešla ozbrojená nožem do budovy školy. V budově školy pobodala několik studentek. Při útoku na jednu ze studentek zaútočila na studenta, který přiběhl své kamarádce na pomoc (tzv. pomoc

---

⁵⁸ Kabát, R.: Jak je to s nutnou obranou v českém právu. <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/jak-je-to-s-nutnou-obranou-v-ceskem-pravu> ve stavu ke dni 16. října 2014

v nutné obraně). Student na následky zranění způsobené nožem zemřel.⁵⁹ Pokud by se měl uplatňovat některý návrh ohledně útoku nepřičetných osob, mohlo by být požadováno, aby se studentky, resp. student bránili útekem, což je absurdní. Ohledně otázky, zda útočnice byla přičetná či nikoliv, budou zřejmě zpracovávány znalecké posudky, kdy znalci budou mít dostatečně dlouhou dobu k posouzení duševního stavu útočnice. Jak však bylo prezentováno výše, někteří autoři by po obráncích požadovali rozpoznávání přičetných a nepřičetných osob v průběhu několika vteřin, ačkoliv odborníci na to zpravidla potřebují týdny až měsíce. Taková podmínka je tedy dle názoru autorky této práce zcela nepřiměřená a odporující konceptu nutné obrany. Mimo jiné z prezentovaného současného případu je zjevná i skutečnost, že útoky trestně neodpovědných osob se neřadí mezi méně nebezpečné, ba právě naopak.

4.1.4. Podmínka subsidiarity

Pod podmínku subsidiarity se řadí povinnost jednajícího, že pokud by dané nebezpečí mohlo být odvráceno za daných okolností jinak, měl tak jednající učinit. Jednání v krajní nouzi je povolené, pokud neexistovala jiná varianta řešení. Základní myšlenkou, jež se skrývá za podmínkou subsidiarity, je, že v případě krajní nouze se škoda způsobuje zásadně tomu, kdo dané nebezpečí nevyvolal. Tato skutečnost je velmi důležitá a nesmí se na ni zapomínat především v souvislosti s tím, že u nutné obrany se podmínka subsidiarity nevyžaduje, jelikož je škoda, resp. újma způsobována zpravidla tomu, kdo útok vyvolal a to útočnickovi. Z tohoto důvodu se nutná obrana považuje za privilegovaný případ krajní nouze.⁶⁰

Pokud tedy nastane situace, kdy je možno se nebezpečí vyhnout jiným způsobem např. útekem, měl by mít tento způsob řešení vždy přednost. Ale ani podmínka subsidiarity nesmí být vykládána velmi úzce a to tak, že v případě existence více variant řešení, by měl

---

⁵⁹ Vokáč, M., Bárta, J. a kol.: Žena s nožem pobodala ve škole studenty. Šestnáctiletý hoch zemřel. http://jihlava.idnes.cz/pobodani-na-obchodni-akademii-ve-zdare-nad-sazavou-fve-/jihlava-zpravy.aspx?c=A141014_090808_jihlava-zpravy_mv ve stavu ke dni 16. října 2014

⁶⁰ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, s. 141.

být zvolen způsob jednání, který přináší nejmenší škodu. Naštěstí tento výslovný požadavek není zakotven v našem trestním zákoníku, ačkoliv jej můžeme považovat za souladný se základními rysy krajní nouze. Je velice pravděpodobné, že výslovné zakotvení výše zmíněného požadavku na jednajícího – volba nejmenšího zla, by bylo příliš náročné a přísné, neboť nesmíme zapomenout, že jednající se zpravidla rozhoduje v časové nouzi a za stavu tísně a rozrušení. Slepé následné rozhodování, zda jednající mohl odvrátit nebezpečí i jiným způsobem, by mohlo vést k velké tvrdosti zákona, proto by se měly posuzovat možnosti individuálně a v závislosti na podmínkách konkrétního případu, zejména dle spolehlivosti, reálnosti a včasnosti.

Ve výše nastíněném a osvětleném případě útoku hus na čtyřletou dceru obviněného, bylo soudem uznáno, že nebezpečí nemohlo být odvráceno jinak, např. rychlým přeběhnutím dvorku a odeháním hus od dcery. Nebezpečí (poštípání od hus) přímo hrozilo a dle subjektivního posouzení jednajícího byla již jeho dcera bezprostředně ohrožena na zdraví (a případné jiné řešení by mohlo způsobit újmu na zdraví), proto bylo jediným způsobem řešení situace hod kamenem do hejna.⁶¹

V jiném případě se řešilo řízení motorového vozidla podnapilým řidičem, který se však rozhodl porušit právní předpisy z toho důvodu, aby ohlásil místo nehody a zajistil lékařské ošetření pro účastníka nehody. Jednání podnapilého řidiče bylo posouzeno jako jednání v krajní nouzi, neboť předmětné nebezpečí nešlo odvrátit jiným způsobem.⁶² Tento případ by se však posuzoval odlišným způsobem, pokud by byl na místě nehody přítomen jiný nepodnapilý řidič, nebo by mohla být přivolána záchranná služba mobilním telefonem, potom by podnapilý řidič nejednal v krajní nouzi, neboť nebezpečí, které hrozilo, bylo možno odvrátit i jiným způsobem. V jiném soudním rozhodnutím byl obviněný shledán vinným, neboť vezl svého bratra do nemocnice po oslavě pod vlivem alkoholu, neboť se domníval, že jeho bratr je v domnělém ohrožení života. Pokud by jednání obviněného mělo naplnit podmínky krajní nouze, muselo by být prokázáno, že v daném případě neexistoval jiný způsob odvrácení nebezpečí (zabezpečení lékařské pomoci), tj. že z objektivních

---

⁶¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Tz 54/71

⁶² rozh. č. 19/1968 Sb. rozh. tr.

důvodů nemohla být přivolána rychlá záchranná služba, nebo že bratr obviněného nemohl být dopraven do nemocnice jinou osobou žijící či zdržující se v místě bydliště.⁶³ Podmínka subsidiarity by se v předchozím případě lehčeji naplňovala, pokud by se předmětná oslava konala v nějaké chatě v lese, kde by byly přítomné jen osoby oslavující, nikoliv však ve městě, kde existuje více variant, jak odvrátit hrozící nebezpečí, než porušením zákazu řízení pod vlivem alkoholu. V jiném případě nebylo na základě skutkových okolností prokázáno, že se jednalo o přímo hrozící nebezpečí a že ho nemohla obviněná odvrátit jiným způsobem. Obviněná řídila i přes zákaz a bez řidičského oprávnění motorové vozidlo s odůvodněním, že byla upozorněna, že jí bude vozidlo ukradeno, a ona se tak snažila zabránit jeho odcizení. Obviněná totiž mohla odvrátit údajné nebezpečí (odcizení vozidla) i jiným způsobem, např. zavoláním hlídky Policie ČR.⁶⁴

Obdobně pak ten, kdo vstoupí po překonání byt' i provizorní překážky do obydlí jiného, nejedná v rámci krajní nouze a to ani za předpokladu, že je osobou bez přístřeší a že panovaly nepříznivé klimatické podmínky, které by obviněnému mohly na volném prostranství způsobit újmu na zdraví či smrt. Situace obviněného mohla být vyřešena jiným způsobem, např. za pomoci humanitárních organizací, které v takovém případě poskytují provizorní přístřeší.⁶⁵

4.1.5. Podmínka proporcionality

Podmínka proporcionality je v trestním zákoníku stanovena tak, že při odvracení nebezpečí nesmí být způsobený následek zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější, než ten který hrozil. I na základě této podmínky se institut nutné obrany řadí za privilegovaný ke krajní nouzi, jelikož u nutné obrany se posuzuje okolnost, zda obranné jednání bylo zcela zjevně nepřiměřené ke způsobu útoku. V rámci podmínky proporcionality se porovnává chráněný a obětovaný zájem, neboť zásadně by nemělo dojít k porušení zájmu

---

⁶³ rozh. č. 10/1980 Sb. rozh. tr.

⁶⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Tdo 862/2011

⁶⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tdo 806/2013

rovnocenného nebo významnějšího než původně zájmu ohroženého, což se hodnotí dle individuálního i průměrného úsudku.⁶⁶

Podmínka proporcionality se může posuzovat dvěma způsoby – objektivně a subjektivně. Objektivní posuzování se v závislosti na skutkové okolnosti případu činí ex post, na druhou stranu subjektivní posouzení probíhá individuálně jednajícím osobou v čase odvracení nebezpečí. Dále se subjektivní hledisko projevuje v souvislosti s hodnocením individuálních zájmů, zejména u majetkových zájmů. Odkaz na subjektivní hledisko můžeme nalézt i v samotné dikci trestního zákoníku a to především v použití slova „zřejmě“.⁶⁷ Zároveň má formulace ustanovení o krajní nouzi zamezovat příliš úzkému výkladu tohoto institutu. V rámci objektivního posuzování se za pomůcku považuje hierarchie zájmů daná uspořádáním trestního zákoníku, kdy s přijetím trestního zákoníku se udála změna v hierarchii (za působnosti starého trestního zákona byla nejprve upravena ochrana ústavního zřízení). V trestním zákoníku se nyní na prvním místě nacházejí zájmy individuální (život, svoboda, důstojnost), následně majetkové zájmy, až závěrem ústavní zřízení a územní celistvost státu.

Porovnávání dvou zájmů je vždy velmi komplikované a složité, ale zásadně se musí vzít v potaz nejen hledisko kvantitativní (intenzita ohrožení, následek), ale i hledisko kvalitativní (povaha zájmu – individuální vs. kolektivní, zájem na ochraně života vs. ochrana majetku). Zpravidla se jako spolehlivé kritérium porovnává i výše škody. V návaznosti na výše uvedené je tak zřejmé, že ani v praxi neexistuje žádné obecné kritérium, podle kterého by se posuzovaly všechny případy. Ani pomocné hledisko jako hierarchie zájmů stanovená v trestním zákoníku nemůže být aplikováno absolutně, jelikož může být v rámci ochrany majetku značné hodnoty způsobeno i lehké ublížení na zdraví jednotlivci. Obdobně pak lze obětovat zájem individuální k ochraně zájmu kolektivního. V rámci posouzení se taktéž porovná, zda zájmu hrozí jen ohrožení, nebo porucha. Porucha

---

⁶⁶ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 369.

⁶⁷ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, s. 142.

se považuje vždy za závažnější než ohrožení.⁶⁸ Posouzení všech možných kritérií a porovnání zájmů činí jednající pod tíhou okamžiku, v několika vteřinách, ve stresu, proto by striktně objektivním posouzením mohlo docházet k tzv. tvrdosti zákona. Základní pravidlo praví, že v každém jednotlivém případě má být porovnávání následků číněno v návaznosti na skutkové okolnosti případu.⁶⁹

Za problematickou otázku se označuje porovnávání škod na zdraví a životě jiného. Zdraví a život se řadí mezi absolutní a neměřitelné hodnoty. Základní premisa stanoví, že všichni lidé jsou si rovni bez ohledu na jejich věk, pohlaví, náboženství, zaměstnání aj. Ve vazbě na tuto premisu se nesmí výše škody na zdraví člověka posuzovat v návaznosti na věk, zaměstnání či společenské postavení poškozeného.⁷⁰ Život cizího člověka nelze obětovat kvůli záchraně života svého. Tato premisa se uplatňuje i v angloamerickém právu. Autorka domnívá, že tato premisa požaduje po lidech, aby popřeli svůj pud sebezáchovy, aby v případě nebezpečí jednali heroicky, altruisticky, aby obětovali sami sebe. Otázkou samozřejmě zůstává, kolik osob jednajících v rámci krajní nouze by se zachovala sebeobětujícím způsobem. Někteří autoři správně upozorňují, že v českém právu chybí tzv. omluvná krajní nouze.

Institut omluvné právní nouze má korigovat případy, kdy nezaviněně jedná ten, kdo v rámci odvracení nebezpečí spáchá trestný čin, jehož následek je stejně závažný než ten, který hrozil, jelikož by právní řád neměl po žádném člověku vyžadovat hrdinství, které potlačuje základní pudy člověka. Podmínky omluvné krajní nouze jsou v některých zahraničních právních řádech vázány na splnění dalších předpokladů (např. odvracení nebezpečí hrozící jemu nebo členovi rodiny). Podstatný rozdíl mezi institutem krajní nouze

---

⁶⁸ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 370.

⁶⁹ rozh. č. 26/72 Sb. rozh. tr.

⁷⁰ Polášek, Z., Kollár, J.: Některé problémy vyloučení krajní nouze. Právník, 1975.

tak, jak je upraven v trestním zákoníku, se spatřuje v kolidaci stejných zájmů, a především proti omluvné krajní nouzi lze jednat za podmínek nutné obrany.⁷¹

Na druhé straně, české právo rozeznává a odlišuje situaci, kdy se obětováním života jednoho člověka zachrání život více lidí, kdy angloamerické právo toto v rámci institutu tísňe neumožňuje. Tuto teorii lze demonstrovat na příkladu vzducholodě⁷², v jejímž dolním patře začne hořet. Lidé používají jeden únikový východ, který je však tak úzký, že ho může využít vždy pouze jeden člověk. U únikového východu najednou tzv. zamrzne člověk, který je právě na řadě, aby opustil vzducholod'. Tento člověk se vlivem šoku či strachu nemůže ani pohnout, a zabraňuje ostatním pasažérům za ním, aby vyšli ven ze vzducholodě. V případě, že někdo takto ustrnulého a zablokovaného člověka vystrčí z únikového východu proti jeho vůli, jedná v krajní nouzi. Taktovým jednáním se obětováním života jednoho zachrání život více lidí, neboť ostatní lidé mohou opustit vzducholod'. Naštěstí byl obdobný případ rozpoznán judikaturou českých soudů, takže za určitých podmínek lze obětovat jeden život na ochranu více životů. Otec známý svými sklony k násilí vyhrožoval v uzamčeném pokoji své dceři s nožem v ruce, aby usmrtila svoji babičku. Otec vyhrožoval dceři, že usmrtí nejen ji, ale i její sourozence. Dcera svoji babičku v krajní nouzi usmrtila, ale zároveň zachránila více životů.⁷³ Obdobně by se posoudil zřejmě i teoretický případ horolezců, kteří uvízli v horách. Pokud by jeden z horolezců, kteří jsou spojeni jeden s druhým lanem, uklouzl a spadl do průrvy, mohlo by být jednání jiného horolezce, který by přesekl spojovací lano k záchraně dalších tří lidí, posuzováno za jednání v krajní nouzi, neboť by reálně hrozilo, že by mohli zahynout všichni.

Pod omluvnou krajní nouzí by se příkladně posuzoval případ R v. Dudley and Stephans⁷⁴ (známý spíše pod názvem Mignonnette). Skutkové okolnosti byly následující. Mignonnette bylo jméno pro plachetnici, která měla podniknout cestu se Southamptonu

---

⁷¹ Říha., J.: Příspěvek k pojetí viny. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008.

⁷² blíže viz. Zeebrugge disaster, Smith, J. C.: Justification and Excuse in the Criminal Law. London, 1989.

⁷³ rozh. č. 20/1982 Sb. rozh. tr.

⁷⁴ R v. Dudley and Stephans (1884) 14 QBD 273

do Sydney. V průběhu cesty se na její palubě nacházeli čtyři námořníci. Naneštěstí se plachetnice někde cca. 1.100 kilometrů od pobřeží v bouři potopila, ale všichni čtyři námořníci se zachránili na záchranném člunu. Ve člunu však neměli žádnou pitnou vodu, jediné jídlo, co zachránili, byly dvě plechovky tuřínu. I přes snahu námořníků zachytávat dešťovou vodu, byl vody nedostatek. V průběhu jejich života na záchranném člunu chytili a zabili želvu, která jim však nevydržela dlouho. Po devatenácti dnech upadl jeden námořník jménem Parker (17 let) do bezvědomí, nejspíše kvůli pití mořské vody. V ten moment nebyla poblíž žádná loď, která by pro námořníky znamenala záchranu, a ani ji nemohli předpokládat. Dva námořníci ze zbývajících tří při vědomí se dohodli, že Parkera zabijí. Na jeho mase a krvi byli živi čtyři dny, čtvrtý den byli zachráněni. V trestním řízení bylo se zjevnou určitostí osvědčeno, že v případě neusmrcení chlapce by se nikdo nedočkal záchrany a chlapec by zřejmě zemřel jako první. Navzdory těmto extrémním podmínkám, kterým byly námořníci vystaveni, je anglický soud odsoudil za vraždu, jelikož ani obětování jednoho lidského života k záchraně více životů nemůže být omlouváno jednáním v krajní nouzi (tísni). Tento případ se stal v dané době velmi medializovaný, nakonec však přeživší námořníci do vězení nenastoupili, neboť jim královna Viktorie udělila milost. I přes skutečnost, že v Anglii námořníci byli odsouzeni, tak v kontinentálním právu by pravděpodobně odsouzeni nebyli, neboť obětováním jednoho života bylo zachráněno více osob. Jednání námořníků by se posuzovalo jako omluvná krajní nouze, či krajní nouze.

4.1.6. Povinnost nebezpečí snášet

Do druhého odstavce § 28 trestního zákoníku o krajní nouzi zákonodárce zakomponoval podmínku, že v krajní nouzi není oprávněn jednat ten, kdo má povinnost nebezpečí snášet. Ačkoliv se důvodová zpráva neřadí mezi prameny práva, je velmi často používána k výkladu smyslu jednotlivých ustanovení. Dle důvodové zprávy má povinnost nebezpečí snášet dopadat na ty osoby, které mají dle zvláštních předpisů povinnost jednat, a jejich nekonání by mohlo znamenat zneužití pravomoci takových osob. Do této kategorie se řadí zejména případy lékařů, hasičů, policistů, ale i plavčků či horských vůdců, nebo vojáků. Tyto osoby mají povinnost jednat i v situacích, které by již pro ostatní naplnily podmínky krajní nouze. Avšak ani tato jejich povinnost nesmí být vnímána absolutně, nelze předpokládat, že tyto osoby budou muset obětovat život. Nelze totiž říci, že zájem

na ochraně života či zdraví policisty je menší než ochrana zájmu majetkového jen kvůli povinnosti jednajícího nebezpečí snášet.⁷⁵ V návaznosti na jednotlivé případy bude vždy nutné posuzovat, zda mohla, a především do jaké míry mohla, osoba povinná nebezpečí snášet, toto nebezpečí odvrátit. Nelze nutit lékaře, aby ošetřoval nemocného nakaženého ebolou, bez funkčního ochranného vybavení. Obdobně pak pyrotechnik, který nemá dostatečné vybavení pro zneškodnění bomby, nemůže být nucen bombu zneškodnit s odůvodněním, že se řadí mezi osoby povinné nebezpečí snášet. Někteří autoři zastávají názor, že u krajní nouze by měly být výslovně upraveny případy, které povinnost nebezpečí snášet vylučují.⁷⁶

4.1.7. Překročení mezi krajní nouze

Nejprve je v této podkapitole nutné nastínit rozdělení podmínek pro jednání v krajní nouzi a to do dvou skupin. První skupina se týká podmínek, které jsou důležité a zásadní pro vznik krajní nouze, v případě, že tyto podmínky nejsou naplněny, tak stav krajní nouze vůbec nevznikne. Za jednání, které nespadlo pod institut krajní nouze, bylo zařazeno jednání obviněného, který porušil zákaz pobytu proto, že si v daném místě našel příležitostné brigády, které mu zajišťovaly finanční prostředky k obživě. Obviněný se ale žádným způsobem nesnažil o získání práce v místě jeho bydliště. Na druhou stranu, o krajní nouzi by se jednalo, pokud by jednající porušil zákaz pobytu kvůli ošetření lékařem ve vazbě na naléhavé, akutní ohrožení života jednajícího (a pokud by předmětná lékařská péče nemohla být zajištěna i na jiném místě).⁷⁷

Do druhé skupiny podmínek se řadí podmínky upravující samotné jednání ve stavu krajní nouze (např. podmínka proporcionality, subsidiarity aj.). Za předpokladu, že tyto podmínky nebudou naplněny, resp. budou překročeny, dochází k překročení mezi krajní

---

⁷⁵ Říha, J.: Příspěvek k pojetí viny. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008.

⁷⁶ Polášek, Z., Kollár, J. Některé problémy vyloučení krajní nouze. Právník, 1975.

⁷⁷ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Tdo 414/2010

nouze a s tím spojeným následkům.⁷⁸ Toto rozdělení je velmi důležité pro úpravu excesů z podmínek krajní nouze, neboť se týká pouze podmínek zařazených do druhé skupiny.

Trestně právní teorie rozlišuje čtyři možné případy vybočení z mezí a podmínek krajní nouze (exces):

- a) exces extenzivní – překročení podmínek proporcionality, tj. následek způsobený v krajní nouzi zájmu byl stejně závažný nebo závažnější, než ten, který hrozil;
- b) exces intenzivní – časové vybočení u jednání, což znamená, že nebezpečí ještě bezprostředně nehrozilo, či naopak již skončilo a již nehrozí;
- c) nesplnění podmínky subsidiarity – nebezpečí šlo odvrátit jiným způsobem, např. útekem;
- d) jednající měl povinnost nebezpečí snášet.⁷⁹

O exces intenzivní (tedy o vybočení z požadavku proporcionality) se jedná například v případě hořícího oleje. Obviněný svým jednáním (nedostatečnou kontrolou) zapříčinil, že mu vzplál rostlinný olej, který ohříval na svém plynovém sporáku. Poté, co obviněný nenalezl hasicí přístroj, vyhodil hořící olej z okna svého bytu, aniž by se dostatečně přesvědčil, že pod oknem se nenachází žádná osoba, a způsobil tak poškozenému závažné popáleniny. Soud rozdělil jednání obviněného do dvou fází, kdy pod první fází spadá odvrácení přímo hrozícího nebezpečí na zdraví, životech a majetku obyvatel domu, kdy i podle vyjádření hasičského záchranného sboru bylo vyhození hořícího oleje nejvhodnějším způsobem, jak předejít požáru. Bohužel však na tuto první fázi navazuje fáze druhá, kdy se obviněný dostatečně nepostaral o to, aby se pod oknem bytu nikdo nenacházel. Z okna se obviněný podíval pouze jednou a to nikoliv před vyhozením hořícího oleje z okna, obdobně pak upozornil křikem pouze jednou na hořící oheň a to až v době, kdy ho již vyhazoval. Obviněný se vyhnul popálení své osoby tím, že vyhodil bez přiměřené opatrnosti z okna hořící olej, který způsobil poškozenému rozsáhlé

---

⁷⁸ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. Praha: AUCI, 1989, s. 70-77.

⁷⁹ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 263.

popáleniny, způsobil tak svým jednáním následek minimálně stejně závažný nebo ještě závažnější, než který hrozil. Podmínka proporcionality byla jednáním obviněného překročena, a proto spadá jednání obviněného pod exces intenzivní.⁸⁰

Subjektivní stránka u jednotlivých vybočení z podmínek krajní nouze může být jak nedbalostní, tak úmyslná. Právní teorie rozlišuje tři typy privilegovaného chování v rámci překročení mezí krajní nouze:

- a) snížení obecné trestní sazby, ať již uplatněním polehčujících okolností, mimořádným snížením trestu nebo upuštěním od potrestání;
- b) vyloučení trestní odpovědnosti vůbec, pokud byl exces vyvolán rozrušením, strachem, úlekem nebo jinými stavy;
- c) konstrukcí zvláštních privilegovaných skutkových podstat pro exces.⁸¹

V trestním zákoníku jsou upraveny obecně polehčující okolnosti spáchání trestného činu při odvracení nebezpečí, v případě, kdy nejsou zcela splněné podmínky krajní nouze (§ 41 písm. g) trestního zákoníku). Tato polehčující okolnost může být použita u všech čtyřech excesů nastíněných výše.⁸² Současně by v případě excessu mohlo být použito ustanovení ohledně snížení trestu (§ 58 odst. 6 trestního zákoníku).⁸³ V nynějším trestním zákoníku jsou prvně v historii popsány privilegované skutkové podstaty (§ 141 a § 146a trestního zákoníku) – zabití a ublížení na zdraví z omluvitelného důvodu. Takto strukturované privilegované skutkové podstaty zejména pokrývají exces astenický (chabý), tj. z leknutí, ze strachu aj. Možnost jejich vyžití při překročení podmínek krajní nouze může být považováno za komplikované, zejména po rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 14/2011 Sb. rozh. tr. ze dne 25. srpna 2010, které autorka blíže popíše a zhodnotí u institutu nutné obrany. Na již výše zmíněné konferenci „Nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie

---

⁸⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tdo 1425/2013

⁸¹ Kuchta, J.: Nutná obrana. Brno: Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999, s. 169 – 170.

⁸² Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 263.

⁸³ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 371.

a praxe“ byl představen návrh, který by u překročení podmínek nutné obrany počítal s privilegovanými skutkovými podstatami, které by více mírněji posuzovaly následek překročení podmínek nutné obrany.⁸⁴ Ačkoliv si je autorka vědoma, že předmětná konference se zabývala pouze institutem nutné obrany, nikoliv krajní nouzí, v případě zakotvení speciálních privilegovaných podstat pro nutnou obranu by se nemělo případně zapomenout ani na krajní nouzi, především ohledně excesů extenzivních a intenzivních.

4.1.8. Závěr

Obecně byl institut krajní nouze po dlouhou dobu ve srovnání s institutem nutné obrany opomíjen, a zároveň i ne tak často využíván. Bohužel však lze předpokládat, že použití institutu krajní nouze bude častější, především s častějším výskytem povodní, či jiných přírodních katastrof (např. sněhových bouří či jiných extrémních podmínek v horském prostředí). Z minulosti však existuje velmi málo rozhodnutí vykládajících podmínky krajní nouze. I přes tuto skutečnost se dá říci, že česká právní úprava je benevolentní k jednajícimu (použití slova „zřejmě“ u způsobeného následku, tj. u podmínky proporcionality). Navzdory tomuto faktu ji však soudní soustava vykládala a i v budoucnu může vykládat úzce. Za velký nedostatek české úpravy tohoto institutu lze považovat neupravení omluvné krajní nouze, jelikož nyní je tak právním řádem po obyčejných lidech žádáno velké hrdinství, případně i sebeobětování se. Navzdory nedostatku, který autorka této práce spatřuje v chybějící úpravě omluvné krajní nouze, lze však shrnout, že úprava krajní nouze v trestním zákoníku je dostatečná.

4.2. Irsko

4.2.1. Úvod k nutnosti (*necessity*)

Občané států s common law systémem v případě, že by chtěli svůj nárok řešit soudní cestou, si budou muset zpravidla najmout advokáta, neboť je velmi nepravděpodobné, že se laici vyznají v nepřeborném počtu rozhodnutí a jednotlivých legislativních aktech. Spletitost pramenů práva je státům s angloamerickým právním systémem velmi často vyčítána. I přes tento nedostatek lze považovat některé instituty

---

⁸⁴ Kabát, R.: Jak je to s nutnou obranou v českém právu. <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/jak-je-to-s-nutnou-obranou-v-ceskem-pravu> ve stavu ke dni 16. října 2014

za komplexní a to především v souvislosti právě se soudními rozhodnutími, která mají reprezentovat moudrost soudců. Jak již bylo naznačeno výše, jedním ze složitějších aspektů při porovnání jednotlivých států s common law systémem je, že zpravidla se státy inspiroují zajímavými rozhodnutími z jiných států, která pak přebírají odkazem ve svých rozhodnutích za své. Proto se např. za základní případ institutu nutnosti nejen v Anglii, Irsku, Skotsku, Kanadě či Austrálii považuje případ R v. Dudley and Stephens.⁸⁵ V jiných otázkách se však může stát s angloamerickým systémem vydat jiným směrem než ostatní státy.

Institut nutnosti není upraven v irském právu žádným legislativním aktem. Občas se někteří autoři zamýšlejí, zda nutnost bude i nadále aplikovatelná v moderním právu, neboť se jedná o užití nutnosti s lehkou nadsázkou pouze v případech kanibalismu, siamských dvojčat a potratů. I přes skutečnost, že tíseň (*duress*) bude podrobněji rozebrána následně, nelze tyto dva instituty popisovat zcela odděleně.

Samotné irské soudy do dnešního dne neřešily žádný případ, ve kterém by byla vznesena otázka nutnosti, opravdu se jedná o velmi ojedinělý a výjimečný institut jako např. kanibalismus. I přes tuto skutečnost, je nutnost irským právem uznávána, ale pouze na základě rozhodnutí jiných států s common law systémem. Lze tedy velmi pravděpodobně očekávat, že obdobné řešení by bylo přijato i v Irské republice, pokud by případ nutnosti byl posuzován irskými soudy.

Krajní nouze v takovém rozsahu, v jakém je uplatňována v českém právu (odvrácení nebezpečí činem, který by byl jinak trestný) je pro irské právo velmi širokým pojmem, neboť se zásadně rozpadá do dvou institutů – tísně (*duress per minas/by threats*), kdy jednající spáchá trestný čin pod vlivem hrozeb či výhrůžek člověka, bez projevení svobodné vůle jednajícího; a nutnosti (*necessity*), kdy jednající spáchá trestný čin v závislosti na okolnostech a jednající si vybírá to menší ze dvou zel (*lesser evil*).⁸⁶ I přes skutečnost, že je nutnost dlouhodobě uznávána, začaly anglické soudy rozlišovat ještě tíseň způsobenou okolnostmi (*duress of circumstances*), která zjednodušeně řečeno taktéž

---

⁸⁵ (1884) 14 QBD 273

⁸⁶ Moore, W. K., Hanly, C.: *Make that Grade: Irish Criminal Law*. Dublin: Gill & Macmillan, 2005, str. 101.

pokrývá případy, kdy je spácháno trestné jednání ve vazbě na okolnosti, tak, jak je to pokryto nutností. Důvodem pro tento nový institut může být, že je velmi zakořeněná představa, že nutnost se vztahuje pouze na výjimečné případy, ve kterých je zpravidla způsobena smrt, a ostatní případy pod nutnost nebyly soudci zařazovány.⁸⁷ Podrobněji o tísní vyvolané okolnostmi bude pojednáno níže.

Nutnost se řadí mezi všeobecné obranné jednání. Toto její zařazení znamená, že pokud porota rozhodne, že se nutnost použije, je jednající zcela bez trestu, není vůbec trestně odpovědný. Nutnost se zároveň řadí mezi částečné obranné jednání (*partial defence*), neboť se nesmí aplikovat na trestný čin vraždy, jinak se může tento institut objevit u všech trestných činů.

4.2.2. Podmínky pro aplikaci nutnosti

Institut nutnosti není upraven žádným právním předpisem, vychází pouze a kompletně z common law. Jak již bylo naznačeno výše, jedná se o velmi výjimečný institut. Okolnosti, za nichž se bude moci nutnost použít, jsou různé a vznikají odlišným způsobem. Trestněprávní teorie i přes absenci právního předpisu shledává, že nutnost lze aplikovat pouze za kumulativního splnění následujících podmínek. Nebezpečí hrozící jednajícímu či jiné osobě musí být reálné, přímo hrozící, bezprostřední. Problematickou otázkou u této podmínky zůstává, kdo přesně spadá pod definici jiné osoby – zda pouze osoba blízká jednajícímu, či opravdu kdokoliv. Obecně je však zájem na ochraně života a zdraví kohokoliv. Další podmínkou je nevyhnutelnost (*emergence of necessity*), kdy nelze nastalou situaci řešit jiným způsobem (podmínka nevyhnutelnosti je velmi podobná, ba téměř totožná s českou podmínkou subsidiarity). Obdobně pak lze nalézt podmínku proporcionality, která musí existovat mezi škodou, která byla spáchána jednáním v rámci nutnosti, a škodou, která hrozila (*lesser evil*). Zároveň nesmí být situace, ve které lze použít nutnost, vyvolána jednáním ať již nedbalostně, či úmyslně. Současně podmínky pro jednání v rámci nutnosti nesmí být vyprovokovány jednáním. Z popisu základních podmínek nutnosti je dle autorky zřejmé, že se velmi podobají a přibližují podmínkám

---

⁸⁷ McAuley, F., McCutcheon, J.P.: *Criminal Liability*. Dublin: Round Hall, Sweet & Maxwell, 2000, str. 822.

krajní nouze v České republice. Ale otázku, zda jsou naplněny podmínky nutnosti, je nezbytné posuzovat objektivním způsobem, tj. z pohledu třetích osob.

4.2.3. Nejvýznamnější případy nutnosti

Prvním případem, kdy došlo k použití institutu nutnosti, je americký případ *US v. Holmes*.⁸⁸ Skutkové okolnosti tohoto prvního rozebíraného případu, který nastal u potopené americké lodi, jsou následující. Loď plula z Liverpoolu do Filadelfie a na její palubě se nacházelo 65 pasažérů a 17 členů posádky. Během své plavby narazila loď do ledovce a začala nabírat velké množství vody. Na palubě lodi se nacházely dva čluny – jeden větší (*longboat*) a druhý menší (*jelly-boat*), na kterém se nacházeli zpravidla jen členové posádky. Na rozkaz kapitána si vyměnil první důstojník jménem Holmes své místo s jiným pasažérem na větší lodi. Ihned upozornil kapitána na skutečnost, že loď je přetížena a potápí se, proto navrhl losování ohledně toho, kdo bude hozen přes palubu. Kapitán si byl vědom rizikové situace, a proto prvnímu důstojníkovi řekl, aby tato varianta řešení přetížení byla až jako poslední možná. Menší loď měla vesla a další vybavení, proto druhou, větší loď opustila a byla následně zachráněna. Větší loď byla bez vybavení ztracena a její pozice byla horší a horší. Po dvou dnech dal první důstojník příkaz k odlehčení lodi, což ve svém důsledku znamenalo, že 16 mužů bylo hozeno přes palubu. Následně byl i větší záchranný člun zachráněn. Pan Holmes byl stíhán pro zabití (*manslaughter*). Svou obhajobu postavil především na nutnosti, tedy, pokud by nejednal, tak by zahynuli všichni lidé na palubě záchranného člunu. Zároveň obhajoba odkazovala na Bacona, který zastával názor, že obětováním jednoho života lze zachránit život jiný. Soud shledal pana Holmese vinným.

Zásadně však americký soud neměl problém s obětováním života pro záchranu jiných. Velmi důležitým bodem při posuzování se stala skutečnost, že rozhodnutí o tom, kdo bude z člunu vyhozen, bylo učiněn jedním člověkem, jehož vedly sobecké zájmy na záchranu svého života. Pasažéři, kteří měli stejná práva, měli mít stejnou možnost na záchranu svého života ve vazbě na časovou prodlevu od potopení lodi k momentu vyhození pasažérů. Všichni měli mít stejnou objektivní šanci na přežití, výběr provedený

---

⁸⁸ (1842) 26 Fed. Cas. 360

panem Holmesem byl neobjektivní. Pokud by však byly osoby, které byly z lodi vyhozeny, vybrány losem či jiným objektivním způsobem, tak by pan Holmes nebyl odsouzen za zabití. Důležitý závěr a přínos tohoto případu lze spatřovat v tom, že bylo shledáno jako možné obětovat život jiného pro záchranu více životů, pokud by určení obětí bylo buď určeno v časové tísní, nebo objektivním způsobem v případě dostatku času pro rozhodnutí.⁸⁹

Navzdory výše popsanému případu se v nejznámějším rozhodnutí ohledně nutnosti R v. Dudley a Stephens⁹⁰, jehož skutkové okolnosti a fakta jsou popsány výše (kapitola 4.1.5 této práce), rozhodl soud vydat jinou cestou. Jen zkrácené připomenutí faktů. Po potopení plachetnice se na záchranném člunu zachránili čtyři námořníci. Po nějaké době jim došlo jídlo, pití byl nedostatek. Jeden z nich (Dudley) navrhl, aby se táhla stěbla, když ten, co si vytáhne nejkratší, se obětuje ve prospěch ostatních. Tento návrh byl odmítnut jedním z námořníků. Proto se Dudley a Stephens uchýlili k usmrcení nejslabšího člena posádky. Na jeho krvi a mase přežili až do záchránění. Na pevnině byli poté stíháni a odsouzeni za vraždu (nikoliv však čtvrtý přeživší, který se sice taktéž přiživoval na mrtvém, ale nevedl a ani se nedomlouval na jeho zabití). Za nejčastěji citovanou pasáž z odůvodnění lze považovat následující: „*Verdikt by měl být veden v následujícím smyslu: pokud by se námořníci neživili z těla chlapce, pravděpodobně by zemřeli [...] a chlapec, který byl v nejslabším stavu ze všech čtyř, by asi zemřel jako první. Všichni mohli být zachráněni druhý den projíždějící lodí, nebo také nemuseli být zachráněni vůbec. Ale ve všech případech je zřejmé, že usmrcení chlapce by bylo zbytečné a bez ziskové jednání.*“⁹¹

---

⁸⁹ McAuley, F., McCutcheon, J.P.: Criminal Liability. Dublin: Round Hall, Sweet & Maxwell, 2000, str. 796 - 797.

⁹⁰ (1884) 14 QBD 273

⁹¹ Molan, M.: Cases and Materials on Criminal Law. London: Routledge-Cavendish, 2008. str. 730. The verdict finds in terms that: if the men had not fed upon the body of the boy, they would probably not have survived...and the boy, being in a much weaker condition, was likely to have died before them. They might possibly have been picked up next day by passing ship, they might possibly not have been picked up at all, in either case it is obvious that killing of the boy would have been an unnecessary and profitless act. – volný překlad.

Zabití slabého, neodporujícího chlapce je vždy vraždou, bez ohledu na skutečnost, zda by mohlo být usmrcení omlouváno nějakým právním institutem, jako je nutnost. Dle názoru soudu je vždy účelem práva ochrana slabšího jedince. V daném případě nebyl žádný rozumný, objektivní základ pro určení toho, kdo bude žít a kdo zemře. Rozhodnutí o usmrcení bylo učiněno silnějším jedincem na úkor slabšího. Nikdo nemůže objektivně zhodnotit či posoudit kvalitu a hodnotu jednotlivých životů, aby určil, kdo se obětuje, neboť i v takovém případě bude vystupovat z pozice silnějšího. Navíc není zcela jasné, podle jakých kritérií by se mělo postupovat při hodnocení jednotlivých životů – dle síly, intelektu či jiného kritéria. Ačkoliv byli obvinění odsouzeni za vraždu, a na základě tohoto rozhodnutí se nutnost neaplikuje na vraždu, neznamená to, že by případně v common law nemohla být nutnost použita při záchraně více životů. Soudní rozhodnutí nevyloučilo aplikaci nutnosti na případy, kdy by ten, jehož život by byl obětován, byl vybrán objektivním způsobem, např. zvykem moře (losováním).

V průběhu doby a vývojem byly podmínky nutnosti poněkud pozměněny, upraveny. V rozhodnutí *R v. Loughnan*⁹² byly stanoveny následující podmínky, aby mohl jednajíc jednat v rámci nutnosti a odvolávat se na ni. Jednajíc odvrací škodu, která hrozí jemu nebo osobám, u kterých je stanovena povinnost jednajícimu je chránit. Současně musí jednajíc upřímně věřit na základě rozumných skutečností (*honestly belief on the reasonable grounds*), že mu hrozí nebezpečí (*imminent peril*) (a tyto rozumné skutečnosti se hodnotí objektivně). Zároveň musí osoba jednat v časové tísní, kdy nemá jinou možnost řešení dané situace, a nesmí způsobit větší škodu, než která hrozila. V případě *Loughnan* vězeň utekl z vězení a to z toho důvodu, že se cítil ve vězení ohrožen na svém životě. Soud tuto obranu odmítl, neboť dle jeho názoru by případně mohl uvažovat o ohrožení života ve vězeňském zařízení malého rozsahu, kde se nachází např. jedna cela, ve které je více vězňů, ale nelze předpokládat ohrožení života vězně ve větším či středně velkém vězení. Objektivně dle soudu nelze považovat ohrožení života ve velkém vězení za rozumné okolnosti, které vyvolávají podmínky pro jednání v nutnosti. V dalším případě útěku z vězení posuzovaném

---

⁹² (1981) VR 443

Nejvyšším soudem v Novém Jižním Walsu, je případ R v. Rogers⁹³, který potvrdil, že u jednání v rámci nutnosti jednak nesmí existovat žádná jiná přiměřená a rozumná alternativa řešení situace (tj. jediným způsobem řešení je opravdu útěk z vězení), a jednak posouzení podmínek, za kterých jednající v rámci nutnosti jedná, musí být rozumné (*reasonable*).

Problém, zda může být použit institut nouze v obvyklých situacích života, které mohou pro některé osoby znamenat hrozící nebezpečí újmy na zdraví či životě, např. umrznutím či hladem, se řešil v případě Southwark v. Williams.⁹⁴ Ani nejpřísnější a nejhorší ekonomické podmínky nemohou omlouvat trestné jednání. V daném případě se jednalo o dvě rodiny, které neměly domov a nesehnaly ubytování. Rodiny narazily na prázdný dům, vstoupily do něj a usadily se v něm. Mohlo by takovéto jednání spadat pod institut nutnosti, neboť jim hrozila smrt na ulici? Soud aplikaci nutnosti na ekonomickou situaci zcela odmítl, neboť okolnosti pro jednání v nutnosti jsou velmi vzácné. V rozhodnutí je mimo jiné vidět velká obava soudců, že povolení užití nutnosti na daný případ, by odstartovalo anarchii, pro kterou by se institut nutnosti stal zástěrkou. V rozsudku bylo napsáno: „*Pokud by hlad byl jednou povolen jako omluva pro krádež, otevřelo by to dveře pro bezpráví a nespravedlnost by mohla procházet. Pokud by bezdomovectví bylo uznáno jako obrana pro vloupání, žádný dům by nebyl v bezpečí. Nutnost by otevřela dveře, které by nemohl už nikdo zavřít.*“⁹⁵ Užití nutnosti tedy bylo odmítnuto. V tomto případě spatřuje autorka této práce zjevnou podobnost s nedávno řešeným případem Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tdo 806/2013 (popsán výše). Nelze použít ani nutnost, ani krajní nouzi na trestné jednání, které bylo vyvoláno ekonomickou situací jednajícího. Pokud by soudy došly k opačnému závěru, tak by opravdu mohlo docházet ke stupňujícím se případům krádeží a jiných trestných činů s obranou, že daný

---

⁹³ (1996) 86 A Crim.

⁹⁴ (1971) 2 All ER 175

⁹⁵ If hunger were once allowed to be an excuse for stealing, it would open a door through which all kinds of lawlessness and disorder would pass. If homelessness were once admitted as a defence to trespass, no-one's house could be safe. Necessity would open a door which no man could shut. - volný překlad

pachatel jednal v krajní nouzi. Toto zcela zřejmě a jistě nelze povolit, neboť pak by jakákoliv osoba bez domova mohla volně okupovat cizí nemovitosti.

Dalším okruhem, ve kterém byl institut nutnosti rozebírán, lze označit jako zdravotní / medicínské případy, které zpravidla (ale ne vždy) souvisí s umělým přerušением těhotenství, které je v Irsku považováno za trestný čin (a v minulosti i v Anglii, kde je v současné době povolené). Poprvé byl případ interrupce posuzován anglickými soudy v případě R v. Bourne.⁹⁶ V souvislosti s tím, že interrupce je v těchto zemích zakázána, tak lékaři, kteří ji provedou, jednají v rozporu se zákonem a mohou být stíháni za vraždu. Na druhou stranu doktor musí jednat v nejlepším zájmu svého pacienta, i v případě hrozícího nebezpečí. Ve svém důsledku soud uzavřel, že jednání, které směřuje k záchraně života matky, může spadat pod podmínky nutnosti a být tak obranou proti trestnímu jednání. Soud však v daném případě stanovil, že v souvislosti s umělým přerušением těhotenství musí být splněna podmínka hrozícího nebezpečí újmy na zdraví těhotné ženy. Jak život těhotné ženy, tak život nenarozeného dítěte mají stejnou váhu, a nenarozené dítě nesmí být obětováno, pokud není přímo ohrožen život matky. Podobnou problematiku řešil kanadský soud v případě R v. Morgentaler.⁹⁷ Doktor Morgentaler prováděl interrupci (která je nyní již v Kanadě legální) na základě svého přesvědčení, že ustanovení zákona jsou velmi restriktivní ve vazbě na morální a společenskou situaci. Soud v daném rozhodnutí nebyl jednotný, některým soudcům vadilo, že v daném případě nebyla naplněna podmínka hrozící újmy na životě pacientek. Navzdory této skutečnosti byl doktor Morgentaler osvobozen a i v Kanadě byl akceptován institut nutnosti v souvislosti s umělým přerušением těhotenství. Příklad, který se v Irsku dotkl otázky potratů a jejich provedení byl velmi mediálně diskutovaný, je známý pod názvem X Case - Attorney General v. X.⁹⁸ Faktické skutečnosti tohoto případu jsou velmi komplikované, ale alespoň krátce je nutné skutkové okolnosti případu zmínit, pro lepší pochopení mentality společnosti ve státě s angloamerickým systémem. Základem případu je znásilnění čtrnáctileté dívky, která

---

⁹⁶ (1939) 1 KB 687

⁹⁷ 53 DLR (3d) 161

⁹⁸ (1992) 1 I. R. 1.

otěhotněla. Tato dívka sdělila své matce, že má sebevražedné úmysly, neboť si nedokáže představit, že by měla porodit dítě toho násilníka. Rodina dívky se rozhodla odjet do Velké Británie kvůli potratu, před odjezdem vznesli dotaz na policii, zda DNA z plodu by bylo schopné usvědčit násilníka, který jejich dceru znásilnil. O jejich úmyslu se dozvěděl generální advokát (*attorney general*), který jim zakázal vyjet ze země kvůli ochraně života plodu. Soud uzavřel, že provedení interrupce je legální, pokud těhotenství ohrožuje reálně a podstatně život matky. A život matky může být ohrožen i jejím psychickým stavem a sklony k sebevraždě. Pokud by nedošlo k potratu, tak by byly v ohrožení životy dva – jak život matky, tak dítěte. V X Case nakonec bylo dívce povoleno odjet do zahraničí pro provedení interrupce. Na základě tohoto rozhodnutí je velmi pravděpodobné, že v případě provedení umělého přerušování těhotenství by lékař nebyl trestně stíhán. Bohužel navzdory této legální možnosti k interrupci pro záchranu života matky zůstává otázkou, zda bude prakticky využitelná. Potraty a ochrana života nenarozeného dítěte je v Irsku velmi ožehavým a třaskavým tématem. V rámci svého studia v zahraničí byla autorka svědkem několika demonstrací ohledně interrupce, které se rozhořely po smrti mladé ženy v Galway, které odmítli doktoři provést interrupci navzdory jejímu výslovnému přání.⁹⁹

Až na výše uvedené případy interrupce, byl institut nutnosti ve zdravotnictví velmi dlouho odmítán. V případě R v. Latimer¹⁰⁰, bylo řešeno, zda lze použít institut nutnosti na situaci otce, který usmrtil svoji dceru výfukovými plyny. Jeho dcera se narodila s postižením – byla to kvadruplegička, jejíž mentální úroveň se rovnala čtyřletému dítěti. Její zdravotní stav se zhoršil, jakákoliv naděje na zlepšení se rovnala nule, proto se otec rozhodl život dcery ukončit, kdy se následně hájil tak, že jednal v rámci nutnosti. Soud však zcela odmítl, že by tento případ mohl spadat pod institut nutnosti, neboť ta se má používat pouze v urgentních případech jasně a imanentního nebezpečí. Navíc osoba jednající v rámci nutnosti jedná téměř nedobrovolně, nemá na výběr, neexistuje jiná

---

⁹⁹ Quinn, B.: Scandal in Ireland as woman dies in Galway „after being denied the abortion“. <http://www.theguardian.com/world/2012/nov/14/ireland-woman-dies-after-abortion-refusal> ve stavu ke dni 12. listopadu 2014

¹⁰⁰ 193 DLR (4th) 577

rozumná alternativa možného jednání (otec měl k dispozici jiné varianty, mohl dceru například umístit do ústavu). Nesmíme zároveň zapomínat na podmínku proporcionality v případě nutnosti, která v tomto případě nebyla naplněna. Jiný závěr soud prezentoval v rozhodnutí *Re A (Conjoined Twins)*¹⁰¹, který se velmi řešil ve Velké Británii i médií. V daném případě se jednalo o siamská dvojčata – Jodie a Mary. Jejich rodiče – katolický pár a ošetřující doktor narazili v průběhu léčby dvojčat na životní dilema. V případě, že lékaři neučiní žádnou operaci, či jiný krok, tak slabší dvojče Mary pomalu a jistě zapříčiní smrt svého dvojčete Jodie. Na druhou stranu bylo zjevné, že v případě operace Mary zemře, ale Jodie bude mít velkou šanci na přežití. Rodiče nesouhlasili s rozdělením svých dcer, lékaři se obrátili se žádostí o vydání souhlasu s operací na soud, a v rámci rozhodnutí se mimo jiné řešilo, zda v případě operace, která siamská dvojčata rozdělí, bude jednání lékařů posuzováno jako vražda, či zda budou moci využít obranu, že jednali v rámci nutnosti. V rámci odůvodnění rozhodnutí soudci řešili, zda vůbec institut nutnosti lze rozpoznat v anglickém právu, kdy uzavřeli, že ano, ale musí být naplněny tři podmínky: 1. jednání musí odvrátit nenapravitelné a nevyhnutelné nebezpečí (*inevitable and irreparable evil*); 2. nelze danou situaci řešit jiným, rozumným způsobem tak, aby byl dosažen stejný cíl; 3. následek, který hrozil, nesmí být nepřiměřený k následku, který nastal (*the evil inflicted must not be disproportionate to the evil avoided*). Soud shledal, že všechny tři podmínky jsou v daném případě uspokojeny, a zájmy Jodie by měly být upřednostněny před zájmem Mary. Zároveň byla rozebírána možnost obětování života jednoho pro záchranu života druhého a to v souvislosti s rozhodnutím *R v. Dudley and Stephens*, kdy v tomto případě bylo obětování života pro záchranu jiných odmítnuto. Velmi zajímavou otázkou v rozhodnutí taktéž byla otázka povinnosti lékařů jednat ve prospěch svých pacientů. V daném případě byli lékaři postaveni do konfliktu zájmů, nejen legálních, ale i morálních a sociálních. Obě dvě dvojčata měla zcela rovné právo na život, ale Mary závisela na Jodie, kterou by usmrtila v průběhu několika měsíců. Buď by lékaři jednali tak, že by ztratili obě své pacientky, jak Mary, tak Jodie, pokud by neoperovali, nebo by zachránili alespoň jeden život. Závěrem soud operaci povolil a uzavřel, že lékaři

---

¹⁰¹ (2001) 2 WLR 480

by v případě trestního stíhání měli k dispozici obranu v rámci institutu nutnosti, neboť mají povinnost zachránit a chránit život Jodie, pokud je to v jejich silách.

Poslední případ, který by autorka ráda zmínila, nespadá ani pod okruh případů sebeobětování či medicínským případů, ale je velmi důležitý pro pochopení možné variability institutu nutnosti. Jedná se o rozhodnutí kanadských soudů v případě Perka v. R.¹⁰², jež bylo na jednu stranu velmi překvapivé, a zároveň velmi diskutované a zmiňované v následných rozhodnutích dotýkajících se institutu nutnosti. V daném případě se probírala možnost použití tohoto institutu u kriminální činnosti, neboť se jednalo o pašeráka drog (marihuany), který se snažil dovést značné množství drog z Kolumbie na Aljašku. Loď, ve které byly drogy pašovány, se však cestou dostala do problémů, které zavinil její technický stav a počasí. Musela proto zakotvit u kanadských břehů, neboť kapitán měl obavu z pravděpodobného potopení lodi, které by znamenalo i ztrátu na životech posádky. Následně byl pan Perka stíhán za dovoz drog do Kanady. Svoji obranu postavil na tom, že vůbec nechtěl konopí do Kanady dovést, neboť neměl vůbec v úmyslu v Kanadě zakotvit, že k tomu byl donucen okolnostmi, neboť odvracel nebezpečí ztráty na životech zakotvením u kanadských břehů. V rámci rozhodování na první úrovni připustil soudce, aby otázku nutnosti rozhodovala porota, tj. nevyloučil použití institutu nutnosti automaticky v souvislosti s tím, že se pachatel účastnil nelegálních aktivit, či jednal nedbale. Na druhou stranu soudce prohlásil, že nutnost je neurčitý a zdánlivý koncept, ale i přes jeho možnou aplikaci na různé situace, musí každý jednotlivec předvídat, co se může stát, jaké mohou být následky jeho jednání. V tomto případě tak soud založil koncept předvídatelnosti, ačkoliv tak učinil poněkud nevhodně, neboť není zcela jasné, co všechno má být jednajícím předvídáno.

4.2.4. Tíseň (*duress per minas/duress by threats*) – základní podmínky

Základ tísně (*duress per minar/ duress by threats*) se nachází v situacích, kdy jednající spáchá trestný čin, neboť jeho vůle svobodně jednat byla překonána (pod vlivem výhrůžkami či hrozbami, že jednajícímu bude ublíženo na zdraví, nebo bude usmrcen (*will to resist was overborne by threats of death or greivous bodily harm*)). Opětovně není tento

---

¹⁰² (1984) 13 DLR (4th)

institut v irském právu (respektive ve státech s common law systémem) upraven legislativně, ale zakládá se na rozhodnutí soudů. Ohledně tísňe však můžeme zcela určitě říci, že je v Irsku rozeznávána, a to na základě rozhodnutí ve věci AG v. Whelan.¹⁰³ Toto rozhodnutí, respektive celý případ, je zajímavý ještě z dalšího důvodu – byl to jeden z prvních případů, který byl po vzniku Irské republiky soudy rozhodován.

Rozhodnutí ve věci AG v. Whelan stanovilo podmínky pro aplikaci institutu tísňe v irském právu, navzdory skutečnosti, že není upraven v zákoně. Podmínky pro užití institutu tísňe jsou následující: 1. musí se jednat o výhrůžku smrti nebo těžkého ublížení na zdraví; 2. hrozba musí být bezprostřední (nelze tísň aplikovat v situacích, kdy mezi hrozbou a spácháním trestného činu uběhne nějaký čas, ve kterém by mohl pachatel kontaktovat policii); 3. svobodná vůle člověka musí být hrozbou potlačena v době spáchání trestného činu. Pokud jsou výše popsané podmínky splněny, může se jednajíc bránit, že konal v rámci tísňe, tj. jeho jednání nebylo trestné, ačkoliv by se za obvyklých podmínek za trestné považovalo. Problematická otázka, velmi často rozebírána v rozhodnutích soudů napříč státy s angloamerickým právním systémem, se týká toho, jakým způsobem se posuzuje, že vůle člověka mohla být zlomena, překonána výhrůžkou, zda objektivně či subjektivně. Ač poněkud nepochopitelně od užití institutu provokace, se tato otázka u tísňe posuzuje objektivně, tedy dle rozumného muže, ženy.

Jednání v rámci tísňe nelze aplikovat při usmrcení člověka, tísň se neaplikuje na vraždu. Pachatel vraždy, v jakémkoliv postavení (irské právo posuzuje pachatele ve dvou stupních – pachatel prvního stupně je ten, kdo přímo jednal, pachatel druhého stupně je ten, jež např. pouze pomáhal, nebo se účastnil jednání)¹⁰⁴, nemůže úspěšně založit svoji obranu na institutu tísňe (ač bude níže ukázáno, že v minulosti byli v rámci rozhodování soudů pachatelé v prvním a druhém stupni rozlišováni). Právo v těchto případech vyžaduje po jednajících sebeobětování, neboť si nemohou zachránit svůj život usmrcením jiného člověka, jelikož každý život má svoji určitou hodnotu a je chráněn.

---

¹⁰³ (1934) I.R. 518

¹⁰⁴ v podrobnostech viz. McIntyre, Tj., McMullan, S., Ó Toghda, S.: Criminal Law. Dublin: Round Hall, 2012.

V takových případech požaduje právní úprava po lidech hrdinství, sebeobětování. V rozhodnutí ve věci DPP for Northern Ireland v. Lynch¹⁰⁵ řidič dodávky, který dovezl tři ozbrojené muže na místo činu, kde muži zastřelili policejního poručíka, namítal, že jednal v rámci tísně, neboť mu bylo ze strany mužů vyhrožováno. Odvolací soud v daném případě seznal, že jako pachatel v druhém stupni by mohl jednat v rámci tísně, a proto mělo být ve věci opětovně rozhodnuto. Tento závěr však byl odmítnut a změněn v rozhodnutí R v. Howe.¹⁰⁶ Obviněný byl stíhán pro účast na dvou vraždách a svoji obranu postavil na skutečnosti, že jednal v rámci tísně, neboť mu bylo vyhrožováno mučením a usmrcením, pokud nespáchá trestný čin. Soud uzavřel, že tíseň nelze aplikovat na vraždu bez ohledu na postavení obviněného, zda se jedná o pachatele v prvním stupni, či pachatele v druhém stupni. Dle soudu nelze najít žádné rozumné vysvětlení, proč by mělo být postavení pachatelů rozlišováno, a proto nelze tíseň použít u trestného činu vraždy, ani u pokusu vraždy.

V případě, kdy obviněný vznesl svoji námitku, že jednal za stavu tísně, a porota se s tímto jeho názorem ztotožní, odchází obviněný od soudu zcela nevinný a bez trestu, jelikož se tíseň řadí mezi všeobecná obranná jednání. Jak již bylo výše naznačeno, řadí se tíseň mezi částečná obranná jednání (*partial defence*), neboť je na základě rozhodnutí soudů zapovězena pro trestný čin vraždy, ale jinak ji lze použít u všech trestních činů.

Poslední výbor pro reformu práva v Irsku vydal doporučení, aby tíseň byla upravena v legislativním aktu. Výbor navrhl zachovat všechny stávající podmínky tísně, avšak s určitou změnou v rámci objektivního posuzování jednání v rámci tísně, kdy by se měly brát v potaz alespoň subjektivní faktory věku a pohlaví. Problematiku úpravy spatřil výbor u aplikace tísně na vraždu, kdy však uzavřel, že v souvislosti s citlivostí této otázky by měla i nadále být aplikace tísně u trestného činu vraždy vyloučena.

4.2.5. Bezprostřednost hrozby, výhrůžky (*imminence of threats*)

V případě AG v. Whelan byl obžalovaný stíhán za držení kradeného zboží, když u soudního řízení prohlásil, že sice trestný čin spáchal, ale pouze ve vazbě na to, že mu bylo

---

¹⁰⁵ (1975) A. C. 653

¹⁰⁶ (1987) A. C. 417

vyhrožováno. Soud uzavřel, že taková hrozba bezprostřední smrti nebo vážného ublížení na zdraví, která přemůže/zlomí lidskou sílu odporu, musí být uznávána jako ospravedlnění činu, který by byl jinak trestný.¹⁰⁷ Podmínka bezprostřednosti výhrůžky při aplikaci institutu tísňe považuje autorka za zcela pochopitelný. Pokud je někomu vyhrožováno, ale tato osoba má dostatek času pro jiný způsob řešení, např. ohlášením na policii se zbaví osoby, jež mu vyhrožuje, nemůže naplnit pak její jednání podmínky tísňe.

Ve věci *R v. Hudson and Taylor*¹⁰⁸ se řešila právě podmínka bezprostřednosti výhrůžky. V klubu se stala rvačka, jejímiž svědky se stali obvinění. Rvačka vyústila v trestní stíhání muže jménem Wright. Obvinění byli předvoláni jako svědci k soudu, kde však pana Wrighta neidentifikovali, a následně začali být stíháni za trestný čin křivého svědectví. Ve svém soudním řízení se přiznali, že podali křivé svědectví, ale toto učinili v souvislosti s tím, že jednali v tísni. Krátce po rvačce byla totiž slečna Hudson navštívena skupinou mužů, kteří byli známi svojí násilností, a kteří ji upozornili na možné následky, pokud řekne u soudního řízení pravdu. V průběhu soudního řízení ohledně pana Wrighta spatřila slečna Hudson jednoho z mužů, kteří ji vyhrožovali, v soudní síni. Za základní podmínku tísňe se považuje okolnost, že hrozba musí být účinná a současná v době spáchání trestného činu tak, že vůli jednajícího zcela ochromí. Ale účinnost hrozby se nesnižuje pouze z toho důvodu, že nemohla být vykonána přímo v soudní síni, ale zároveň mohla být provedena v jakýkoliv moment po soudním jednání kdekoliv na ulici. Policie by v daném případě nemohla poskytnout účinnou ochranu obviněným, i pokud by o ni požádali. Soud uzavřel, že v daném případě jednali obvinění pod vlivem bezprostřední výhrůžky, a proto na jejich trestný čin dopadá institut tísňe.

Podmínka bezprostřednosti byla řešena i v případě *R v. Abdul-Hussain and Others*.¹⁰⁹ Obvinění byli převážně šiité, kteří odešli z Iráku před vládnoucím režimem, který

---

¹⁰⁷ It seems to us that threats of immediate death or serious personal violence so great as to overbear the ordinary power of human resistance should be accepted as justification for acts which would otherwise be criminal. – volný překlad

¹⁰⁸ (1971) 2 QB 202 (CA)

¹⁰⁹ (1999) Crim L.R. 570

ovládal Saddám Hussajn, a začali žít v Súdánu. Ze Súdánu měli být deportováni letadlem zpět do Iráku. V době, kdy letadlo bylo ve vzdušném prostoru Egypta, obvinění provedli únos letadla a donutili jej přistát v Londýně. Všichni obvinění byli stíháni pro únos letadla, jejich obrana byla postavena na institutu tísně, neboť v případě jejich návratu do Iráku by byli s velkou pravděpodobností usmrceni. Soud uzavřel, že jednání v rámci tísně mohlo být na daný případ aplikováno, neboť je u něj důležité, že v době spáchání trestného činu byla vůle obviněných paralyzována / ovlivněna výhrůžkou, respektive hrozícím nebezpečím – hrozící smrtí. Tíseň lze aplikovat navzdory tomu, že výhrůžka nebude vykonána / splněna bezprostředně. V každém jednotlivém případě se musí přihlížet ke skutkovým okolnostem daného případu. I když v době únosu letadla nemohla být hrozba usmrcení, resp. ublížení na zdraví ihned naplněna, lze dle rozhodnutí soudu předpokládat, že daná výhrůžka byla reálná a v případě návratu obviněných do Iráku by byla vykonána.

V rozhodnutí R v. Z¹¹⁰ (znám i pod názvem R v. Hasan) Sněmovna lordů nepotvrdila a nerozšířila rozhodnutí ve věci Hudson and Taylor, neboť dle přesvědčení soudu toto rozhodnutí narušilo pohled na skutečnost, že bezprostřední výhrůžka by měla být vykonána ihned / bezprostředně po hrozbě, jinak by jednání nemělo naplnit podmínky tísně. Dle Sněmovny lordů, v každém případě, kde je alespoň minimální prostor pro odvrácení hrozící výhrůžky, tj. výhrůžka není od agresora naplněna ihned, nemělo by být jednání pod vlivem hrozby posuzováno v rámci institutu tísně.

4.2.6. Povaha výhrůžky u tísně

Po dlouhou dobu lze spatřovat rozdílné názory na povahu výhrůžky. Pod povahu výhrůžky se rozumí vůči komu je činěna a čím je vyhrožováno (co může být učiněno). V případě R v. Z bylo Sněmovnou lordů opětovně potvrzeno, že výhrůžka musí směřovat proti jednajícímu, jeho rodině a třetí osobám, za které jednající cítí zodpovědnost. Pod posledně popsanou kategorií by v teoretické rovině spadala každá osoba, otázkou ovšem zůstává, zda výhrůžka vůči třetím osobám, které jednající nezná, může překonat jeho vůli jednat. Teorie uznává, že každý člověk má zájem na ochraně života jiného. Avšak každý jednotlivec upřednostňuje především ochranu života svých blízkých a život třetích,

---

¹¹⁰ (2005) 2 A. C. 467

cizích osob pro něj nemá takový význam, aby se dopustil trestného činu, proto praktické užití tísňe u třetích osob neznámých pro jednatelů nelze očekávat velmi často.

Složitá otázka přetrvává v souvislosti s povahou výhrůžky, zda lze směřovat výhrůžku i proti majetku, postavení osoby ve společnosti nebo lze uznávat u tísňe jen výhrůžku usmrcení nebo těžké újmy na zdraví. V případě R v. Valderrama - Vega¹¹¹ soud odmítl, aby výhrůžka směřující na postavení ve společnosti mohla ospravedlňovat spáchání trestného činu a užití institutu tísňe. Pašerák drog Vega se v rámci trestního stíhání bránil tím, že jednal v rámci tísňe, neboť v případě, že by drogy přestal pašovat, byl by v Kolumbii zveřejněn jeho homosexuální vztah. Výhrůžka znevážení osoby pachatele nebyla shledána dostatečná pro využití institutu tísňe. Problematické rozhodování se týká výhrůžek vůči majetku, jelikož k movitým či nemovitým věcem má zpravidla každá osoba emocionální vztah a jejich případné poškození či zničení by mohlo způsobit ublížení na zdraví v psychické rovině. Navzdory této premise bylo v případě DPP for Northern Ireland v. Lynch rozhodnuto, že výhrůžka škody na majetku není schopná naplnit podmínku tísňe. Vyhrůžováním majetkové škody nemůže ospravedlňovat spáchání trestného činu.

4.2.7. Dobrovolné vystavení se budoucí výhrůžce (*voluntary expose to threats*)

Naneštěstí se tísňe řadí mezi více využívané obranné jednání než nutnost. Poslední dobou se rozšířily případy, kdy se členové různých gangů či zločineckých organizací při svém stíhání brání tak, že jednali v rámci tísňe, neboť jim bylo vyhrožováno ztrátou života. Takový jedinec se ovšem dobrovolně vystavil budoucí výhrůžce, neboť ten, kdo je členem nějakého gangu musí důvodně očekávat, že v případě odmítnutí jeho účasti na nějakém jednání, k tomu bude donucen. Nelze rozumně očekávat, že člena zločinecké organizace nechají ostatní členové odejít volně a bez následků.

Obranu tísňi takovýchto jedinců naštěstí soudy striktně odmítají.

Prvním případem, kdy se tato otázka dostala před soud je R v. Fitzpatrick.¹¹² Mladý devatenáctiletý chlapec se stal oficiálním členem IRA. V předmětném trestním řízení ho státní zástupce vinil z loupeže a vraždy. Chlapec tvrdil, že sice skutky davané mu za viny

---

¹¹¹ (1985) Crim. L. R. 220

¹¹² (1977) N.I. 20

spáchal, ale jednal pod hrozbou smrti jeho rodičů, protože chtěl dobrovolně vystoupit z organizace, což mu však ostatní členové nedovolili. Na daný případ nelze použít institut tísňe, jelikož ten, kdo dobrovolně vstoupí do zločinecké organizace, ví a souhlasí s činy předmětné zločinecké organizace. Stejný závěr soud prezentoval i v případě R v. Sharp.¹¹³ Obviněný byl stíhán za loupeže, kdy však dle svých slov jednal pod hrozbou, že mu jeden z jeho spolupachatelů ustřelí hlavu. Soud v daném případě opakoval podmínky pro užití tísňe, především se zaměřil na subsidiaritu, kdy pokud je možnost v dané situaci jednat jinak, nejsou naplněny podmínky tísňe. Pokud tedy někdo dobrovolně a se znalostí povahy gangu do něj vstoupí, když mohl předpokládat, že členové gangu na jednajícího (aktivního člena gangu) použijí výhrůžky, aby spáchal trestný čin, nemůže se dovolávat, že jednal v rámci tísňe. V nedávné době rozhodovaném případě R v. Z, Sněmovna lordů tuto podmínku zpřísnila. Již pouhé kamarádství, dobrovolné setkávání se známými zločinci (kriminálníky, resp. jedinci s trestnou a násilnou minulostí) vylučuje užití institutu tísňe. Ten, kdo se dobrovolně stýká s těmito lidmi, by měl předvídat a předpokládat možný risk, že bude nucen k páchání trestného činu. Poněkud laicky řešeno, v případě, že má jednající za kamarády kriminálníky, nemůže se následně divit, že mu tyto osoby vyhrožovaly, aby spáchal trestný čin.

4.2.8. Závěr

Krajní nouze, tak jak je upravena v českém právu, je institut mnohem širší a obsáhlejší, neboť zahrnuje institut nutnosti a institut tísňe dohromady. U některých případů lze říci, že se porovnává neporovnatelné. Na druhé straně autorka nachází případy, které upravují obdobné případy, respektive závěry soudů si jsou velmi blízké. Naneštěstí Česká republika nemá moře, a proto jsou případy potopených lodí (tak obvyklé v common law systému), u nás velkou neznámou. Ale autorka si odvažuje říci, že v případě, že by se obětováním jednoho či několika životů zachránil život více lidem, dopadala by na takové jednání krajní nouze, jak již bylo judikatorně rozhodnuto, ačkoliv se nejednalo o potápějící se loď (viz. rozh. č. 20/1982 Sb. rozh. tr.). Okruh případů, jejichž předmětem byla interrupce, jsou taktéž v České republice neaplikovatelné, neboť umělé přerušení

---

¹¹³ (1987) 1 QB 853

těhotenství není za splnění podmínek stanovených zákonem trestným činem. Zároveň nesmíme zapomínat, že v případě lékařů je upraveno jejich jednání zvláštním zákonem, který stanoví možnost jednání lékařů v rámci krajní nouze a záchranu života pacienta.

Použití institutu nutnosti v angloamerickém právu je velmi vzácné, ba dá se říci výjimečné. Aby soudy aplikovaly na daný případ nutnost, musí se jednat o naprosto výjimečné okolnosti, jejichž jiné řešení není přípustné, či možné. Nezodpovězenou otázkou zůstává, zda by irské soudy institut nutnosti rozeznaly dle irského práva, ač dle názoru autorky by byl takový postup soudů velmi pravděpodobný.

Na druhou stranu institut tísňe je v common law systému používán velmi často, ačkoliv v České republice naproti tomu je autorce znám prozatím jeden případ krajní nouze, která byla vyvolána výhrůžkou (otec vyhrožoval své dceři, aby spáchala vraždu). Je však zřejmé, že podmínky pro aplikaci tísňe a krajní nouze jsou si velice blízké (podmínka subsidiarity, proporcionality). Správně soudy odmítají aplikovat institut tísňe na jednání pachatelů, kteří se dobrovolně vystaví možné budoucí výhrůžce.

Za velkou nevýhodu úpravy common law autorka považuje jednak to, že ani jeden institut není upraven legislativním aktem, a jednak skutečnost, že nikde nejsou řešeny možnosti excesu z podmínek nutnosti či tísňe. V common law neexistuje u těchto institutů žádná střední cesta či možnost zmírnění trestu či trestněprávní kvalifikace v případě excesů pachatele. Buď obviněný přesvědčí porotu, že jeho jednání naplnilo podmínky těchto institutů a nebude shledán vinným a potrestán, nebo porotu nepřesvědčí a je odpovědný za trestný čin kladený mu za vinu.

Česká právní úprava krajní nouze je dle názoru autorky komplexnější a obsáhlejší, co se týká možného vzniku nebezpečí a spadá pod ni více možných situací. Nutnost se používá jen velmi výjimečně, tísňe pouze a jen, pokud jednající jedná pod vlivem výhrůžky, ostatní případy zůstávají neupraveny.

4.3. Anglie

4.3.1. Tísňe vyvolaná okolnostmi (*duress of circumstances*)

Anglické soudy začaly rozpoznávat další obranné jednání, a to institut tísňe vyvolané okolnostmi. Odlišením od tísňe představené a popsané shora, je povaha hrozby,

nebezpečí. Obecná tíseň je vyvolaná výhrůžkou, tíseň vyvolaná okolnostmi je vyvolána zpravidla skutkovými okolnostmi, povahou situace, kdy nebezpečí hrozí z jiného důvodu než výhrůžky.¹¹⁴ Tíseň vyvolaná okolnostmi je upravená a limitovaná forma nutnosti. Vznik tohoto obranného jednání se spojuje s dopravními případy, kdy buď řidič řídil nebezpečně, nebo v situaci, kdy řídit neměl (např. neměl řidičské oprávnění).¹¹⁵ První případ, ve kterém byla tíseň vyvolaná okolnostmi rozpoznána, je R v. Willer.¹¹⁶ Obviněný byl stíhán pro nedbalé řízení (*reckless driving*), neboť vjel a jel velmi pomalu na chodníku, aby se vyhnul skupině 20 až 30 mladých jedinců, když jeden z nich na obviněného zakřičel, že ho zabije. Jediným možným řešením pro obviněného tak byla jízda po chodníku. Na tento případ se nemohla aplikovat tíseň, neboť žádný z mladých násilníků obviněnému nevyhrožoval, ať vjede na chodník, nebo ho zabijí. Mnohem více se tento případ blíží k sebeobraně. Soud uzavřel, že obviněný mohl vjet na chodník, aniž by byl následně stíhán za trestný čin, neboť se nacházel v takové situaci, kdy jiné řešení nebylo možné a jednal tak v rámci tísně vyvolané okolnostmi. Dalším případem, kdy byla tíseň vyvolaná okolnostmi rozeznána a potvrzena je případ R v. Conway.¹¹⁷ Spolujezdec obviněného – Tonna byl cílem útoku násilníků o několik týdnů dříve, kdy jeden muž byl zastřelen v rámci tohoto útoku. Proto v situaci, kdy k jeho zaparkovanému vozidlu běželi dva mladí muži v obvyklém oblečení a kdy současně ho Tonna vybídl k řízení, byl přesvědčen, že jeho spolupasažerovi hrozí smrtelné nebezpečí, ujel a řídil své vozidlo nebezpečným způsobem, jelikož byl pronásledován neoznačeným vozidlem, jednal v rámci tísně vyvolané okolnostmi a byl následně osvobozen. Obviněný nemohl v dané situaci předpokládat, že blížící se muži jsou příslušníci policie, kteří chtějí, aby Tonna dorazil na výslech. V tomto případě byla tíseň vyvolaná okolnostmi potvrzena, ale hrozba musí být posuzována objektivně, tedy pokud mohl obviněný objektivně věřit, že v dané situaci hrozí nebezpečí.

---

¹¹⁴ Reed, A., Fitzpatrick, B.: Criminal Law, 3rd edition. London: Sweet & Maxwell, 2006.

¹¹⁵ Ormerod, D.: Criminal Law, twelfth edition. Oxford University Press: Smith and Hogan, 2008.

¹¹⁶ (1986) 83 Cr APp R 225 (CA)

¹¹⁷ (1989) 1 QB 290 (CA)

V případě R v. Martin¹¹⁸ byl obviněný stíhán za řízení motorového vozidla, aniž by měl řidičské oprávnění. Obviněný odvezl svého nevlastního syna, který zaspal, do práce, navzdory skutečnosti, že věděl, že nemůže řídit. Na svoji obranu uvedl, že jeho manželka se obávala, že její syn bude z práce vyhozen, pokud přijde pozdě, a vyhrožovala svému muži, že pokud nevlastního syna neodveze, spáchá sebevraždu. Doktor podal svědectví, že manželka má sebevražedné sklony a že by se měla léčit. Soud uzavřel, že nebezpečí může hrozit i jinému než jednajícímu, a obrana, že jednal v rámci tísně vyvolané okolnostmi, je možná pouze za situace, pokud jednající jednal rozumně a přiměřeně, aby se vyvaroval hrožícímu nebezpečí smrti či újmy na zdraví. Pokud tedy obviněný jednal ze strachu, že jinak jeho žena spáchá sebevraždu, naplnil podmínky institutu tísně vyvolané okolnostmi.

V případě R v. Pommell¹¹⁹ byl v rámci domovní prohlídky objeven obviněný, který držel nepovoleně zbraně. V průběhu výslechu obviněný pronesl, že tyto zbraně odebral svému příteli jménem Erroll, který za ním v noci přišel, že má v úmyslu zastřelit lidi, kteří se podíleli na vraždě jeho přítele. Obviněný přesvědčil svého přítele, aby mu odevzdal tyto zbraně, jež chtěl druhý den odnést a odevzdat na policii. Tento případ rozšířil použití tísně vyvolané okolnostmi i na případy mimo dopravní případy. Obviněný mohl využít obranu tísně vyvolané okolnostmi, ale současně soud uzavřel, že trestné jednání by mělo být ukončeno v prvním možném případě. Tento závěr byl již předtím předestřen v případě DPP v. Jones¹²⁰, kdy obviněný řídil pod vlivem alkoholu, aby se vyhnul sporu (*confrontation*) na parkovišti. Obviněný mohl řídit ale jen tak daleko, aby se vyhnul sporu, nikoliv celou cestu k sobě domů.

Posledním případem v rámci užití institutu tísně vyvolané okolnostmi, který v nedávné době řešil britský soud, je Quayle v. R.¹²¹ Tento případ je velmi specifický, neboť na jedné straně vystupuje více odvolatelů, kteří bojovali za stejnou věc stejným způsobem. Odvolatelé pěstovali a užívali konopí, a to za účelem zmírnění jejich neskutečné

---

¹¹⁸ (1989) 1 All ER 652 (CA)

¹¹⁹ (1995) 2 Cr App R 607 (CA)

¹²⁰ (1990) R. T. R. 34

¹²¹ (2005) 1 WLR 3642

bolesti, která provázela jejich onemocnění. Britský parlament navzdory velké diskuzi, zpracovaným studiím ohledně konopí a jeho prospěšnosti v souvislosti se zmírňováním bolesti, nezměnil zákony ohledně možnosti užívání a pěstování konopí. Soud pak v daném případě posuzoval, zda aplikací tísňě vyvolené okolnostmi u pěstování konopí by nezasáhl do pravomoci parlamentu. A ačkoliv soud nemocné lidi chápal, nakonec užití konopí odmítl v souvislosti s tím, že právě měnit právo může jen a pouze parlament, nikoliv soud. Ani v Irské republice není povoleno pěstovat konopí pro léčebné účely, proto lze očekávat, že by i pozice irských soudů byla obdobná.

4.3.2. Závěr

Tíseň vyvolaná okolnostmi byla rozeznána a vytvořena anglickými soudy tak, aby pokrývala případy, na které nedopadá ani tíseň, ani nutnost. Navíc nutnost je opravdu považována za výjimečný institut, a proto jej soudy nechtěly aplikovat na časté případy. Rozeznáním institutu tísňě vyvolané okolnostmi se dle autorky zaplnila mezera, kterou šlo rozpoznat v angloamerickém právním systému. Náš institut krajní nouze je tak v common law světě rozdělen do tří institutů, které však vzájemně pokrývají různé možnosti, které v České republice spadají právě pod krajní nouzi.

5. Nutná obrana, oprávněné použití síly, sebeobrana

5.1. Česká republika

5.1.1. Úvod

Navzdory skutečnosti, že je krajní nouze obecnějším ustanovením vůči nutné obraně, je tento institut historicky starší. Nutná obrana byla rozeznávána od pozdního středověku, kde však jejím cílem byla pouze a jenom ochrana života a zdraví. Postupem doby, kdy se rozšiřovaly jednotlivé zájmy chráněné trestním zákoníkem, se rozšiřoval i počet zájmů, u jejichž ochrany lze nutnou obranu užít. Jak již bylo zmíněno výše, historicky se nutná obrana začala vyvíjet u ochrany života a zdraví, následně se začala aplikovat i při ochraně majetku a svobody. V současné době lze nutnou obranu použít

k ochraně všech společenských zájmů chráněných trestním zákoníkem, respektive právním řádem (jedná se tedy nejen o život, zdraví, svobodu, majetek, ale i čest aj.).¹²²

Ve vyspělých a moderních státech se stalo obvyklou náležitostí právního prostředí, že stát zajišťuje svým občanům mezinárodně garantovaná lidská práva a svobody, což znamená, že stát především zajišťuje ochranu svých občanů před protiprávními útoky a bezpráví. Na druhou stranu, idea či koncepce, že bude v jednotlivých státech nulová kriminalita, je velmi nerealistická a neodpovídající skutečnosti. Ani navzdory různým snahám nemohou orgány činné v trestním řízení vždy včas a účinně odvrátit protiprávní útoky, či jiným způsobem ihned zakročit proti bezpráví. V takových případech však nastupuje právo svépomoci.¹²³ Právo na sebeobranu lze podle některých autorů odvozovat z článku 23 Listiny základních práv a svobod.¹²⁴ Přesné znění zmíněného článku je následující: „*Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.*“¹²⁵ Na základě tohoto článku má každý občan právo na odpor proti každému, jež by odstraňoval demokratický právní řád a základní svobody. Pod abstraktní pojmy demokratický právní řád a základní svobody lze zcela jistě subsumovat právo každého na život, vlastnictví či svobodu. Již z tohoto ustanovení Listiny se dá dovozovat, že ten, kdo jedná v podmínkách nutné obrany, odvrací nejen nebezpečnost činu pro společnost, ale vylučuje i protiprávnost svého jednání, a proto nemůže být jednajícím stíhán za trestný čin či přestupek. Aplikace ustanovení o nutné obraně má v rámci soudního rozhodování vždy přednost před ostatními zprošťujícími důvody, neboť jednání v nutné obraně není trestným činem.¹²⁶ Nesmí se však

---

¹²² Lata, J.: Vývoj institutů nutné obrany a krajní nouze v českých zemích. Trestní právo, č. 2/1999.

¹²³ Novotný, F., Paroulková, V.: K některým otázkám nutné obrany. Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. 1. vydání. Praha: Lexis Nexis CZ, s.r.o., 2007.

¹²⁴ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů (dále jen „*Listina*“)

¹²⁵ citováno z <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>, stav ke dni 13. prosince 2014

¹²⁶ rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 3 To 400/91 (R 36/1992 tr.)

při aplikaci nutné obrany zapomínat na skutečnost, že nutná obrana má zásadně nastupovat až v situacích, ve kterých nelze efektivně uplatnit státní moc prostřednictvím státních orgánů, především pak orgánů činných v trestním řízení. Opětovně lze spatřit požadavek na blízkou časovou souvislost mezi útokem a nutnou obranou, obdobně pak mezi nebezpečím a jeho odvracením v krajní nouzi.

Základní premisou pro institut nutné obrany je, že je společensky užitečná a potřebná, jelikož se jedná o obranu práva proti bezpráví.¹²⁷ Současně však tento institut má velmi vysokou preventivní funkci jak vůči útočníkovi, tak k osobě napadené. Preventivní účinek souvisí právě s časovou propojeností a návazností mezi útokem a obranou. Obrana je bezprostřední, následuje ihned proti útoku, a proto může mít významnější a větší efekt než trest uložený v trestním řízení, když trestní řízení navzdory zásadě rychlosti zpravidla trvá několik měsíců, v některých případech i několik roků. Ve vazbě na skutečnost, že obrana následuje v blízké časové spojitosti po útoku, je velmi důležité stanovení podmínek nutné obrany. Podmínky pro jednání v nutné obraně mají vliv jak na obránce, tak na útočníka. V případě, že by právní řád stanovoval přísné podmínky nutné obrany, velmi pravděpodobně by to vedlo k neuplatňování nutné obrany jednotlivci, jelikož by se obránce obával možného trestního stíhání a případného trestu. Na druhou stranu, velmi benevolentně stanovené podmínky nutné obrany by mohly vést k nadužívání tohoto institutu, např. těmi, kteří by za jednání v nutné obraně schovávali své vlastní protiprávní chování. Je proto nutné stanovit podmínky nutné obrany s určitou přesností, aby nedocházelo k výše nastíněným extrémům, a především, aby se uplatněné právo nepřekotilo do bezpráví. V rámci nutné obrany může jednat zásadně kdokoliv, tj. i osoba, která není původním útokem napadena (v takovém případě se jedná o tzv. pomoc v nutné obraně). Nutná obrana je právem občanů, nikoliv jejich povinností. Někteří autoři považují pomoc v nutné obraně jako morální povinnost, ale nikoliv jako povinnost právní (tato by se navíc velmi těžko vynucovala). Na druhou stranu se takřka denně setkáváme s případy lhostejnosti, což by se však zakotvením povinnosti k nutné obraně dle názoru autorky

---

¹²⁷ Hruška, J.: Institut nutné obrany ve světle navrhované rekodifikace trestního zákoníku. Trestní právo, č. 12/2007.

žádným způsobem nezměnilo. Ustanovení § 367 a 368 trestního zákoníku o překažení či oznámení trestného činu zakotvují momentální maximální právní povinnost, kterou lze požadovat státem po občanech v boji proti bezpráví.¹²⁸

Jako důsledek jednání v nutné obraně dochází ke střetu zájmů obránce a útočníka. Trestní zákoník zvyhodňuje postavení obránce z několika důvodů. Jednak, útok, tj. jednání útočníka, se považuje za společensky škodlivé, protiprávní, zatímco obránce ochraňuje nejen své zájmy, ale i zájmy společnosti. Za druhé, útočník má velmi výhodné a silné postavení – k útoku dochází až na základě rozhodnutí útočníka, který má tak možnost se na útok připravit, zvolit si nejvhodnější prostředky, místo a čas útoku. V opačném postavení se pak nachází obránce, který je napaden nečekaně, bez předcházející přípravy. V souvislosti s nečekaností útoku pak můžeme spatřovat i další výhodu útočníka, neboť ten obránce uvede do citově vypjaté situace. Obránce jedná ve velké psychické zátěži, v rozrušení, v obavě o svůj život, jedná proti své vůli. Zároveň se nesmí zapomínat na další důležitou skutečnost mající vliv na rozdílné postavení útočníka a obránce. Útočník volí způsob útoku, jedná zpravidla jako první, může kdykoliv útok ukončit, obránce se musí přizpůsobovat a reagovat v emotivně náročné situaci. Útočník staví sám sebe do situace, kdy vědomě přebírá možné, potenciální riziko svého poškození.¹²⁹ Ačkoliv by se mohlo jevit, že ten, kdo útočí a jedná protiprávně, ztrácí svá práva, opak je pravdou. Navzdory tomu, že se útočník svým jednáním dobrovolně vystavuje možným důsledkům, musí být především jeho právo na život šetřeno v co největší míře.

Při rekonstrukčních pracích týkajících se trestního práva hmotného se uplatňovala snaha o rozšíření podmínek nutné obrany. Ustanovení upravující právě tento institut mělo být doplněno o nový třetí odstavec, který upravoval trestní odpovědnost při překročení podmínek nutné obrany ze silného rozrušení, strachu, úleku či zmatku způsobeného útokem. Navzdory velké diskuzi se tato snaha do nového trestního zákoníku nepromítla.

---

¹²⁸ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 374.

¹²⁹ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 372.

Názory na tuto úpravu se u teoretiků různí, jedni považovali tuto podmínku za příliš otevřenou a obávali se, že by dokazování psychického stavu obránce bylo velmi obtížné až nereálné, a nejspíše závislé na znaleckých posudcích. Velká obava panovala ohledně možnosti přizpůsobování se jednání obráncem v rámci trestního řízení a nemožnost dokázání psychického stavu, což by vedlo k osvobození obránců, kteří překročili meze nutné obrany. Jiní autoři však ospravedlnění na základě subjektivního stavu vítali, neboť veškeré nebezpečí vyplývající z útoku by měl nést útočník. Bez této úpravy bude i nadále obtížné získat veřejnost, aby zasahovala proti útočníkům, neboť i nadále převládá obava z trestního stíhání. Tito autoři nedoplnění ustanovení pak shledávají jako chybu a nevyužití dané příležitosti pro posílení postavení obránce, který by se měl chránit více než útočník.¹³⁰ Z výše uvedeného však vyplývá, že v rámci přijetí současně účinného trestního zákoníku nebyly podmínky nutné obrany rozšířeny. Oproti předchozí právní úpravě se však i tak udála jedna dílčí změna – ustanovení o nutné obraně se rozdělilo do dvou odstavců.

Podmínky stanovené v trestním zákoníku pro jednání v nutné obraně jsou následující – musí se jednat o odražení přímo hrozícího či trvajícím útoku na zájem chráněný trestním zákoníkem a zároveň nesmí být obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.¹³¹ Autorka již několikrát zmínila, že nutná obrana je privilegovaným ustanovením ke krajní nouzi. Ve vazbě na tuto skutečnost bude vždy nutné určit, zda se jedná o nebezpečí či útok.

5.1.2. Útok

Útok se musí rozlišovat od pojmu nebezpečí, neboť se jedná ve své podstatě o kvalifikované nebezpečí. Pod útok se zařazuje protiprávní jednání člověka v obou formách, jak omisivní (opomenutí), tak komisivní (konání).¹³² Některé útoky způsobené opomenutím mohou mít občas závažnější následky než útoky zapříčiněné konáním.

---

¹³⁰ Hruška, J.: Institut nutné obrany ve světle navrhované rekodifikace trestního zákoníku. Trestní právo, č. 12/2007.

¹³¹ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, s. 147.

¹³² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 1.vydání podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 243.

Mezi útoky vyvolané opomenutím se uvádí například neopuštění cizího bytu a setrvání v něm (ohrožuje se zájem na osobní svobodě), či opomenutí majitele psa, který psa neodvolá či jiným způsobem nezastaví, pokud pes útočí na jinou osobu. Jak již bylo zmíněno výše u institutu krajní nouze, právní teorie rozlišuje mezi zvířetem poštvaným a zvířetem zdivočelým. Chování zdivočelého zvířete se řadí mezi nebezpečí, na druhé straně, chování poštvaného zvířete se řadí pod pojem útoku, neboť útočník využívá zvíře jako „živý nástroj“,¹³³ a někteří autoři pak poštvané zvíře považují za zbraň. Za útok se zbraní je dle judikatury považováno i házení kamenů s úmyslem zranit druhou osobu, neboť toto jednání je způsobilé způsobit těžkou újmu na zdraví napadené osoby.¹³⁴ Již v úvodu k této části se autorka zmínila o tzv. pomoci v nutné obraně. K jednání v nutné obraně je oprávněn každý, ačkoliv primární útok směřuje proti jiné osobě odlišné od obránce. Ani okolnost, že napadená osoba dala s útokem souhlas (tzv. souhlas poškozeného), nemá žádný vliv na pomoc v nutné obraně, zejména pokud se jedná o útok na život a zdraví. Pomoc v nutné obraně byla potvrzena v případě, ve kterém otec obviněného byl napaden podstatně mladším útočníkem, který jej povalil na zem a bil ho. Nejdříve se syn pokusil útočnickovi zabránit v pokračování útoku holýma rukama (snažil se útočníka stáhnout ze svého otce). Když však viděl, že toto jeho obranné jednání je nedostatečné, použil k obraně dřevěnou palici, kterou udeřil útočníka po hlavě. V trestním řízení, ve kterém byl syn obviněn z trestného činu ublížení na zdraví, bylo jeho jednání posouzeno jako pomoc v nutné obraně.¹³⁵ Obdobně pak za situace, kdy obžalovaný zasáhl několikrát poškozeného do obličeje, jednal v nutné obraně, neboť poškozený se nacházel v podnapilém stavu a měl v úmyslu vyprovokovat rvačku s třetí osobou. Obžalovaný jednal v rámci pomoci v nutné obraně, neboť odvracel přímo hrozící útok mířící proti zdraví třetích osob.¹³⁶

---

¹³³ Šámal, P.: Komentář k trestnímu zákoníku. Praha: C. H. Beck, 2009.

¹³⁴ rozh. č. 48/2007 Sb. rozh. tr.

¹³⁵ rozh. č. 9/1980 Sb. rozh. tr.

¹³⁶ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 7 Tz 67/69

Spornou otázku lze spatřit v problematice, jaká forma zavinění je potřebná k útoku, zda postačí nedbalostní jednání útočníka, či zda je k útoku nutné úmyslné zavinění. Jelínek zastává názor, že pod pojem útoku lze řadit pouze úmyslné jednání, na druhé straně podle ostatních autorů může být útok vyvolán i nedbalostním jednáním. Autorka se v této problematice přiklání k názoru Kuchty, který tvrdí, že: „Podle platného znění našeho trestního zákona by měla být nutná obrana přípustná nejen proti zaviněným útokům, ale i proti útokům a ohrožením pachatelem nezaviněným, které však vznikly nerespektováním objektivní povinnosti, která váže útočníka. Pokud by úmyslem zákonodárce bylo omezit nutnou obranu pouze na zaviněné útoky, mohlo by to být v dikci § 13 výslovně stanoveno.“¹³⁷ (pozn. autorky – ačkoliv předmětná citace popisovala stav úpravy dle starého trestního zákona, lze ji bezezbytku aplikovat i na ustanovení účinného trestního zákoníku, neboť formulace ustanovení o nutné obraně zůstala fakticky beze změny). Jako příklad opomenutí uvádí Solnař ve své práci nepropuštění z vazby jako případ nedbalostního zavinění útoku.¹³⁸

Aby mohl obránce jednat v rámci nutné obrany, musí být útok protiprávní. Nesmí se zapomínat, že pojem protiprávnosti (nedovolenosti) se neshoduje s podmínkami trestného činu, nejedná se o synonyma. Za protiprávní se považuje i útok, jež není trestným činem, nebo jehož trestnost zanikla později, či který je nestíhatelný z procesních důvodů. Lze se bránit útoku, který vede osoba, jež je vyňata z působnosti orgánů činných v trestním řízení (imunita poslance), nebo osoba trestně neodpovědná (dítě). Na druhé straně se musí odlišovat jednání společensky nebezpečné, protiprávní od jednání činěného v žertu, nebo od pošťuchování, nepřístojností či nezbedností, jež mají nepatrnou společenskou nebezpečnost.¹³⁹ Za útočné jednání nelze považovat menší konflikt, jež byl částečně verbální a částečně se jednalo o vzájemné strkání. Toto jednání nebylo protiprávní, a proto

---

¹³⁷ Kuchta, J.: Nutná obrana. Brno: Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999, s. 92.

¹³⁸ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, str. 147.

¹³⁹ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 267.

soud nepřisvědčil obraně obžalovaného, že jednal v nutné obraně, když poškozeného popadl, zvedl do vzduchu a povalil na zem.¹⁴⁰ Mimo jiné, u některých trestných činů je aplikace nutné obrany vyloučena z faktických důvodů, např. velmi těžko si lze představit jednání v rámci nutné obrany u trestného činu zanedbání povinné výživy. Jednání v nutné obraně vylučuje protiprávnost činu v rámci celého právního řádu, proto obránce nemůže být odpovědný ani za přestupek. Tento závěr je stejný jako u jednání v rámci krajní nouze a logický - krajní nouze je obecným ustanovením k nutné obraně.

Pokud někdo jedná v rámci státem dovolené a aprobované činnosti, není proti tomuto jednání nutná obrana přípustná, jelikož nejsou naplněny podmínky pro jednání v nutné obraně (především chybí podmínka protiprávnosti). Obdobně pak proti jednání v nutné obraně není nutná obrana přípustná, neboť ten, kdo se brání proti přímo hrozícímu či trvajícím útokům, nejedná protiprávně, ba právě naopak. Jednání v nutné obraně nenaplnuje podmínku protiprávnosti útoku. Tento logický závěr byl potvrzen i v rozhodnutí č. 9/1980 Sb. rozh. tr.. Od jednání v nutné obraně se však musí rozlišovat situace, kdy obránce překročí meze nutné obrany a tím se jeho jednání stane protiprávní. Poté lze proti těmto excesům z nutné obrany nutnou obranu použít. Jedná se například o situace, kdy útok na zájem chráněný trestním zákoníkem již skončil, ale obránce pokračuje ve svém obranném jednání, takže se ve svém důsledku stane útočníkem, např. útočník je již přemožen a leží bezvládně na zemi, obránce do něj i nadále kope. V takovém případě může být obránce stíhán za ublížení na zdraví.

Za velmi zajímavou otázku považuje autorka problematiku jednání v nutné obraně proti úředním osobám. V rámci provádění dopravní kontroly zastavili příslušníci policie auto. Řidič automobilu se odmítl podrobit dechové zkoušce na přítomnost alkoholu v těle. Policisté se rozhodli pro převoz řidiče k doktorovi na odběr krve. Řidič se převozu bránil, policisty kopal, rozhazoval rukama. Následně v soudním řízení argumentoval tím, že jednal v rámci nutné obrany. Soud mu však za pravdu nedal, neboť zákrok a postup policie byl povolený, legální, a proti povolenému jednání nelze omlouvat použití jednání v nutné

---

¹⁴⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Tdo 799/2010

obraně.¹⁴¹ Oblast nutné obrany proti úředním osobám (dříve veřejným činitelům) je velice citlivá, delikátní a přesahující oblast trestního práva. Pokud by nutná obrana proti úředním osobám nebyla umožněna, je velice pravděpodobné, že by ze strany státních orgánů mohlo docházet ke zvůli a nadužívání postavení. Na druhé straně, v případě, že by podmínky jednání proti úředním osobám byly nastaveny široce, mohlo by toto vést až k anarchii, neboť by docházelo k podryvání autority státních orgánů. Pokud by totiž kdokoliv mohl vystoupit proti dovolenému zákroku státního orgánu s tím, že jedná v nutné obraně, neboť dle jeho názoru považuje tento zákrok za protiprávní, mohl by si každý začít prosazovat svoji pravdu. Naštěstí je tato citlivá oblast ustáleně řešena judikaturou a praxí, jelikož přesná úprava v trestním zákoníku zcela schází. Praxí a teorií jsou rozlišovány zásadně dvě možné situace. V první úřední osoba jedná v rámci svých pravomocí, její úkony jsou bezvadné (předpokládá se presumpce správnosti) a perfektní. V takovém případě se jedná o dovolený, oprávněný výkon práva či povinnosti a nutná obrana není přípustná. V druhé situaci však nutná obrana přípustná je, a to pokud jedná úřední osoba mimo svoji pravomoc či je její úkon postižen vadami. I tato situace se dá velmi dobře popsat na případu z praxe. Poškozený, povoláním policista, byl jako obyčejný občan přítomen potyčce v restauraci, kterou nahlásil svým kolegům ve službě. Než však stačili orgány činné v trestním řízení dorazit na ohlášené místo, obviněný restauraci opustil a odešel domů. Pro obviněného si domů přišel poškozený – policista, který v době svého konání nebyl ve službě. Poškozený obviněnému ukázal svůj odznak a následně ho chtěl odvézt na policejní stanici. Obviněný se však bránil s nožem v ruce a poškozeného poranil. Soud uzavřel, že obviněný jednal v rámci podmínek nutné obrany, protože policista nejednal v rámci svých úředních pravomocí, a proto se mohl obviněný bránit.¹⁴² V rámci posuzování úkonů úředních osob se musí vzít v úvahu velký počet faktorů, jako je dovolenost úkonu zákonem, právní účinnost rozhodnutí, atd.¹⁴³ V žádném případě se však pod úřední osoby neřadí zaměstnanci

---

¹⁴¹ rozh. č. 55/1977 Sb. rozh. tr.

¹⁴² rozh. č. 47/1980 Sb. rozh. tr.

¹⁴³ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 379.

bezpečnostních agentur. Zaměstnanci bezpečnostních agentur, ačkoliv jednají v rámci svého zaměstnání, nejsou žádným způsobem privilegováni a musí naplnit svým jednáním podmínky nutné obrany jako ostatní občané. Ačkoliv zaměstnanec bezpečnostní agentury jedná na základě požadavku policie, nelze toto jednání posuzovat jako úkon úřední osoby. Zaměstnanec bezpečnostní agentury smí zadržet jiné osoby pouze v případě, že je tato osoba podezřelá ze spáchání trestného činu. Pokud toto podezření neexistuje, tak zadržení pracovníkem bezpečnostní agentury se považuje za útok na osobní svobodu, a zadržený člověk se může bránit i násilím, protože jedná v rámci nutné obrany.¹⁴⁴

Autorka věnovala samostatnou podkapitolu vývoji problematické otázky – posuzování útoku osob trestně neodpovědných – dětí a osob duševně nemocných (viz. kapitola 4.1.3). Naštěstí se po dlouhém vývoji i tato otázka ustálila dle autorky ve správném směru. I proti útoku osob trestně neodpovědných je nutná obrana dovolená a možná. Jedním z hlavních faktorů pro tento závěr je pojetí protiprávnosti z objektivního hlediska, kdy útok nemusí naplňovat náležitosti trestného činu, neboť stačí jeho rozpornost s celým právním řádem.

Útočníkem může být nejen fyzická osoba, ale v souvislosti s přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, ve znění pozdějších předpisů může být útočníkem i právnická osoba. V takovém případě bude pravděpodobně nutné vytvořit modifikace řešení. Trestně odpovědná je právnická osoba, jejíž zájmy vědomě realizuje fyzická osoba. V případě, že by právnická osoba nepodnikla k odvrácení či vyloučení útoku žádné kroky, mohlo by se jí trestné jednání fyzické osoby přičítat, a trestně odpovědná by byla právě právnická osoba.¹⁴⁵

I proti vyprovokovanému útoku je nutná obrana přípustná. Při posuzování vyprovokovaného útoku se však musí odlišovat, zda jednající úmyslně provokoval danou osobu, aby proti ní mohl jednat v rámci nutné obrany či nikoliv. V případě, že by se vyprovokovaným útokem měl zakrýt trestný čin, jedná se o součást plánového útoku

---

¹⁴⁴ rozh. č. 25/2007 Sb. rozh. tr.

¹⁴⁵ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 379.

a nutná obrana není přípustná.¹⁴⁶ Na konferenci „Nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie a praxe“ uskutečněné dne 9. září 2014 na půdě Senátu Parlamentu České republiky byl prezentován návrh, aby nutná obrana nekryla případy, ve kterých obránce útočníka k útoku sám vyprovokuje.¹⁴⁷ Tento návrh je dle názoru autorky nerealizovatelný, neboť by v praxi bylo velmi komplikované určit, který útok byl vyprovokován a který nikoliv. Současně musíme odlišovat vyprovokovaný útok od vzájemného napadání dvou osob. Při vzájemném napadání totiž ani jedna osoba nemá pozici útočníka či obránce, neboť jejich pozice je stejná, a proto se nelze následně bránit, že osoba jednala v nutné obraně. Obviněný, který reagoval po slovech „*pojďme si to vyříkat*“ tak, že vyšel z restaurace ven za poškozeným, mohl a měl očekávat, že dojde ke vzájemnému napadení s poškozeným. Nelze si reálně představit, že by se nechal někdo dobrovolně zbít. V daném případě se nemohlo jednat o útok a to ani o vyprovokovaný útok, neboť se poškozený a obviněný vzájemně napadali. Ve vazbě na tuto skutečnost se tak ustanovení o nutné obraně neuplatní.¹⁴⁸ Se stejným závěrem se soud ztotožnil i v dalším případě. Dva muži spolu měli již v minulosti konflikty. Poté, co byl obviněný vyzván poškozeným, aby vyšel ven, což obviněný učinil, došlo mezi oběma muži k fyzickému konfliktu. Nejednalo se však o útok ve smyslu ustanovení o nutné obraně, ale o oplácení útoku útokem, tj. o vzájemné napadání.¹⁴⁹ Pokud obviněný inicioval schůzku s poškozeným provokujícími sms, aby si „*věci vyříkali z očí do očí*“, a věděl, že poškozený bude v důsledku zpráv rozčilen, a dostavil se na předmětnou schůzku vyzbrojen elektrickým paralyzérem a nožem, lze jeho jednání považovat za záměrně vyvolaný útok, a nejde o nutnou obranu.¹⁵⁰

---

¹⁴⁶ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D. Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004, s. 150.

¹⁴⁷ Kabát, R.: Jak je to s nutnou obranou v českém právu. <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/jak-je-to-s-nutnou-obranou-v-ceskem-pravu> ve stavu ke dni 2. ledna 2015

¹⁴⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 11 Tdo 1376/2005

¹⁴⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 851/2002

¹⁵⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 879/2013

V souvislosti se vzájemným napadáním musí autorka ještě zmínit a popsat odlišnosti s trestným činem rvačky podle ustanovení § 158 trestního zákoníku a s jednáním v nutné obraně proti více osobám. Zásadní rozdíl lze rozlišit v rozdělení a postavení osob, které se střetly. Dle trestního zákoníku je rvačka definována jako vzájemné napadání více osob s úmyslem ohrožení života či zdraví jiného. U rvačky se neodlišují obránci od útočnicků, neboť se jedná o prolínání obranného a útočného jednání. Na druhou stranu, u jednání v nutné obraně proti více útočnickům se jednotlivé pozice a osoby odlišují. Obránce se může bránit i proti více útočnickům. Základním bodem pro odlišení nutné obrany proti více útočnickům a rvačky je počáteční iniciativa, poněkud familiárně řečeno, kdo si první začal.¹⁵¹ V případě, kdy občan ústně napomenul dvě osoby poškozující odpadkové koše, jež ho následně napadly nejprve pěstmi a poté i tyčí (tj. se zbrání), nemůže být takovýto občan stíhán za trestný čin rvačky, protože jednal v nutné obraně proti více osobám. Navíc u něj nebyla naplněna subjektivní stránka trestného činu rvačky.¹⁵²

Ačkoliv není poslední podmínka útoku výslovně vyžadována trestním zákoníkem, je vyžadována jak soudní praxí, tak trestněprávní teorií. Jedná se o podmínku reálnosti útoku. Aby mohl obránce jednat v rámci nutné obrany, musí být útok reálný, skutečný, nikoliv hrozící jen v mysli obránce. Jestliže se jedná o útok domnělý, bující pouze v představách a mysli obránce, rozlišuje české trestní právo institut takzvané domnělé (putativní) nutné obrany. Právní hodnocení putativní nutné obrany se zakládá na skutkovém omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost. V případě, že obránce jedná v zákonných podmínkách nutné obrany proti domnělému útoku, nemůže být stíhán za úmyslný trestný čin a vědomou nedbalost, což znamená, že může být stíhán pouze za nevědomou nedbalost. Za jednání v rámci domnělé nutné obrany bylo shledáno obranné jednání otce, který ve strachu o svůj život, že ho vlastní syn vytlačí z okna v 1. patře, svého syna bodl. Navzdory skutečností, že syn byl několikrát trestán, a v předmětné době se nacházel na útěku z protialkoholního ústavního léčení, soud posoudil jednání syna (výhrůžky a postup směrem k oknu) pouze jako krajně nevhodné. Důvodem pro rozhodnutí soudu

---

¹⁵¹ Šámal, P.: Komentář k trestnímu zákoníku. Praha: C. H. Beck, 2009.

¹⁵² rozh. č. 36/1960 Sb. rozh. tr.

byly především faktické okolnosti případu, neboť šířka okna, které měl syn využít k útoku, byla pouhých třicet centimetrů, kdežto otec byl silnější povahy. Z těchto důvodů obava otce o svůj život nemohla být oprávněná. U otce se jednalo o omyl o skutkových podmínkách.¹⁵³

5.1.3. Zájmy chráněné trestním zákoníkem

Obdobně jako u institutu krajní nouze, musí být u institutu nutné obrany k naplnění zákonných podmínek útok veden proti zájmům chráněným trestním zákoníkem. Jednotlivé zájmy (jinak řečeno objekt trestného činu) jsou vyjádřeny v jednotlivých ustanoveních zvláštní části trestního zákoníku. Mezi zájmy chráněné trestním zákoníkem spadají zájmy jednotlivce, skupiny, státu či právnických osob. Pokud bychom zájmy posuzovali z konkrétního hlediska, může být útok veden proti životu, zdraví, svobodě, osobnosti člověka, jeho soukromí, majetku, lidské důstojnosti. Zásadně však nemůže být chráněný zájem posuzován jen z hlediska intenzity (kvantity), ale především dle druhu (kvality). Lze chránit i majetek nižší hodnoty, než která by zakládala odpovědnost za trestný čin. Jak bylo uvedeno i v kapitole o krajní nouzi, lze obdobně bránit proti útoku i majetek nižší hodnoty, než který je chráněn trestním zákoníkem – lze tedy například chránit proti krádeži kolo, jehož hodnota by byla 3.000,-Kč, ačkoliv je dle § 205 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku trestné jednání, kterým si někdo přisvojí cizí věc, jejíž hodnota je nikoliv nepatrná (5.000,-Kč). Nelze totiž po obránci požadovat, aby v rámci svého jednání zvažoval intenzitu ohrožených zájmů, neboť by se tím na obránce kladly nepřiměřené požadavky. V souvislosti s přímo hrozícím útokem je nemožné a nereálné zvažovat, zda se bude jednat o těžkou újmu na zdraví nebo jen o ublížení na zdraví.¹⁵⁴

5.1.4. Časová podmínka útoku

Časová podmínka se považuje za velmi důležitou a zásadní. V ustanovení o nutné obraně je vyjádřena slovním spojením přímo hrozící nebo trvajícím útok. Určení časové podmínky útoku se považuje za důležité z několika důvodů. Jako první a možná i nejdůležitější důvod lze uvést, že časová podmínka útoku, tj. zda útok přímo hrozí či trvá,

---

¹⁵³ stanovisko Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Tpj 59/83

¹⁵⁴ Šámal, P.: Komentář k trestnímu zákoníku. Praha: C. H. Beck, 2009.

určuje, zda je nutná obrana vůbec povolena, respektive tato podmínka určuje časový úsek, ve kterém může občan uplatňovat svémoc. Pokud není časová podmínka útoku splněna, může být jednání po skončení útoku považováno za jednání ze msty. Na druhou stranu, pokud útok na zájem chráněný trestním zákoníkem vůbec nehrozil, nemůže se jednajíc odvolávat na institut nutné obrany, neboť nejsou splněny podmínky pro její aplikaci. Z těchto důvodů je naplnění časové podmínky útoku tak důležité, neboť v opačném případě se nejedná o nutnou obranu. Vzájemná potyčka, resp. útok mezi obviněným a poškozeným byla ukončena v momentě, kdy obviněný po úderu do hlavy ztratil vědomí. Poškozený ho pustil a odešel k pultu. Následně se obviněný probral a napadl fyzicky neozbrojeného poškozeného a to kopy a údery do oblasti hlavy a trupu a způsobil mu tak újmu na zdraví. Tento následný atak obviněného nenaplnil podmínku odvracení přímo hrozícího či trvajících útoku, a proto na jeho jednání nelze aplikovat nutnou obranu.¹⁵⁵

Rozhodující časová hranice pro počátek útoku je okamžik, kdy se útok stane přímo hrozící či bezprostřední. Pro ukončení útoku je pak důležitý okamžik, kdy obránce již nemůže odvrátit škodlivý následek.¹⁵⁶ Ale odvrácení škodlivého následku se nemusí nutně shodovat s dokonáním trestného činu, jak bude blíže popsáno níže.

Ač lze sousloví přímo hrozícího útoku považovat za neurčité či abstraktní, je toto sousloví dlouhodobě ustáleně vykládáno. Přímou hrozící útok je takové zřejmé, očividné jednání, které nevyhnutelně v nejbližší době začne ohrožovat zájmy chráněné trestním zákoníkem.¹⁵⁷ Na druhou stranu, pojem bezprostředního útoku je seznatelnější, neboť u něho je jasné, že v souvislosti s konkrétní událostí v časovém, místním a funkčním ohledu lze očekávat, předvídat, že k útoku dojde záhy, bez jakéhokoliv prodlení.¹⁵⁸ Z výše popsaného vyplývá, že útok nemusí být neočekávaný a že zpravidla následuje za hrozbou. Na osobu jednajíc v nutné obraně není kladen nárok či povinnost, že by měla čekat na to,

---

¹⁵⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Tdo 169/2014

¹⁵⁶ Kuchta, J.: Nutná obrana. Brno: Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999, s. 122.

¹⁵⁷ Tamtéž., s. 123.

¹⁵⁸ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 267.

až útočník zasadí první ránu, nemusí čekat na porušení chráněného zájmu. Obránce může začít jednat již před porušením zájmu. Ale i obránce musí dodržet určité podmínky – v rámci své obrany před hrozícím útokem nesmí jednat tak, že by ve skutečnosti byl útočníkem on sám. Vždy musí iniciativa ke střetnutí pocházet pouze od útočníka, nikoliv od obránce. Útočnickovo jednání a jeho iniciativa určuje rozdělení pozic, které se v průběhu střetu nemění (obránce se v rámci obranného jednání nemění na útočníka), pokud jsou zachovány meze nutné obrany. Jako pomocné hledisko při určování časových podmínek počátku útoku, může být použito vývojové stádium trestného činu, avšak za podmínky, že se jedná o útok, který je trestným činem. Bohužel, ani toto pomocné hledisko není vždy plně odpovídající. Zpravidla nelze stádium přípravy považovat za přímo hrozící útok. Pokud si útočník pořizuje střelnou zbraň v obchodě, tak útok přímo nehrozí, a prodavač či jiná osoba nemůže proti němu jednat v rámci nutné obrany (mimo jiné, útočník si mohl kupovat zbraň ke svoji obraně v budoucnu, což žádná osoba v době nákupu zbraně nemůže vědět). Na druhou stranu, v některých případech se může jednat o bezprostřední hrozbu již ve stadiu přípravy – útočník hrozí usmrcením a sahá po zbraní – proti tomuto jednání by pak nutná obrana byla přípustná. U dalšího vývojového stadia trestného činu – u pokusu lze uzavřít, že pokus je již považován za přímo hrozící útok. Avšak při využívání tohoto pomocného hlediska nesmíme zapomínat na skutečnost, že se vývojová stadia trestného činu uplatňují pouze u trestných činů úmyslných, nikoliv nedbalostních, když však útokem může být (jak již bylo popsáno výše), jak jednání úmyslné, tak nedbalostní. Zároveň pak musíme mít při posuzování útoku na paměti, že hranice mezi přípravou a pokusem nekopíruje hranici mezi hrozícím a přímo hrozícím útokem.¹⁵⁹

Podmínky pro jednání v nutné obraně zanikají s ukončením útoku. Jak již bylo naznačeno výše, u útoků, které naplňují skutkovou podstatu trestných činů, se musí rozlišovat okamžik ukončení útoku s okamžikem dokonání trestného činu, neboť tento okamžik se neshoduje. Trestně právní teorie demonstruje rozdíl mezi dokonáním a dokončením trestného činu na případu krádeže. Pachatel již odnáší odcizené věci z místa trestného činu. Proti takovému zloději lze ještě jednat v rámci podmínek nutné obrany,

---

¹⁵⁹ Kuchta, J.: Nutná obrana. Brno: Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999, s. 124.

neboť útok na majetkové zájmy neustále trvá, navzdory skutečnosti, že trestný čin krádeže byl dokonán již samotným zmocněním věci. Na druhé straně, pokud někdo rozpozná kradenou věc několik dní po krádeži, neboť se jedná o tak unikátní a jedinečnou věc, která nemůže být zaměněna, nemůže být jeho jednání proti osobě, která kradenou věc má při sobě, posuzováno v rámci podmínek nutné obrany. Zloděj se již s kradenou věcí dostal do bezpečí, věc užívá, změna skutečného stavu se již odehrává v právní sféře zloděje a protiprávní útok již skončil.¹⁶⁰ Útok je již považován za ukončený, pokud nehrozí již další porušení chráněných zájmů.

Závěrem lze říci, že nutná obrana je přípustná pouze proti útoku, který bezprostředně hrozí či trvá. Aplikovat nutnou obranu nelze v případech, kdy útok již skončil či bezprostředně nehrozil. Soud shledal stále trvajícím útok v případě, ve kterém byl obviněný stíhán za ublížení na zdraví. Skutkové okolnosti případu pak byly následující – obviněný se vracel do svého bytu z vlaku, když ho přepadl poškozený, který po něm žádal peníze. Obviněný v obavě o svůj život řekl, že peníze nemá u sebe, ale že bydlí nedaleko. Poškozený v bytě, kam doprovodil obviněného, ohrožoval na životě nejen obžalovaného, ale i jeho manželku a syna. Útok poškozeného na zájem chráněný trestním zákoníkem trval, a obviněný jednal v rámci nutné obrany, když bránil svoji rodinu s tyčí v ruce.¹⁶¹ Lze uzavřít, že nutná obrana není přípustná v případech, kdy byl jednak útok již odvrácen (útočník již rezignoval a nepokračuje v útoku), jednak kdy byl útok úspěšný – útočník dosáhl svého cíle a nemá zájem na dalším porušování chráněného zájmu (jako příklad se zpravidla uvádí trestný čin znásilnění – v situaci, kdy útočník již zájem chráněný trestním zákoníkem porušil a odchází, nelze jednání napadené osoby posuzovat v intencích nutné obrany), a pokud útočník dobrovolně sám od sebe a bez ingerence jiné osoby upustil od svého protiprávního jednání.¹⁶²

---

¹⁶⁰ Kuchta, J.: Nutná obrana. Brno: Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999, s. 125.

¹⁶¹ rozh. č. 41/1980 Sb. rozh. tr.

¹⁶² Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 380.

Od ukončení útoku by se měly rozlišovat situace, ve kterých existuje reálná možnost v pokračování útoku útočníkem, který si pouze udělal přestávku kvůli odpočinku, nebo aby nabil zbraň či nabral síly. V takových případech zájmům chráněným trestním zákoníkem hrozí ohrožení i nadále, a jednání obránce naplní podmínky nutné obrany. V případě řešeném soudy nebylo ze skutkových okolností zcela zřejmé a jasné, zda útok již skončil nebo ještě trval. Obžalovaná se bránila svému opilému manželovi kuchyňským nožem, neboť ohrožoval život nejen její, ale i jejich dětí. Orgánům činným v trestním řízení se nepodařilo prokázat, zda v době jednání obžalované útok opilého manžela ještě trval, či zda už skončil. Proto soud rozhodl celý případ ve vazbě na základní zásadu trestního řízení *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch obžalovaného) tak, že útok manžela trval a obžalovaná jednala za splnění podmínek nutné obrany.¹⁶³

5.1.5. Obranné jednání

Základní podmínkou pro naplnění obranného jednání je, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Ze zákonného textu vyplývá, že oproti krajní nouzi se u nutné obrany nevyžaduje splnění podmínek subsidiarity a proporcionality, ale zároveň se nesmí zaměřovat proporcionalita a podmínka přiměřenosti, jejichž rozdíl bude rozebrán níže. Osoba jednáající v rámci nutné obrany nemusí nalézat jiné řešení konfliktní situace, nemusí se vyhýbat útoku např. útekem. Žádná osoba totiž nemá povinnost utíkat či vyhýbat se bezpráví, a proto může vždy jednat tak, aby toto bezpráví odvrátila. V případě, kdy se pronásledovaný najednou zastavil a přestal utíkat před útočníkem a popadl do ruky na svoji obranu náhodně položenou kosu, bude se jeho jednání posuzovat v rámci podmínek nutné obrany. Soud ve svém rozhodnutí potvrdil závěr, že nikdo není povinen ustupovat před protiprávním útokem na zájem chráněný trestním zákoníkem.¹⁶⁴ Obdobný závěr našel soud i v dalším rozhodnutí, kdy nevyhloučil aplikaci nutné obrany, pokud se obránce nevyhnul hrozícímu nebo trvajícím útoku možným útekem z místa činu. Obviněný čelil napadání ze strany čtyřčlenné skupiny, kdy jeho snaha o smírné řešení konfliktu ztroskotala. Obviněný byl několikrát fyzicky napaden a poté, co nastoupil do auta, byl opakovaně

---

¹⁶³ rozh. č. 36/1991 Sb. rozh. tr.

¹⁶⁴ rozh. č. 8/1988 Sb. rozh. tr.

napadán slovně, poškození po něm požadovali okamžité řešení konfliktu. Obviněný si vzal na svoji obranu nůž a vystoupil z auta. Nejprve ho napadl první poškozený, kterého zahnal, následně ho napadl i druhý poškozený, kterého v rámci nutné obrany bodl. Za trvajícím útokem soud považoval útok poškozených, i když se obviněný vyskytoval v prostoru mimo bezprostřední dosah útočníků (např. v automobilu).¹⁶⁵

Na rozdíl od krajní nouze, se újma způsobená v rámci jednání v nutné obraně zásadně způsobuje útočníkovi, neboť obrana má být proti němu zaměřena. Újma se tedy nezpůsobuje třetím osobám, a pokud by byla obranným jednáním zasažena i třetí osoba, tak by se tato újma posuzovala v rámci ustanovení o krajní nouzi, jelikož nutná obrana proti nezúčastněným osobám se nepřipouští. Nicméně, každý je oprávněn bránit chráněné zájmy, ačkoliv původní útok směřoval proti jiné osobě než té, která následně jednala. Od způsobení újmy třetím osobám se však musí rozlišit situace, kdy je více útočníků. Obránce se může bránit proti více útočníkům a jeho jednání se bude posuzovat v rámci podmínek nutné obrany. Důležitým momentem pro rozlišení útočníků a třetích osob je počáteční iniciativa, respektive skutkové okolnosti každého jednotlivého případu. Forma jednání není v rámci posuzování rozhodující, obránce se může bránit nejen pasivně, odvracením ran, ale i aktivně, pokud však nepřekročí podmínky nutné obrany. Zásadně se autoři shodují, že z povahy institutu nutné obrany vyplývá, že obrana má být tak intenzivní, aby odvrátila útok. Nedůsledná obrana, či obrana slabší než útok by totiž mohla útočníka vyprovokovat k větší agresivitě či násilí. Proto hlavní funkcí obranného jednání je zabránění či zeslabení útoku. Obranné jednání může být taktéž jako útok realizováno jak konáním, tak opomenutím, které lze spatřovat například v neodvolání psa, jež přiběhl na pomoc.¹⁶⁶

Jak již autorka naznačila výše, velmi často jsou zaměňovány dva důležité pojmy – proporcionalita a přiměřenost. Proporcionalita je vyžadována u institutu krajní nouze jako základní podmínka, kdy se poměřuje napadený a obětovaný zájem (způsobený následek je stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil). Avšak podmínka přiměřenosti

---

¹⁶⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Tdo 1197/2013

¹⁶⁶ Kuchta, J.: Nutná obrana. Brno: Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999, s. 134.

se nezabývá pouze poměrem mezi zasaženými zájmy. Pod pojmem přiměřenosti se posuzuje obranné jednání jako celek vzhledem ke způsobu útoku. Přiměřenost je tedy oproti proporcionalitě pojmem širším. U nutné obrany lze zásadně zachránit i méně významnější zájem obětováním zájmu vyššího. Nesmíme však zapomenout na skutečnost, že mezi zachráněným a zasaženým (obětovaným) zájmem nesmí existovat hrubý nepoměr. Hrubý nepoměr se posuzuje jako jedno z hledisek v rámci intenzity obrany. Hrubý nepoměr můžeme rozeznat na modelovém případě usmrcení lupiče kvůli ochraně majetku.

Podmínka přiměřenosti, respektive nepřiměřenosti nutné obrany je velmi důležitá a zásadní. Obecně je právní teorií i praxí uznáváno, že rizika spojená s útokem musí nést zásadně útočník. Na druhou stranu se nesmí zapomínat, že navzdory tomu, že je útočník útočníkem, není zbaven všech svých práv. Z tohoto důvodu se omezuje jednání v nutné obraně. Jsou zřejmé důsledky zneužívání institutu nutné obrany, kdy by obranné jednání nebylo omezeno. Na historickém vývoji institutu nutné obrany lze sledovat postupné uvolňování podmínek přiměřenosti dle formulace zákonného textu. V trestním zákoně z roku 1950 byla původně stanovena přiměřenost obrany. Na druhé straně, v zákoně z roku 1961 mohla být obrana již zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku. K dalšímu uvolnění posuzování přiměřenosti nutné obrany došlo s přijetím diskutované novely z roku 1993, která, jak nesmíme zapomenout, je základem i pro úpravu v trestním zákoníku. V novele z roku 1993 bylo stanoveno, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Tato pro někoho kosmetická změna je však velmi významná pro právní praxi a to z několika důvodů. Za prvé, je povolená obrana nepřiměřená, dokonce i zjevně nepřiměřená, nikoliv však zcela zjevně nepřiměřená. Za druhé, v sousloví zcela zjevně nepřiměřená se nachází subjektivní hodnocení obránce v době útoku, nikoliv objektivní hodnocení následné. A v neposlední řadě byla novelou z roku 1993 změněna dikce ustanovení v tom smyslu, že způsob útoku je pojmem širším a abstraktnějším než sousloví povaha a nebezpečnost útoku. Vývoj posuzování směrem, který je naznačen výše, tj. postupné uvolňování podmínek jednání v nutné obraně, je velmi dobrým a vítaným jevem. Ačkoliv postupné uvolňování podmínek zapříčinila především přílišná formalita výkladu podmínek nutné obrany orgány činnými v trestním řízení, zastává autorka názor, že se jedná o posun správným směrem bez ohledu na příčiny této změny. Jednání v nutné obraně

je zpravidla velmi stresující a nenadále pro obránce, který se na útok nemohl připravit předem, jedná pod velkým tlakem a rozhoduje se spontánně. Na druhé straně, útočník je oproti obránci ve výhodě, jelikož si vybírá místo, čas, prostředek k útoku a zpravidla se na útok připravuje před jeho realizací. Úzké stanovení podmínek přiměřenosti by mohlo vést k důsledkům, že by občané nechránili napadené zájmy, neboť by reálně existovala obava z budoucího trestního stíhání. Výkladem pojmu zcela zjevné nepřiměřenosti obrany ke způsobu útoku se ve skutečnosti dochází ke snížení výčtu faktorů, které má brát obránce v potaz v rámci svého jednání a rozhodování.

Po přijetí novely z roku 1993 se stalo diskutovanou otázkou, co má přesně obsahovat a znamenat pojem způsob útoku, který byl nově zakotven do zákonného textu oproti sousloví povaha a nebezpečnost útoku. Obecně lze říci, že existuje několik úhlů pohledu, jak posuzovat pojem způsob útoku. Jednak se pod tento pojem může řadit pouze způsob provedení útoku, jednak i intenzita obrany. V současné době se již ustálil i výklad tohoto pojmu. Pod způsob útoku se zahrnuje nejen intenzita obrany a útoku, včetně druhu a způsobu využití a použití užitých prostředků, ale posuzují se i vlastnosti útočníka a obránce, jejich fyzická kondice, věk, síla, předcházející zranění, předchozí konflikty atd. Laicky řečeno by se měly posuzovat všechny okolnosti, které mohl obránce brát v potaz v době útoku i s minulostí vůči osobě útočníka. Ohrožené a obětované zájmy se berou v úvahu a posuzují se pouze v případech, kdy se jedná o zřejmý (hrubý) nepoměr mezi obětovaným a zachráněným zájmem. Za zřejmý nepoměr se zpravidla uvádí nejen v komentáři k trestnímu zákoníku případ usmrcení chlapce, který kradl ovoce v sadu, hlídačem. Ochrana majetkového zájmu (ovoce) oproti ochraně života je ve zřejmém nepoměru.¹⁶⁷ Ačkoliv by se na základě tohoto případu mohlo odvozovat, že v případě nutné obrany nelze útočníka usmrtit, opak je pravdou. Zásadně je možné pod podmínkou zachování mezí nutné obrany i usmrtit útočníka, ale vždy se obranné jednání musí posuzovat ve vazbě na způsob útoku. V trestněprávní teorii se od počátku připouštělo, že i při ochraně majetku lze útočníka usmrtit. Do tohoto postulátu však bylo výrazně zasaženo

---

¹⁶⁷ Šámal, P.: Komentář k trestnímu zákoníku. Praha: C. H. Beck, 2009.

velmi diskutovaným a v médiích propíraným rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR¹⁶⁸, který však dle názoru autorky výše uvedenou zásadu zcela nevyklučuje. Nelze zjednodušeně převzít právní větu rozhodnutí bez zkoumání jednotlivých skutkových okolností případu, tak jak se to stalo v daném případě.

Publikovaným závěrem daného případu se stala věta, že zabití zloděje je vždy vraždou. Takto zjednodušený závěr byl zaviněn jednak nešťastně formulovaným vyjádřením a jednak nepochopením ze strany médií a novinářů. Na medializovaný závěr reagovali velkou nevolí občané, neboť se zásadně neztotožňovali se závěrem, že zloděj má být chráněn více než poškozený. Mluvčí soudu následně uvedl a více osvětlil právní závěr, že vraždou je jen zabití zloděje, který je na útěku (toto je v rozporu s výše nastíněným rozdílem mezi dokonáním trestného činu a ukončením útoku). Rozhodnutí bylo Nejvyšším soudem ČR vydáno v rámci projednávání případu pana Karla Bašty. Pan Bašta vlastnil výkupnu surovin, která byla opakovaně vykrádána, a proto do ní nainstaloval poplašné signalizační zařízení. V daném případě na základě signalizačního zařízení zjistil, že jeho výkupna surovin je opětovně vykrádána. Z tohoto důvodu se rozjel se svojí střelnou zbraní k výkupně, kde uviděl bílou dodávku, která odjížděla. Pan Bašta se domníval, že v bílé dodávce odjíždějí od výkupny zloději, a proto na bílou dodávku vystřelil. Touto střelou oba zloděje zranil, jednoho lehce, druhému způsobil těžkou slabozrakost. Pan Bašta byl stíhán a odsouzen za pokus trestného činu vraždy a za poškozování cizí věci. Svoji obranu postavil na pojmech silného rozrušení a důsledku předchozího zavrženíhodného chování, aby se na jeho skutek dalo aplikovat ustanovení § 141 odst. 1 trestního zákoníku o zabití. Předmětem dovolacího řízení bylo právě posouzení, zda předchozí zkušenosti s krádežemi mohou způsobit takový stav mysli, který by odůvodňoval použití ustanovení o zabití. Soud uzavřel, že stav silného rozrušení musí být vyvolán mimořádně silným, intenzivním podnětem. Dle soudu však nemůže být za natolik intenzivní podnět považována krádež majetku, navzdory skutečnosti, že ke krádežím docházelo opakovaně, neboť v žádném případě nebylo zcela zřejmé, kdo páchal předchozí krádeže. Soud dále pak za předchozí zavrženíhodné jednání považuje úmyslné, mimořádně zlé, zraňující, ponižující jednání,

---

¹⁶⁸ rozh. č. 14/2011 Sb. rozh. tr.

kterého se v minulosti opakovaně dopustil vůči obžalovanému právě poškozený. Navíc negativní charakter provokujícího jednání a jeho míra musí odpovídat a být v poměru vůči významnému objektu skutkové podstaty zločinu zabití – lidskému životu. Soud na základě svých právních úvah závěrem stanovil, že v případě krádeží (a to ani opakovaných) nedosahuje psychický stav okrádaného člověka intenzity požadované ustanovením § 141 trestního zákoníku. Pozdějším upřesněním mluvčího soudu se má rozhodnutí vykládat tak, že v případě zabití zloděje na útěku se jedná již o mstu, nikoliv o obranu.¹⁶⁹ Autorka zastává názor, že v případě útěku zloděje z místa činu s odcizenou věcí však útok trvá, a lze proti němu jednat v nutné obraně. S ohledem na význam chráněného zájmu – života útočníka, bude nezbytné posuzovat každé jednotlivé zabití nejen zloděje, ale i útočníka v rámci skutkových okolností každého případu. Stanovení obecného pravidla je nemyslitelné a nežádoucí a mohlo by vést k nežádoucím důsledkům. Na posuzování neexistuje jednotlivý návod, ale z výše popsaného případu vyplývá následující. V případě, že útočník (zloděj) ohrožuje pouze majetkové zájmy (pouze „krade“), tak by se usmrcení takového útočníka posuzovalo pravděpodobně jako zcela zjevně nepřiměřená obrana. Vyšší ochranu poskytuje právní řád právu na život, než právu na majetek. Pokud však útočník učiní vedle krádeže věci i další jednání, kterým ohrozí život obránce tak, že například by šel proti obránci se zbraní v ruce, tak by jeho usmrcení s velkou pravděpodobností naplnilo podmínky nutné obrany a jeho obrana by byla přiměřená.

Česká republika se řadí mezi vyspělé státy a je vázána mezinárodními právními závazky. V Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod¹⁷⁰ se nachází velmi důležitý článek 2 Úmluvy, kterým je úmyslné usmrcení člověka zakázáno, pokud tím není vykonáván soudem uložený trest. Dále jsou ve článku 2 Úmluvy stanoveny další výjimky ohledně usmrcení člověka, které nebudou v rozporu s Úmluvou. Pod jednu z výjimek se

---

¹⁶⁹ Třeček, Č., Zelený, J., Šťastný, J.: Nejvyšší soud couvá: zabití zloděje je vraždou, když je na útěku, http://zpravy.idnes.cz/nejvyssi-soud-couva-zabiti-zlodeje-je-vrazdou-kdyz-je-na-uteku-p7n-/krimi.aspx?c=A110309_144509_krimi_cen ve stavu ke dni 30. prosince 2014

¹⁷⁰ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících (dále jen „Úmluva“)

řadí možnost usmrtit člověka při obraně proti násilí, dále pak při zákonném zatčení a akci pro potlačení vzpoury. Daná jednání jsou legální a výjimečná, zároveň však musí být naplněna podmínka, že použitá síla není více než nezbytná, v opačném případě se jedná o nelegální jednání. Úmyslné usmrcení pachatele pouhé majetkové činnosti není možné ochraňovat v souvislosti se závazky vyplývajícími z mezinárodního práva. Pokud však obránce použije sílu nezbytnou k zabránění násilí a útočníka usmrtí, tak by ani dle díkce článku 2 Úmluvy nemělo být jeho jednání trestné. Autorka by ráda upozornila na skutečnost, že Irská republika je základním signatářem Úmluvy, a přesto byl v Irsku schválen tzv. Dwelling Act, který je rozebrán níže. Navzdory této okolnosti má autorka pocit, že Irsko se snaží chránit své občany více než Česká republika, respektive se snaží dát svým občanům možnost větší ochrany bez možného následku trestního stíhání. O právech občanů na ochranu obydlí bude pojednáno níže.

Existuje několik možností, dle jakého hlediska bude posuzována nutná obrana a splnění jejich podmínek. Vokoun rozlišuje hledisko objektivní, subjektivní, hledisko průměrného úsudku průměrného muže a různé kombinace. Naneštěstí všechna hlediska mají svá úskalí, svá pro a proti. Objektivní hledisko obsahuje posuzování nutné obrany podle názorů určité společnosti, dle určité hierarchie hodnot. Navzdory skutečnosti, že by hierarchie hodnot měla být objektivní, tak není, neboť obsahuje zhodnocení zájmů společnosti, což nemůže být téměř nikdy *a priori* objektivní.¹⁷¹ Za zásadní problém objektivního hlediska se považuje, že objektivní zjištění, jaká byla intenzita útoku a obrany, je takřka nemožné. Proti objektivnímu hledisku se staví i skutečnost, že obránce jedná ve velké psychické zátěži bez dostatku času k rozhodnutí. Kratochvíl zařazuje pod objektivní hledisko i hodnocení útoku z pohledu kohokoliv nebo průměrného občana.¹⁷² Na druhé straně, Vokoun hledisko průměrného občana od objektivního hlediska odděluje a vykládá samostatně. U tohoto druhého hlediska zůstává nezodpovězená otázka, kdo je průměrný občan, kdo se tak může nazvat, jelikož málokdo naplňuje podmínky průměrnosti,

---

¹⁷¹ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. Praha: AUCI, 1989, s. 70-77.

¹⁷² Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 388.

kteřé lze navíc velmi složitě určit. Autorka práce s úsudkem průměrného občana nesouhlasí, neboť ve svém důsledku může být individuální člověk trestán za to, že není průměrný. Zároveň se domnívá, že charakteristika či pojem průměrného občana nebyla vyřešena ani s přijetím nového občanského zákoníku, který tento pojem také používá. Každý jednotlivý člověk je formován svými zkušenostmi, výchovou, vzděláním. Každého jednotlivce charakterizují jiné vlastnosti. I pohlaví či různé náboženství může mít vliv na chování a reakci jednotlivce. Proti útoku jedná vždy individuální člověk, nikoliv průměrný člověk s průměrným úsudkem. U hlediska průměrného člověka je zpravidla velmi komplikované opomíjení faktorů, které jednotlivce formují. I ve státech, kde u některých institutů využívají hledisko průměrného občana, od něho odstupují v jeho čisté formě. Jedná se například o posuzování jednání u institutu provokace v Anglii (v Irsku je institut provokace posuzován subjektivně). Zpravidla se obžalovaný posuzuje dle průměrného člověka, který však má některé faktory, vlivy společné s obžalovaným – jedná se především o pohlaví, věk, náboženství aj. Za velmi velkou nevýhodu tohoto konceptu se tedy považuje, že není stanoveno, kdo je průměrný člověk, jaké má vlastnosti a zkušenosti. Opomíjení reálných faktorů ovlivňujících vývoj jednotlivce by pak mohlo vést k trestání neprůměrných lidí. Požadavek na jednání dle průměrného úsudku vyžaduje po obránci navíc jednání takového charakteru, ve kterém musí zhodnotit všechny okolnosti obrany a útoku na místě, bez časové prodlevy, bez vlivu strachu, úleku či obavy o svůj život, považuje autorka v normálních životních situacích za nereálný a nedosažitelný.

Oproti výše popsanému se subjektivní hledisko odlišuje v té okolnosti, že přiměřenost, resp. nepřiměřenost nutné obrany se posuzuje dle osoby, která jednala. Základem pro toto hledisko je posouzení intenzity obrany z pohledu obránce, jak ten vnímal útok, jaké představy a úsudek měl. Subjektivní hledisko se jeví jako nejspravedlivější v souvislosti s psychickou zátěží obránce, k jednání ve stresu a v obavě. Velkým úskalím této koncepce je na druhé straně možné riziko přizpůsobování si představ obránce v trestním řízení, jelikož se jedná o subjektivní pocity obránce, které může prezentovat způsobem jemu nejvíce vyhovujícím. Nesmíme zapomínat, že ani subjektivní hledisko nesmí být chápáno absolutně. V opačném případě by osoba jednající z nedbalosti na základě svého chybného úsudku byla trestně neodpovědná.

Způsob, jakým je hodnocena přiměřenost nutné obrany v České republice, považuje autorka za nejvhodnější a nejlepší možný, neboť se jedná o kombinaci objektivního hlediska se subjektivním. Základní kámen hodnocení tvoří subjektivní hledisko – v potaz se bere osoba obránce, představy obránce v době obrany, dojmy, jak se mu jevil útok. Ačkoliv základ tvoří subjektivní hledisko, tak je každý případ posuzován v rámci všech skutkových okolností a komplexně. Zjišťuje se nejen subjektivní názor obránce, jeho psychický stav a jeho osobnost, ale i objektivní fakta, která jsou nepopiratelná u trestního řízení. Rozhodnutí krajského soudu, který neposoudil situaci ze subjektivního hlediska obžalované, a hodnotil celý případ objektivním hlediskem (jak se útok objektivně jevil), nemůže obstát. Soud měl v rámci trestního řízení přihlížet k psychickému stavu obžalované, která se nacházela v konfliktním manželství s alkoholikem, ke zdravotnímu stavu obžalované, neboť ta den před stíhaným skutkem kvůli chování manžela utrpěla otřes mozku. Zároveň měl soud prvního stupně vzít v potaz, že se obžalovaná nacházela v gravidním stavu. Mimo jiné, útok nesměřoval pouze proti osobě obžalované, ale i proti jejímu dítěti. Pokud tedy podnapilý poškozený šel proti obžalované s nožem v ruce a přiblížil se i s nožem k postýlce, ve které spalo dítě, tak jednání obžalované – obrana bodnutím poškozeného do zad, byla přiměřená, navzdory skutečnosti, že poškozený po bodnutí ohrnul. Obranné jednání obžalované nebylo shledáno jako zcela zjevně nepřiměřené způsobu útoku.¹⁷³ V jiném soudním rozhodnutí bylo stanoveno, že jednání v afektu vzteku nemůže *a priori* vylučovat nutnou obranu, neboť soud je povinen posuzovat všechny okolnosti případu, což v daném případě soud neučinil. Pokud se obžalovaný bránil útoku poškozeného s nožem v ruce, když nůž mohl poškozený vidět, a obžalovaný se snažil útoku vyhnout, ale konfliktní vztah mezi ním a poškozeným trval a gradoval, nemůže soud uzavřít, že by se jednalo o zcela zjevně nepřiměřenou obranu, tak jak to učinil.¹⁷⁴

Sousloví použité v zákonném znění „zcela zjevně“ má být vykládáno tak, že zcela zjevné je to, co je bránící se osobě jasné, očividné, nepochybné. Použití těchto slov bylo

---

¹⁷³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 1 To 4/83

¹⁷⁴ rozh. č. 13/2010 Sb. rozh. tr.

znamení pro orgány činné v trestním řízení, aby případy nutné obrany posuzovaly benevolentněji, aby přihlížely a vzaly v potaz stav bránící se osoby a její představy. Samozřejmě se jedná i o promítnutí do zákonného textu postulátu, že škodu, újmu související s útokem má nést primárně útočník a nikoliv obránce.

Intenzita obrany se posuzuje ve vazbě na použité prostředky obránce a útočníka. Aby byla obrana schopná odvrátit útok, musí být intenzivnější než útok samotný. Obránce by měl jednat tak, aby odvrátil útok. Pokud by obránce použil mírnější prostředek, jehož účinek na odvrácení útoku je nejistý, mohl by tím útočníka rozzuřit či motivovat k opakování útoku s větší intenzitou, a obránce by pak například neměl již možnost bránit se tomuto intenzivnějšímu útoku. Zásadně je irelevantní, jaké prostředky použije obránce k odvrácení útoku. Na druhé straně se posuzuje, jakým způsobem jsou prostředky použity, zda byl útočník varován či nikoliv, zda mohl vidět zbraň atd. Za obranu vybočující ze zákonných podmínek nebyla shledána obrana muže, jež útočníka bodl do břicha. Poškozený napadal obviněného tak, že ho uchopil do kravaty. Obviněný uviděl pod postelí nůž, který se tam nacházel náhodou, a uchopil ho do své levé ruky, navzdory tomu, že je pravákem. Následně bodl poškozeného do břicha, neboť měl obavu o svůj život. Soud uzavřel, že na obránce není kladena povinnost volby méně razantního způsobu vymanění se ze sevření (resp. vyhnutí se útoku) – u nutné obrany není vyžadována podmínka subsidiarity. Mimo jiné, na základě dokazování bylo zjištěno, že mezi obžalovaným a poškozeným vznikla konfliktní situace již dříve, že se jí obviněný snažil vyhnout, navíc použitý prostředek se na místě činu vyskytl náhodou. Všechny tyto prokázané okolnosti prokázaly, že obviněný nepřekročil meze nutné obrany.¹⁷⁵

Naštěstí panuje shoda mezi trestněprávní teorií a soudní praxí ohledně možnosti obránce použít zbraň proti neozbrojenému útočníkovi. Obránce může útočníka i usmrtit, ale je vždy nutné zkoumat jednotlivé skutkové okolnosti každého případu. Ústavní soud ČR v jednom svém rozhodnutí uzavřel, že bez dostatečného odůvodnění nemohou obecné soudy *a priori* vylučovat institut nutné obrany při ochraně majetku, pokud obránce poškodí zdraví útočníka. V daném případě bylo prokázáno, že obžalovaný poškozeného nejdříve

---

¹⁷⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 162/2007

odhodil na stěnu a následně ho vyhodil ze dveří své rekreační chaty. Obžalovaný se bránil tím, že jednak ochraňoval své obydlí a dále ochraňoval svůj majetek, neboť ho poškozený chtěl odnést. K opuštění rekreační chaty poškozeného několikrát vyzval, dokonce přivolal i policii, aby poškozeného vykazala z jeho obydlí. Až poté, kdy žádný jeho použitý prostředek nebyl úspěšný, přikročil ke svépomoci. Soud uzavřel, že nutná obrana je přípustná proti útoku přímo ohrožujícímu jakýkoli zájem chráněný trestním zákoníkem bez rozlišování stupně významnosti – tedy i zájem na ochranu majetku a nedotknutelnost obydlí. Pokud dochází k útoku na majetek v místě, jež je navíc chráněno z titulu nedotknutelnosti obydlí, měl by obecný soud přesvědčivě vysvětlit a osvětlit z jakého důvodu upřednostnil ochranu zdraví poškozeného před právem jiného na ochranu majetku a nedotknutelnost obydlí, což se v daném případě nestalo. Nutnou obranu nelze vylučovat automaticky u ochrany majetku, i když je útočník zraněn.¹⁷⁶

Jako klasický případ nutné obrany se zbraní se uvádí použití nože proti neozbrojenému útočníkovi, který je však v podnapilém stavu a fyzicky zdatnější. Útočník rdousil obžalovanou, která se bránila křikem a rukama. Útočník však byl silnější, a proto se její obrana minula účinkem. Obžalovaná spontánně sáhla po noži a v rámci svého pudu sebezáchovy útočníka bodla. Soud shledal její obranu přiměřenou způsobu útoku, jelikož obžalovaná jednala zkratkovitě, bez rozmyslu proti útoku, který směřoval na její tělesnou integritu a život.¹⁷⁷ V jiném případě soudy rozhodovaly správně, Nejvyšší soud ČR se s jejich odůvodněním ztotožnil i přes odvolání státního zástupce (resp. v té době prokurátora). Mezi obviněným a poškozeným existoval dlouhodobý vztah plný nenávisti, konfliktů a napadeních. Poslední napadení se odehrálo týden před projednávaným skutkem, kdy obžalovaný byl zraněn na hlavě. Poškozený byl všeobecně známý svojí agresí, oproti obžalovanému byl mladší, výrazně fyzicky silnější. Mimo jiné, obžalovaný měl z poškozeného kvůli dřívějším útokům strach, měl narušenou psychiku. Obžalovaný ve vazbě na výše uvedené skutečnosti si zakoupil ke své obraně nůž. V době incidentu se k němu poškozený blížil na kole, kdy mu již zdálky slovně vyhrožoval. Obviněný se obával

---

¹⁷⁶ rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 317/01

¹⁷⁷ rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 7 To 202/94

dalšího napadení, takže si připravil nůž. Poškozený napadl obviněného pěstmi a kopy, obžalovaný bodl několikrát poškozeného, který na následky zranění zemřel. Soudy došly k závěru, že použitím nože k obraně nebyly překročeny podmínky nutné obrany, a obrana obžalovaného nebyla v souvislosti se všemi skutkovými okolnostmi posouzena jako nepřiměřená obrana.¹⁷⁸ Jak již však autorka zmínila výše, nesmí být obrana výrazně hrubě intenzivnější než útok. Proto v případě, kdy postačí k ochraně majetku útočníka pouze zranit, nelze útočníka usmrtit.¹⁷⁹ Naneštěstí, někdy není ve schopnostech obránce posoudit, zda bude dostatečné zranění útočníka či jeho usmrcení. Nesmíme zapomínat, že obránce jedná ve stresující situaci, ve strachu, kdy si nemusí uvědomit některé konsekvence svého jednání.

Na druhé straně, existují rozhodnutí soudů, která považovala nutnou obranu za přiměřenou, ačkoliv byl útočník zraněn či usmrcen a obránce neutrpěl žádné zranění. V jednom z nich byly následující skutkové okolnosti. Obžalovaný byl stíhán za vraždu svého syna, který byl mladší, fyzicky silnější alkoholik s agresivními sklony. Otec poškozeného byl po dlouhou dobu svým synem urážen, znevažován, bit. Otec trpěl i jinými příkořimi, syn mu několikrát vyhrožoval usmrcením. Kvůli nátlaku svého syna se otec odstěhoval z vlastního domu ke své matce. I posuzovanou situaci, která se změnila v rodinnou tragédii, vyprovokoval syn. Během dne došlo mezi otcem a synem k několika napadením. Nejdříve syn vyhrožoval otci v hospodě, tomuto napadení zabránila manželka poškozeného. Otec hospodu opustil, neboť nechtěl být se synem v konfliktu. Druhý incident se odehrál v obydlí otce, když se syn snažil dostat do jeho pokoje. Syn vylomil dveře, rozbil žárovku, aby mohl otce napadnout potmě. Ke kontaktu došlo v kuchyni, kdy syn otce napadl. Otec popadl první věc, co měl po ruce – nůž a bodl svého syna, který na místě zemřel. Soud v rámci svého rozhodování vzal v úvahu, že syn měl pověst surového, agresivního notorického alkoholika, který rád vyvolával výtržnosti, konflikty. Na druhé straně, obžalovaný konflikty se synem nevyvolával, snažil se mu vyhýbat. Otec

---

¹⁷⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 3 Tz 13/70

¹⁷⁹ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 271.

byl ze syna psychicky vystresovaný, odůvodněně se svého syna bál. Zjednodušený závěr soudu prvního stupně, že usmrcení útočníka a nezranění obránce vylučuje nutnou obranu, nemůže uspět. Obranné jednání otce – bodnutí bylo uznáno jako přiměřené ke způsobu útoku.¹⁸⁰ Obdobně v jiném případě, způsobení smrti obranným jednáním nebylo považováno za nepřiměřené. Poškozený a jeho bratři byli známí svoji agresivitou a v den útoku byli propuštěni z výkonu trestu, neboť zavraždili strýce obžalovaného. Poškozený napadl obžalovaného zezadu do hlavy v hospodě. Obžalovaný se chtěl vyhnout konfliktu, takže začal utíkat. Po nějaké době se zastavil, popadl volně ležící kosu a postavil se útoku poškozeného, kterého usmrtil. Soud uzavřel, že jednak obžalovaný nemá povinnost utíkat před protiprávním útokem (není vyžadována podmínka subsidiarity), a jednak bylo jeho obranné jednání přiměřené ke zjištěným okolnostem.¹⁸¹ V případě, kdy obžalovaný použil střelnou zbraň proti více útočníkům, kteří navíc byli ozbrojeni (jeden kulečnickým tágem, druhý nožem), nelze považovat za nepřiměřenou obranu. Obžalovaný před útočníky ustupoval se střelnou zbraní v ruce, varoval je několikrát, že bude střílet. Dle svědků mu útočníci vyhrožovali, že ho rozpárou, když obžalovaný upadl na zem. Obránce v obavě o svůj život vystřelil dva varovné výstřely – jeden do země, druhý do vzduchu. Avšak varovná střelba útočníky neodradila, a proto obžalovaný vystřelil na útočníky, jimž způsobil újmu na zdraví. Způsobená zranění však nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Soud opětovně potvrdil právo občana na rozhodnutí, zda zvolí obranu či jiné řešení.¹⁸² Obviněný se vybavil střelnou zbraní, v restauračním zařízení se přivedl do stavu opilosti a při cestě domu dráždil na ulici psa. Majitel psa vyběhl z domu a obžalovaného srazil na zem, kde se na něj vrhl pes a kousl ho do lokte. Obžalovaný vystřelil dvakrát na majitele psa, následně zastřelil i psa. Soud nevyloučil za splnění podmínek nutné obrany použití střelné zbraně proti agresorovi. Zároveň však uzavřel, že v takovýchto případech musí být zvláště pečlivě posuzována přiměřenost, neboť použití střelné zbraně totiž vždy představuje možnost vzniku fatálního následku, se kterým každý průměrně disponovaný

---

¹⁸⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 1 To 18/75

¹⁸¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 1 To 66/86

¹⁸² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 284/2001

jedinec musí počítat. V každém případě je nutné zjistit, zda osoba jednající v nutné obraně mohla použít zbraň i jiným způsobem, aniž by došlo k fatálnímu následku (např. varovným výstřelem, střelbou na psa). Použití nutné obrany v rámci trestního řízení obžalovaného úplně vyviní, a proto je třeba využití tohoto institutu velmi pečlivě zvažovat.¹⁸³

Česká právní úprava nerozlišuje pojem potřebnosti nutné obrany. Potřebnost však lze dovodit již z názvu institut – „nutná“ obrana. Německá právní nauka uznává potřebnost nutné obrany, kdy obranné jednání má být takové, aby okamžitě, úplně a konečně odvrátilo útok, ale současně je po obránci požadováno, aby zvolil nejmírnější obranný prostředek.¹⁸⁴

V jiném případě soud uznal za přiměřenou obranu, kterou však ve skutečnosti obránce použít nechtěl, neboť chtěl použít mírnější způsob obrany, ale ani použitým způsobem obránce nevybočil z podmínek nutné obrany. Mezi rodinnou obžalovaného a poškozeným se táhly dlouholeté spory, poškozený několikrát vyhrožoval rodině zabitím. V den incidentu se nejdříve poškozený posilnil v hospodě a následně vyrazil za rodinou obžalovaného. Vstoupil na zahradu s výhružkami, že zabije otce obžalovaného a celou jeho rodinu. Obžalovaný řekl svému otci, aby se schoval v místnosti, mezitím si došel do dílny pro střelnou zbraň. Poškozený se dobýval do místnosti, ve které byl schován otec. Obžalovaný poškozeného varoval, že má pušku a ať odejde. Na základě slovního varování se poškozený s nožem v ruce obrátil proti obžalovanému. Obžalovaný neměl vědomost o tom, zda je puška nabitá, jako varování uvolnil spoušť. Zbraň vystřelila a zranila útočníka do kolene. Po tomto jednání poškozený ukončil svůj útok a obžalovaný zavolal lékaře a policii. Ačkoliv obžalovaný nevěděl o tom, že je zbraň nabitá (chtěl pouze poškozeného vystrašit střelnou zbraní), tak svým jednáním odvracel přímo hrozící útok a intenzita jeho obrany (ač takové obranné jednání neplánoval) byla přiměřená ke způsobu útoku.¹⁸⁵ Ani v případě, že se obránce připraví na budoucí útok, nejsou podmínky nutné obrany vyloučeny. Obviněný si připravil nožik, neboť měl obavu z napadení ze strany

---

¹⁸³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Tdo 825/2013

¹⁸⁴ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 387.

¹⁸⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 6 Tz 30/82

poškozeného, jehož doprovázeli kamarádi, a hrozilo jejich možné zapojení do útoku poškozeného. Poškozený napadl obviněného tak, že ho strhl na zem a začal do něj kopat. V tomto momentě použil obviněný svůj nůž, jimž nad sebou mával (obviněný se nemohl bránit jiným způsobem). Obžalovaný zasáhl poškozeného v době, kdy útok proti němu trval a podmínky nutné obrany byly splněny.¹⁸⁶

Opakovaně pak soudy rozhodly, že na nepřiměřenost obrany nelze usuzovat jen dle použitých prostředků. Pokud proti sobě stojí dva fyzicky stejně zdatní, věkově srovnatelní aktéři, může jeden z nich ke své obraně použít nůž. Obviněný varoval poškozeného, že má nůž. V rámci svého obranného jednání způsobil poškozenému smrt. Dle znaleckého posudku byly zasažené rány rozmístěny náhodně, bez úmyslu. Navíc, obviněný byl několikrát poškozeným a jeho kamarády zbit v minulosti. Mimo jiné, byl to právě poškozený, kdo vyvolal konflikt pronásledováním obžalovaného. Ani pobodání s následky smrti nemusí vylučovat přiměřenost obrany, ale bude vždy záležet na konkrétních okolnostech.¹⁸⁷

Obránce způsobil útočnickovi smrt. Útočník na obránce útočil házením kamenů, které bylo považováno za schopné způsobit zranění. Navíc konflikt vyvolal poškozený, jelikož se snažil vniknout do objektu hlídaného obviněným. Obžalovaný nejprve vystřelil několik varovných výstřelů do vzduchu, aby eliminoval útok. Varovná střelba však nepřinesla kýžený výsledek a útok házením kamenů pokračoval. Obžalovaný se tak rozhodl vypálit do místa, kde se nacházel útočník, jehož zasáhl a usmrtil. Obranné jednání obžalovaného bylo shledáno jako přiměřené ke způsobu útoku.¹⁸⁸ V dalším případě soud potvrdil, že riziko spojené s útokem má nést především útočník, nikoliv obránce. Zároveň soud uzavřel, že beztrestný musí být i nedbalostní čin jednajícího v nutné obraně. Útočník chtěl vniknout do střeženého objektu. Hlídač ho několikrát vyzval, aby odešel, což se však nestalo. Útočník pokračoval směrem k hlídači, který vystřelil varovný výstřel do vzduchu. Hlídač při osobním konfliktu s útočníkem chtěl použít jen svou levou ruku, v pravé ruce se

---

¹⁸⁶ rozh. č. 19/1982 Sb. rozh. tr.

¹⁸⁷ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 1594/2005

¹⁸⁸ rozh. č. 48/2007 Sb. rozh. tr.

nacházela střelná zbraň. Výstřel ze střelné zbraně vyšel z neopatrnosti a během potyčky s útočником. Nutná obrana nemůže být vyloučena, neboť byla přiměřená. Mimochodem, nelze tvrdit, že příslušníci strážní služby by měli zvládat konfliktní situace bez užití střelné zbraně, jak odůvodňovaly soudy nižších instancí.¹⁸⁹ Osoby, které vnikly na pozemek obránce, ohrožují domovní svobodu. Vedle toho byl jeden z narušitelů stíhán za přípravu vraždy majitele domu. U obránce existovala oprávněná obava o jeho život, jelikož narušitelé nechtěli pozemek opustit. Pokud tedy obránce chrání svůj majetek a svůj život takovým způsobem, že narušitelům vyhrožuje použitím plynové pistole, spadá jeho jednání pod institut nutné obrany.¹⁹⁰

5.1.6. Preventivní nutná obrana – automatická obranná zařízení

Pojmem preventivní nutná obrana se rozumí příprava k odvrácení v budoucnu vzniklého útoku. Pod tento pojem může spadat legální obstarání si zbraně, zakoupení bojového plemena psa aj. Právní stát nemůže občanovi zakázat, aby se připravil či ozbrojil na v budoucnu hrozící útok, neboť poté by se útočník dostal do nepopiratelné výhody oproti obránci, který se nesmí připravit na budoucí útok, ale útočník se na útok zcela jistě připravuje. Vyloučení přípravy by znamenalo ohrožení základních zájmů občana. Důsledky možné trestnosti přípravy na nutnou obranu by mohly být nedozírné – např. mladá dívka si zakoupí pepřový sprej ke své obraně, neboť zpravidla chodí sama v noci domů a lze ji považovat za snadný cíl pro násilníka. Pokud by stát zakázal takovouto možnost preventivní obrany, dostali by se útočníci do významné výhody oproti slabším jedincům. Samotná příprava k obraně *a priori* nevylučuje, že se jedná o nepřiměřenou obranu, proto když napadený ke své obraně použil nůž, který měl při sobě, nemohla tato skutečnost vyloučit aplikaci ustanovení o nutné obraně.¹⁹¹ Naštěstí preventivní obrana v tomto pojetí není problematickou otázkou, či otázkou, jež je předmětem různých diskuzí.

Pod pojem preventivní obrany však spadá i použití automatických obranných zařízení (samostřelů, výbušného zařízení, různých pastí, atd.). Automatická obranná

---

¹⁸⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tdo 272/2006

¹⁹⁰ rozh. č. 47/1997 Sb. rozh. tr.

¹⁹¹ rozh. č. 19/1982 Sb. rozh. tr.

zařízení jsou velmi oblíbená a specifická pro Českou republiku, neboť v ostatních evropských státech nejsou řešena, diskutována či oběhována vyráběna. V evropských státech se pro obranu majetku využívají zpravidla poplašná signalizační zařízení, nikoliv však automatická obranná zařízení. Důvodů oblíbenosti automatických obranných zařízení v České republice může být několik. Jako jeden z nich můžeme označit oblibu chatování, neboť naše země je národem chatářů, ale během týdne jsou chaty zpravidla opuštěné a pro zloděje snadným cílem. Za druhý důvod lze považovat skutečnost, že v souvislosti s nedostatkem v minulých letech se obyvatelé naší země stali národem kutilů, kteří jsou schopni vyrobit doma na koleně prakticky cokoli. Nelze však uzavřít, že automatická obranná zařízení, tj. různé nástražné pasti, samostříly či jiné obranné mechanismy, se objevily až a pouze v České republice, neboť v historii je můžeme najít od dávných dob. Ve starověkém Egyptě byly pasti připravované na zloděje především v pyramidách, kdy se jednalo o různá propadla a šípy. Důvodem pro jejich instalování bylo zabránění zlodějům ve vykrádání pokladů uložených se zemřelým. Ale ani po skončení éry starověkého Egypta automatická obranná zařízení zcela nevyumizela, a můžeme je najít napříč historií, měnící se s oblibou a především s reakcí na technologický pokrok. Jednoduché nástražné pasti se měnily na důmyslné technologicky náročné pasti, použití šípů bylo nahrazeno palnými zbraněmi. V Anglii bylo na ochranu hrobů od zlodějů mrtvol (mrtvá těla byla považována za cenný artikl, neboť byla velmi žádaná za účelem cvičení a výuky pitvy) vyvinuto zařízení označené Spring Gun.¹⁹²

Jak již autorka naznačila výše, zpravidla automatická obranná zařízení bývají využívána k ochraně chat, neboť tyto jsou snadným cílem zlodějů. První významnější případ v soudní praxi, kde bylo diskutováno automatické obranné zařízení, je následující. Starobní, invalidní důchodce vlastnil chatu, jež byla opakovaně vykrádána, navzdory tomu, že byla oplocena a měla kvalitní dveře. Vlastníkovi byla způsobena výrazná škoda, naneštěstí pachatelé různých vloupání (ať již jeden, či zda se jednalo o více pachatelů) nebyli zjištěni a dopadeni. Důchodce začal být již značně frustrován z této situace, neboť

---

¹⁹² Hruška, J., Bureš, R.: Použití automatických obranných zařízení z pohledu trestního práva. Trestní právo, č. 7-8/2010.

jako důchodce již nebyl schopen hradit vzniklé škody. Následně došlo v jeho okolí k vykrádání chat jeho přátel. Na základě všech těchto okolností se rozhodl sestavit automatické obranné zařízení střelného charakteru, které po jeho instalaci nejprve vyzkoušel sám na sobě. Zařízení bylo zkonstruováno tak, aby případného narušitele zranilo, nikoliv usmrtilo. Zařízení se aktivovalo stisknutím kliky. Důležitou okolností v následném posouzení bylo, že důchodce měl chatu řádně oplocenou, což znamená, že poškozený musel toto oplocení překonat, aby vnikl do chaty, respektive, aby se dostal ke klíče dveří. V průběhu trestního řízení poškozený sám přiznal, že chtěl vniknout do chaty s úmyslem ukrást železný šrot. Spuštěním automatického obranného zařízení byla poškozenému (ale de facto útočníkovi) způsobena lehká újma na zdraví. Soud shledal, že ochrana života a zdraví se řadí mezi prvořadé zájmy, jež mají být chráněny, ale zároveň uzavřel, že i ochrana majetku spadá pod chráněné zájmy. Soud uzavřel, že tento případ naplňuje podmínky nutné obrany, neboť obrana byla přiměřená způsobu útoku a byla užita proti přímo hrozícímu útoku na zájem chráněný trestním zákoníkem, ale jeho rozhodnutí obsahuje i upozornění, že každý jednotlivý případ se musí posuzovat na základě zjištěných skutkových okolností případu.¹⁹³

Nejvyšší soud ČR se však v případě, který projednával, odchýlil od uvedeného názoru. V daném rozhodnutí soud uzavřel, že automatické obranné zařízení na bázi výbušného systému k ochraně majetku nespĺňuje podmínky nutné obrany ani krajní nouze.¹⁹⁴ Obviněný chránil svůj majetek, který měl uschovaný v kůlně pomocí nastraženého výbušného zařízení. Navzdory instalaci výbušného zařízení, nebyla kůlna zajištěna jinými obvyklými prostředky – např. zámkem či bytelnými dveřmi. Kůlna neměla funkční zámek, dveře byly zajištěny pouze zvenku prknem, aby se neotvíraly. Podnětem k sestrojení výbušného automatického zařízení pro obviněného se staly časté krádeže v okolí objektu. Výbušné zařízení obviněný umístil pod podlahu kůlny, zasypal ho šterkem kvůli větší výbušné síle. Poškozený vstoupil do kůlny s úmyslem ukrást hliník. Výbušné zařízení poškozeného těžce zranilo, jako důsledek výbuchu mu musela být amputována

---

¹⁹³ rozhodnutí Krajského soudu v Plzni sp. zn. 7 To 62/2006

¹⁹⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 66/2007 (T 987)

noha (doživotní poškození). Soud tento způsob obrany neshledal přiměřeným ke způsobu útoku a shledal obranu jako zcela zjevně nepřiměřenou. V odůvodnění soud mimo jiných argumentů odkazuje na skutečnost, že kdyby se obviněný snažil ochránit svůj majetek, tak by spíše opravil dveře, či kůlnu zajistil jiným způsobem. Sestrojení nástražného výbušného systému se jeví spíše jako akt odvety. Dále soud argumentoval, že v době instalace zařízení bezprostřední útok nehrozil. Především s tímto argumentem autorka nesouhlasí, neboť zařízení se spustilo až po vstupu poškozeného. Někteří autoři se s tímto rozhodnutím neztotožňují a považují ho za nesprávné, jelikož právní věta rozhodnutí vylučuje užití institutu nutné obrany u všech výbušných systémů bez zvážení všech skutkových okolností případu.¹⁹⁵

Jednou z funkcí Nejvyššího soudu ČR je sjednocování judikatury, což v souvislosti se dvěma výše uvedenými navzájem protikladnými rozhodnutími považoval soud za vhodné, a proto vydal stanovisko Nejvyššího soudu ČR č. 12/2010 Sb. rozh. tr. (dále jen „*stanovisko*“), jež je základem pro další text v této části práce. Na základě tohoto stanoviska nejsou automatická obranná zařízení automaticky vyloučena z aplikace institutu nutné obrany, avšak musí být naplněny určité podmínky podmiňující tento závěr. Nejprve je však nutné zmínit, že se stanovisko nezaobírá skutečností, zda je obranné zařízení sestaveno z legálně získaných součástí, či zda obsahuje součásti nelegální. I pokud je v obranném zařízení použita zakázaná látka či nástroj, ale obrana navzdory této skutečnosti byla přiměřená způsobu útoku, nelze *a priori* vyloučit aplikaci institutu nutné obrany pouze ve vazbě na nedovolenost některé součásti. Na druhou stranu, vlastník automatického obranného zařízení, ve kterém je použita nelegální součást musí počítat s tím, že je trestně odpovědný dle odpovídajících právních předpisů (např. za trestný čin nedovoleného ozbrojování).¹⁹⁶

---

¹⁹⁵ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 381.

¹⁹⁶ Hruška, J., Bureš, R.: Použití automatických obranných zařízení z pohledu trestního práva. Trestní právo, č. 7-8/2010.

Odpůrci automatických obranných zařízení namítají zpravidla tyto čtyři skupiny námitek: 1. ustanovení o nutné obraně nedopadá na automatická obranná zařízení; 2. u instalovaného zařízení není splněna časová podmínka obrany; 3. zařízení představují nebezpečí i pro třetí osoby, jež vstoupí do objektu oprávněně nebo bez zlého úmyslu; 4. nemožnost diferenciací způsobu obrany (obránné zařízení nepřizpůsobuje svoji činnost způsobu útoku útočníka).¹⁹⁷

Námitka první se rozporuje a vylučuje velmi jednoduše. Nesmíme zapomínat, že v trestním právu lze uplatnit princip analogie ve prospěch pachatele. Proto užití nutné obrany na automatická obranná zařízení nelze vylučovat právě ve vztahu k analogii ve prospěch pachatele. Navíc, jak již autorka zmínila ve třetí kapitole, trestní zákoník neobsahuje uzavřený katalog okolností vylučujících protiprávnost, z čehož se vyvozuje jejich rozšíření ve prospěch pachatele.

Druhá námitka se jeví poněkud problematičtější, ale i její vyvrácení je dle názoru autorky logické. Nejprve je nutné říci následující. U posuzování časovosti se musí rozlišovat dvě časové fáze a to jednak dobu, kdy je zařízení instalováno, a jednak dobu, kdy zařízení funguje, je v chodu. Je nesporné, že každé automatické zařízení již od svého nainstalování způsobuje určité abstraktní ohrožení chráněných zájmů, ale ustanovení o nutné obraně, tak jak je koncipováno v trestním zákoníku, nevylučuje prostředky abstraktně ohrožující (za abstraktně ohrožující lze považovat i zakoupení střelné zbraně, či pepřového spreje). Instalace abstraktně ohrožujícího prostředku však není trestná. Na druhou stranu, i instalace automatického zařízení může být trestným činem a to v případě, kdy zařízení obsahuje zakázané látky. Obecně se však uznává dovolenost přípravy na budoucí hrozící útok. Nesmíme však zapomínat, že druhá časová fáze zařízení nastává v okamžiku útoku, dříve se zařízení neaktivuje. Časová podmínka nutné obrany je splněna, neboť automatické obranné zařízení reaguje (dává se do chodu) v době přímo hrozícího útoku (na základě vnějšího podnětu třetí osoby). Trestní zákoník nevyžaduje přítomnost obránce na místě útoku, obránce se nemusí utkat s útočníkem tváří v tvář

---

¹⁹⁷ Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení. Trestní právo, č. 1/98.

(takovouto podmínku v zákonném textu nenalezneme a nelze ji dovozovat ani výkladem), proto nelze automatické zařízení vyloučit kvůli nepřítomnosti obránce na místě činu.

Velmi významné nebezpečí při nainstalovaném automatickém zařízení představuje imanentní hrozba pro třetí osoby, které musí do objektu vstoupit (hasič), nebo které nemají zločinný úmysl (dítě jdoucí si pro zatoulaný míč). Automatické zařízení totiž nerozlišuje mezi lidmi, kteří vstoupí do objektu, a reaguje vždy. Za předpokladu, že jsou třetí osoby zraněny zařízením, je jeho majitel trestně odpovědný za poruchový trestný čin z nedbalosti. Velmi těžko by zde šlo dovést zavinění ve formě úmyslu. Především u těchto případů (zranění třetích nevinných osob) bude v rámci rozhodování orgánů činných v trestním řízení hrát velmi významnou až zásadní roli zabezpečení objektu a různá upozornění na možné nebezpečí, jež bude pochopitelné i pro děti, které neumějí číst.

Jako poslední námitka proti zařízením byla zmíněna nemožnost diferenciacie obranného jednání. Tato výtky je nejvíce složitá a problematická, ale nemůže *a priori* vylučovat a zakazovat používání automatických zařízení. Jak již bylo rozebráno výše, trestním zákoníkem není chráněna obrana, jež je zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Z institutu nutné obrany vyplývá, že obrana může být silnější než útok, dokonce může být zjevně nepřiměřená způsobu útoku, ale nikoliv již zcela zjevně nepřiměřená. U automatických zařízeních se intenzita obrany posuzuje dle způsobu použitého prostředku, tedy jak mechanismus funguje. Opět je nutné odkázat na obecný výklad k nutné obraně i co se týká způsobené škody. Nevyžaduje se podmínka proporcionality, což znamená, že škoda způsobená obranným jednáním může být větší než škoda, která hrozila, ale nesmíme zapomínat, že mezi škodami nesmí být hrubý nepoměr. Každý, kdo nainstaluje automatické zařízení, se vystavuje riziku, že obrana bude zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, jelikož zařízení funguje automaticky bez přihlídnutí ke konkrétnímu způsobu útoku, osobě útočníka, použitých prostředků aj. U nutné obrany v tváři v tvář obránce volí způsob obrany dle faktických okolností, kdežto tato skutečnost u automatického obranného zařízení schází. Dle stanoviska má obránce využít různé varující a zabezpečovací opatření. Čím více překážek bude muset útočník překonat, tím více se bude zvyšovat intenzita a závažnost útoku v následujícím posouzení. Pokud obranné

jednání na základě využití automatického zařízení bude zcela zjevně nepřiměřené způsobu útoku, bude se celý případ posuzovat jako exces intenzivní.

Závěr stanoviska je dle autorky jednoznačný. Soud nemůže *a priori* vylučovat užití automatických obranných zařízení z aplikace ustanovení o nutné obraně. Na druhé straně, obránce má zařídit, aby se obranný mechanismus aktivoval jen proti přímo hrozícímu či trvajícím útokům na zájem chráněný trestním zákoníkem (nikoliv proti nezúčastněným třetím osobám), dále má obránce zajistit varování třetích osob ohledně případného nebezpečí. Současně nesmí být účinnost zařízení zcela zjevně nepřiměřená proti hrozícímu útokům. Každý jednotlivý případ má soud posuzovat dle faktických okolností, u rozhodování o obranných zařízeních nelze zjednodušeně všechna vyloučit. V souvislosti s uvedeným je nutné zmínit, že se automatická obranná zařízení neobjevují a nevyužívají již tak často.

Za preventivní obranu se totiž dá považovat i pořízení si psa majitelem domu, kdy se tato situace bude posuzovat obdobně jako u automatického zařízení. V případě, že je pes ponechán na oploceném pozemku a objekt má náležité označení výstražnou tabulkou (ať už více či méně vtipnou), nemůže být majitel psa odpovědný za ublížení na zdraví osoby, která vstoupila na pozemek protiprávně. Opačný závěr by popíral základní postulát, že si pachatel (útočník) nezasluhuje žádné zvláštní ohledy, neboť nesmíme zapomínat, že je to právě on, kdo porušuje právní řád. I v případě, že by při vstupu do objektu byla zraněna osoba jednající v rámci svých povinností (hasič, policista), a za předpokladu, že majitel splnil dostatečně prevenční povinnost (označení objektu), neměl by být obránce trestně odpovědný.¹⁹⁸

5.1.7. Vybočení z podmínek nutné obrany

Jak autorka v této práci opakovaně zmiňuje, pro jednání v nutné obraně je velmi důležité stanovení zákonných podmínek. Za základní pravidlo právního státu se považuje dodržování principu legality, což znamená, že má být každému občanovi známo, jakým jednáním a chováním naplní skutkovou podstatu jednotlivých trestných činů. Stanovením podmínek nutné obrany získává občan právní jistotu, že v případě jejich dodržení či

---

¹⁹⁸ Hruška, J.: Použití automatických obranných zařízení z pohledu trestního práva. Trestní právo, č. 7-8/2010.

naplnění, nebude trestně odpovědný za své jednání. Naneštěstí právě ty případy, ve kterých obránce překročil meze nutné obrany, jsou zveřejňovány a diskutovány médii, následně pak obyčejnými lidmi. Zjednodušenými závěry či zobecňováním rozhodnutí pak dochází k narušení důvěry mezi státní mocí a lidmi. Bohužel je v obvyklém hovoru velmi často slyšen názor, že v případě zranění či usmrcení útočnicka by to laicky řečeno „odnesl“ obránce, takže je vhodnější nic nedělat. Občané, jak se autorka domnívá, ztrácejí motivaci k jednání v nutné obraně kvůli obavě z trestního stíhání. Na druhé straně, k jednání v nutné obraně nelze nikoho nutit, neboť jednání v nutné obraně je právem, ne povinností.

Existuje několik variant vybočení z mezí nutné obrany. Nejprve je však nutné zmínit, že jak u krajní nouze, tak i u nutné obrany odlišujeme dvě skupiny náležitostí obranného jednání. První skupina se týká základních podmínek pro vznik situace, kdy je nutná obrana odůvodněná, jedná se o přímo hrozící či bezprostřední útok na zájem chráněný trestním zákoníkem. Pokud chybí některá z těchto náležitostí (časová podmínka nutné obrany, a ochrana zájmu chráněného trestním zákoníkem), jednající nejedná v nutné obraně a byl by trestně odpovědný za svůj protiprávní čin. Obviněný bodl poškozeného dvakrát do zad, když však neodvracel přímo hrozící nebo bezprostřední útok na zájem chráněný trestním zákoníkem, a nenaplnil tak podmínky nutné obrany. Proto se obviněný nemůže tohoto institutu dovolávat.¹⁹⁹ Druhá situace vybočení z mezí nutné obrany nastává, pokud obránce překročí jednu z podmínek nutné obrany. Obrana pak není splněna ve všech směrech. V takovém případě se musí jednat o zcela zjevně (mimořádně hrubě, naprosto jednoznačně) nepřiměřenou obranu z hlediska obránce.

U nutné obrany se rozlišují dva typy excesů:

- a) exces intenzivní – jedná se o překročení co do míry obrany, jejíž intenzita byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku;
- b) exces extenzivní – jedná se o překročení časové podmínky, obránce jednal v době, kdy útok již nehrozil, ani netrval.

I obranné jednání, které bylo v počáteční fázi útoku přiměřené, se může ve druhé fázi změnit v obranu zcela zjevně nepřiměřenou, a jednání obžalovaného je pak nutné

---

¹⁹⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 1287/2007

posuzovat dle excesu extenzivního (časového). V době, kdy se poškozený nacházel na zahradě obžalovaného, a ten se bránil s tyčí v ruce, bylo toto obranné jednání přiměřené, jednal v právu. Ale následně začal obžalovaný poškozeného pronásledovat i na veřejné prostranství, kde poškozeného dohonil na křižovatce a bodl. V této fázi jednání však již přímo nehrozil útok na zájem chráněný trestním zákoníkem, časová podmínka útoku nebyla naplněna. Byl to právě obžalovaný, který přešel do protiútoky, a snažil se vypořádat s původním útočníkem. Obviněný je za toto své následné chování trestně odpovědný, jednal v excesu extenzivním.²⁰⁰ V jiném případě bylo taktéž za exces extenzivní považováno jednání obviněného, který zranil úderem do hlavy poškozeného, když mu již nehrozil žádným útokem. Konflikt se odehrál na věži u autokrosového závodiště, ale obviněnému nehrozilo zřícení z věže (případný zájem na ochraně jeho života), neboť nestál u zábradlí. I navzdory skutečnosti, že první konflikt vyvolal poškozený, který bránil svého otce. Ale v době úderu obviněného do hlavy poškozeného nebyl obviněný napaden útokem poškozeného. Obviněný tak musel počítat s tím, že daný úder může zranit poškozeného, respektive mohl být s tímto následkem alespoň srozuměn. Obviněný nenaplnil časovou podmínku nutné obrany a jeho jednání tak bylo posouzeno jako exces extenzivní.²⁰¹ V případě, kdy obviněný byl napaden dvěma útočníky na ulici, kteří po něm požadovali peníze, a obviněný vběhl do svého domu, ve kterém si vzal na svoji obranu nůž, tak svým jednáním přerušil přímo hrozící útok. Když pak následně obviněný použil nůž proti poškozenému, kterého usmrtil, nejednalo se o nutnou obranu, ale o mstu obviněného. V době, kdy obviněný bodnul poškozeného, ho již tento fyzicky nenapadal (útok byl přerušen), a soud jednání posoudil jako exces extenzivní.²⁰²

Za intenzivní exces bylo soudem považováno jednání syna, který reagoval na slovní rozepři se svým otcem, která vyvrcholila vytažením plynové pistole otcem proti synovi tak, že napadl fyzicky svého otce, několikrát ho udeřil pěstí do obličeje a po pádu otce na zem kopal do všech částí otcova těla. Soud uzavřel, že obranné jednání syna bylo zcela zjevně

---

²⁰⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 11 To 1/78

²⁰¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 702/2005

²⁰² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 1279/2007

nepřiměřené ve vazbě na způsob útoku, intenzitu použité síly, mechanismus, četnost způsobených zranění a jejich lokalizaci.²⁰³ Další případ, který soud posoudil jako exces intenzivní, měl následující skutkové okolnosti. Muž byl na terase restaurace napaden dvěma útočníky pěstmi do břicha. Napadený muž si nepřivolal pomoc, neupozornil útočníky, že má střelnou zbraň, nevystřelil varovný výstřel, ale rovnou použil na krátkou vzdálenost střelnou zbraň. Navíc nestřelil na okrajové části těla, ale na břicho. Mimo jiné, útočníci nebyli ozbrojeni, v okamžiku střelby nebyl ani jeden z nich v bezprostředním kontaktu s obviněným. Z těchto důvodů shledal soud mužovu obranu jako zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku, tady jako exces intenzivní.²⁰⁴ Případ, kdy proti verbálnímu útoku a jedné facce použil obviněný na svou obranu nůž, jímž šestkrát bodl poškozeného do míst životně důležitých orgánů, nelze hodnotit jako nutnou obranu, neboť takovéto jednání je zcela zjevně nepřiměřené ke způsobu útoku.²⁰⁵

Na výše zmíněných případech bylo ukázáno, že excesy z podmínek nutné obrany nejsou málo častým jevem, ba spíše naopak. Poté vzniká otázka, jak taková jednání posuzovat. Pokud nejsou splněny podmínky nutné obrany, má být čin posuzován dle obecných zásad. Lze spatřit tři variantní situace, jednak se obránce mohl zmýlit ve skutkových okolnostech týkajících se nutné obrany (putativní nutná obrana) a bude posuzován dle zásad o skutkovém omylu; nebo mohl obránce překročit podmínky nutné obrany a to buď nedbalostně, nebo úmyslně. V případě vybočení z podmínek je pro trestní odpovědnost nutné jak zavinění k excesu, tak i zavinění ke znakům skutkové podstaty trestného činu, jež byl excesem naplněn. Ale nevyžaduje se stejná forma zavinění pro obě jednání.²⁰⁶ Soud v případě, kdy se obžalovaný bránil napadení se zbraní, použil barovou stoličku tak, že několikrát udeřil útočníka do hlavy, zrušil předchozí rozhodnutí ve věci, neboť nebylo prokázáno zavinění obžalovaného vztahující se na skutečnost, že útok již netrvá. Musí být zkoumáno, zda se jednalo o úmyslné či nedbalostní překročení mezi nutné

---

²⁰³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 1514/2004

²⁰⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 1543/2005

²⁰⁵ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 872/2006

²⁰⁶ Šámal, P.: Komentář k trestnímu zákoníku. Praha: C. H. Beck, 2009.

obranu, kdy jedním z faktorů je i rozrušení obránce vyvolané útokem.²⁰⁷ Obránce může být odsouzen za úmyslný trestný čin jen v těch případech, kdy bude prokázáno, že jak exces, tak i jeho následek byl způsoben úmyslně.²⁰⁸

Obecné možnosti řešení právních důsledků vybočení z podmínek nutné obrany jsou stejné jako u překročení podmínek krajní nouze, které již v této práci byly rozebrány. Podle českého trestního práva se překročení podmínek nutné obrany může uplatňovat jako polehčující okolnost podle § 41 písm. g) trestního zákoníku. Toto ustanovení se aplikuje na oba druhy excesů, tedy jak na exces extenzivní, tak intenzivní. Nelze ho však použít na úpravu putativní nutné obrany, neboť tato je, jak bylo již zmíněno, posuzována v rámci ustanovení o skutkovém omylu. Na excesy lze použít i ustanovení o mimořádném snížení trestu odnětí svobody či upuštění od potrestání. Poprvé jsou v našem trestním právu upraveny privilegované skutkové podstaty v ustanovení § 141 a 146a trestního zákoníku, ve kterých je stanovena podmínka silného rozrušení, strachu, úleku či předchozího zavrženíhodného chování. Tato ustanovení se nepoužívají jen na případy překročení mezi nutné obrany, ale obecně. Ačkoliv by se to tak mohlo jevit, nevyloučilo rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 14/2010Sb. rozh. tr., které bylo podrobněji rozebráno výše, jejich možnou aplikaci na jednání v nutné obraně. Nesmíme ovšem opomenout, že z tohoto rozhodnutí vyplývá závěr, že pod pojem předchozího zavrženíhodného chování nespadá předchozí vykrádání, neboť se musí vztahovat jen k určitému pachateli (a v projednávaném případě nebyly dřívější krádeže objasněny). Současně bylo stanoveno, že emoce spojené s krádeží jsou jistě významné, ale nenaplňují takovou intenzitu, aby se na ně dalo použít ustanovení § 141 odst. 1 trestního zákoníku. Možné uplatnění tohoto ustanovení při útoku na život, zdraví či svobodu člověka však toto rozhodnutí nevyloučilo. Na již zmiňované konferenci byl prezentován návrh vrchní pražské státní zástupkyně, která navrhla zavedení speciálních privilegovaných skutkových podstat, jež by dopadaly právě na jednání

---

²⁰⁷ rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 To 55/93

²⁰⁸ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 390.

vybočující z podmínek nutné obrany.²⁰⁹ Tento návrh lze přivítat, neboť pro obránce z řad veřejnosti je velmi těžké rozlišit všechny podmínky nutné obrany. Titulek článku, který navrhovanou změnu představil širší veřejnosti, jak se autorka domnívá, je více než zavádějící.²¹⁰ Obrana při útoku totiž může být i nepřiměřená, dokonce i zjevně nepřiměřená. Mimo jiné se předložený návrh týkal právě posuzování excesů z nutné obrany. Tímto způsobem se mezi občany dostává nejistota ohledně jejich práv.

5.1.8. Závěr

Na základě historického vývoje, kdy docházelo k neustálému uvolňování podmínek nutné obrany, jsou nyní podmínky stanoveny značně široce. Autorka zastává názor, že široké nastavení podmínek je velice pozitivní a prospěšné, neboť neodrazují občany k jednání v nutné obraně kvůli obavě z trestního stíhání. Bohužel, díky médiím a jejich zjednodušujícím závěrům, neodpovídajícím a lákavým titulům, nelze považovat všeobecné podvědomí o podmínkách nutné obrany za správné, neboť laická veřejnost je pohlcena těmito názory. Většina lidí navíc spatřuje značnou nespravedlnost ve stíhání vlastníků a majitelů domů, kteří brání proti zlodějům svůj majetek a dům, a při obraně zloděje usmrtí. Tato značná nespokojenost má původ v dodržování základních lidských práv, neboť ochrana života je prvořadým zájmem. Autorka se v oblasti obydlí neztotožňuje s nastavenými pravidly a to především s ohledem na své studium v Irsku a irským Dwelling Act, který bude rozebrán v následující kapitole. Autorka si uvědomuje významný zájem na ochraně života, na druhé straně obydlí každého je jeho domovem a i jeho nedotknutelnost vyplývá z mezinárodně právních závazků, a proto by považovala za vhodné upravit ochranu obydlí zvláštním ustanovením pro vyloučení všech pochybností občanů.

Ustanovení o nutné obraně je v soudní praxi velmi často používáno, zcela jistě se nejedná o mrtvé ustanovení. Význam tohoto institutu je vyložen výše. Na základě častých

---

²⁰⁹ Kabát, R.: Jak je to s nutnou obranou v českém právu. <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/jak-je-to-s-nutnou-obranou-v-ceskem-pravu> ve stavu ke dni 2. ledna 2015

²¹⁰ Třeček, Č.: Sebeobrana při útoku musí být přiměřená. Bradáčová je pro úpravu zákona. http://zpravy.idnes.cz/konference-o-nutne-obrane-0yz-/domaci.aspx?c=A140909_120519_domaci_cen stav ke dni 2. ledna 2015

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR se stává výklad nutné obrany stabilnější. Věcnou otázkou zůstává, zda by preciznější úprava nepomohla tomuto institutu. Autorka této práce se domnívá, že stanovení podmínek je dostatečné a že je vhodné ponechat výklad soudům, neboť ve skutečném životě vznikají rozmanité případy, které zpravidla nelze všechny obsáhnout sebepreciznější a obsáhlejší právní úpravou.

Jako nevýhodou se zdá být neupravení bližších podmínek užití nutné obrany proti úředním osobám, jelikož se jedná o velice delikátní a citlivou oblast, které by prospěla větší míra jistoty. V souvislosti se stanoviskem Nejvyššího soudu ČR ohledně automatických obranných zařízení se ustálila i tato oblast případů, a dle názoru autorky není nutné tuto oblast zakomponovat do zákonného textu, jelikož se případy automatických obranných zařízení již téměř neobjevují.

Česká právní úprava podmínek nutné obrany bere v potaz postavení obránce, který se nachází ve stresující situaci. K obránci je úprava benevolentní. Autorka se domnívá, že je velmi vhodné posuzovat nutnou obranu kombinací subjektivního a objektivního hlediska tak, jak činí a vyžaduje praxí. Na druhé straně, podmínky nutné obrany dbají i na dodržování základních lidských práv, především aby nedocházelo k usmrcování útočníků, jejichž útok nebyl natolik intenzivní. Lze uzavřít, že česká právní úprava je dostatečná.

5.2. Irsko

5.2.1. Úvod

Jak již bylo několikrát zmíněno, Irská republika se řadí mezi státy s angloamerickým právním systémem, ve kterých zpravidla neexistují obsáhlé zákoníky typické pro kontinentální právní úpravu. Tato skutečnost může evokovat roztříštěnost problematiky. V Irsku lze spatřit snahy o kodifikaci trestního práva s ohledem na jeho důležitost pro společnost, když však návrhy rekodifikačních komisí nebyly zcela přijaty, a proto lze říci, že snahy zůstaly bez výsledku. Někteří irští autoři zastávají názor, že přijetí komplexního trestního zákona v Irsku není již pravděpodobné a reálné.

Oprávněné použití síly (*lawful use of force*), či také sebeobrana (*self-defence*) lze považovat za synonyma, proto je tak bude autorka práce používat. Oprávněné použití síly je upraveno ve třech různých pramenech:

- a) Non Fatal Offence Against the Person Act 1997 (dále jen „*Act 1997*“) – jak vypovídá název, upravuje použití síly, kterým není způsobena smrt útočnicka (*non-lethal force*);
- b) common law – se uplatní na případy, ve kterých obránce způsobí smrt útočnicka (*lethal force*);
- c) Criminal Law (Defence and the Dwelling) Act 2011 (dále jen „*Dwelling Act*“) – nejnovější úprava, dotýkající se sebeobrany v rámci speciální ochrany obydlí.

Posouzení skutečnosti, zda byla sebeobrana oprávněná, se děje na základě stejného testu, ač na daný případ dopadá jakýkoliv výše zmíněný právní rámec. Samozřejmě nesmíme zapomínat, že především Act 1997, ale i Dwelling Act mají svůj základ v common law, a tyto základní poznatky jsou tak legislativně zakotveny do zákona, což je dle autorky vhodné ve vazbě na právní jistotu.

Oprávněné použití síly se v judikatuře irských soudů objevuje častěji než nutnost (*necessity*) či tíseň (*duress*). Taktéž se irské soudy ve svém rozhodování posunuly v určité oblasti jiným směrem než ostatní státy common law. Ale již nyní musí autorka upozornit na skutečnost, že u některých případů, které se dostaly k nejvyšším soudním instancím v Irsku (především *Court of Appeal*), se jednalo především o odvolání kvůli procesní otázce než kvůli hmotněprávní, která však zpravidla taktéž byla v rozhodnutí řešena. Jak již bylo uvedeno výše, irské soudnictví je založeno na porotách ohledně otázky viny a nevin a úloha soudce se zaměřuje na položení správných otázek a uvedení právního rámce. Odvolání u některých známých případů tak bylo založeno buď na skutečnosti, že soudce nenechal otázku ohledně sebeobrany rozhodnout porotu (*the question of self defence should have left the jury*), nebo soudce položil otázku nevhodně, špatně (*misdirection of jury*). Nesmíme zapomínat na jednu zásadu trestního irského práva – jakmile je jednou vznesena námitka sebeobrany a pro tuto námitku jsou ve skutkových okolnostech případu alespoň minimální náznaky, tak prokurátor (*prosecutor, attorney general*) musí prokázat nade vší pochybnost (*beyond all reasonable doubts*), že obviněný nejednal v rámci sebeobrany.

Navzdory skutečnosti, že sebeobrana je v rozhodování irských soudů často zmíněna, nelze zapomenout na okolnost, že irští soudci odkazují na rozhodnutí ostatních common law států, čímž je přebírají za vlastní. To znamená, že i v rámci výkladu o irské sebeobraně budou zmiňovány i anglické, australské, kanadské aj. případy.

Je nutné říci, že i v samotném Irsku jsou podmínky sebeobrany kritizovány, především kvůli neexistenci jasného vymezení podmínek jednání a limitů pro jednání v nutné obraně (hlavně se týkající přiměřenosti použité síly). Soudce Hardiman v jednom z nejznámějších případů DPP v. Barnes²¹¹ poznamenal, že podmínka, jakou sílu je obránce oprávněn použít v rámci sebeobrany nelze ponechat pouze na uvážení tohoto obránce.²¹²

5.2.2. Zákonné podmínky

Pro oprávněné použití síly bez smrtelných následků jsou základní podmínky stanoveny v § 18, 19 a 20 Actu 1997 (tyto podmínky jsou v zásadě převzaty z common law). V sebeobraně může jednat ten, kdo se brání útoku, nebo kdo chrání člena své rodiny, či kdo chrání jakoukoliv třetí osobu. Zjednodušeným způsobem řešeno, v sebeobraně může jednat každý – nevyžaduje se žádný bližší vztah mezi obráncem a osobou napadenou útokem, neboť jednající může přijít na pomoc i třetí osobě, jemu neznámé. Oprávněné užití síly lze užít nejen na ochranu osob, ale i majetku, pro překažení trestného činu či u zadržení osoby, která spáchala trestný čin.

Oprávněné užití síly nelze použít vůči úřední osobě, která jedná v rámci svých pravomocí a povinností. To znamená, že pokud je policista ve službě, nelze vůči němu použít sebeobranu, pokud je však mimo službu a napadne obránce, tak ten se proti tomuto útoku může bránit bez ohledu na povolání útočníka. Problém ovšem vystává v situacích, kdy obránce nemůže ze skutkových okolností vyvodit, že útočník je policista. Obránce jedná na základě svého upřímného přesvědčení, že vidí útok na nevinnou osobu, ale ve skutečnosti se jedná o omyl, chybu ve skutkových okolnostech (*mistake*). V případě R v. Williams (Gladstone)²¹³ se právě jednalo o posouzení omylu jednajícího. Obviněný

---

²¹¹ (2007) 3 IR 130

²¹² viz tamtéž.

²¹³ (1987) 3 All ER 411

napadl poškozeného, který držel mladíka, jež křičel o pomoc. Poškozený prohlásil, že je policista (ačkoliv jím nebyl). V souvislosti s tím, že poškozený se neprokázal žádným identifikačním průkazem, byl odstrčen obviněným, který mu způsobil ublížení na zdraví. Ve skutečnosti poškozený zadržel mladíka, který ukradl dámskou kabelku. Obviněný byl osvobozen, neboť měl být souzen na základě jeho mylného pochopení okolností (*mistaken view of the circumstances*), kterým však upřímně věřil (*honestly believed*).

V rámci oprávněného použití síly nejedná ta osoba, která útok na sebe vyprovokovala, aby pak mohla způsobit útočnickovi újmu v rámci podmínek sebeobrany. Není zcela jasné, zda se toto pravidlo uplatní i v rámci common law, ale dá se to předpokládat na základě rozhodnutí R v. Browne.²¹⁴ Ve zmíněném případě soud uzavřel, že obrana obránce nemůže bezprostředně navazovat na incident, který sám úmyslně vyvolal. Podle Actu 1997 se sebeobrana neuplatní na obránce, který zapříčinil stav a chování útočníka svým jednáním s úmyslem použít sílu k obraně či ukončení útoku. Obrana není přípustná, pokud osoba jedná v rámci svých zákonných práv. Přelomovým rozhodnutím se stal případ DPP v. Barnes²¹⁵, ve kterém se jednalo o zvláštní ochranu obydlí. Zesnulý bydlel sám na samotě, všeobecně byl známý svoji dobrosrdečnou povahou, nikdy nikomu neublížil. Pan Barnes a jeho komplic se vloupali do domu, kdy navíc pan Barnes majitele domu zabil. V rámci soudního řízení tvrdil, že jednal v sebeobraně, jelikož ho majitel domu ohrožoval zbraní. Porota se s touto verzí neztotožnila, a pan Barnes byl odsouzen za vraždu. V rámci odvolacího řízení soudce Hardiman ve svém rozhodnutí mimo jiného zmínil, že v případě, kdy někdo vstoupí do domu s úmyslem ho vyloupit, je již od okamžiku vstupu útočníkem, neboť porušuje právo jiného na ochranu obydlí jako první. Již od vstupu lupiče do domu lze proti němu použít sebeobranu, neboť je již agresorem. Navíc, loupež je považována za tak agresivní a soukromí narušující akt, že je skoro nemožné, aby lupič jednal v sebeobraně.

Pro jednání v rámci sebeobrany je důležitý fakt použití síly útočníkem proti obránci. Definice užití síly se nachází v § 20 Actu 1997 a spadá pod ní použití síly na člověka nebo

---

²¹⁴ (1973) NI 96

²¹⁵ (2007) 3 IR 130

majetek, vyhrožování použitím takové síly a zadržování osoby bez užití takové síly. Před přijetím Actu 1997 již bylo v několika případech řešeno, co znamená síla, co přesně pod pojem síly spadá. V případě R v. Terewi²¹⁶ soud stanovil, že vyhrožování střelbou je užití síly. Obžalovaný se nacházel sám doma, k jeho dveřím dorazila policie, která ho několikrát vyzývala k otevření dveří. Navzdory těmto výzvám obžalovaný dveře neotevřel, ale reagoval tak, že vyhrožoval střelbou ze zbraně, pokud policisté neodejdou. Na druhé straně, pokojný protest, jímž skupina lidí protestovala proti potratům, nebylo uznáno jako užití síly. Proti poklidnému protestu, který spočíval v tichém sezení na zemi v nemocnici, není povolené jednání v rámci sebeobranu.²¹⁷ V případě Blake v. DPP²¹⁸ protestoval pan Blake proti válce v Iráku tak, že fixou napsal na sloup svoje prohlášení. Toto jeho jednání nelze považovat za použití síly. Otázkou ovšem zůstává, jakým způsobem by soudy hodnotily situaci, kdyby vyryl své prohlášení pomocí kladiva a rydla, neboť v takovém případě již nějakou sílu použil.

Ustanovení § 20 odst. 2 Actu 1997 stanoví, že ustanovení o sebeobraně se aplikují i na případy přípravy k tomuto jednání. Lidé se samozřejmě mohou chránit určitými prostředky a mohou se tak připravovat na budoucí útok, což je nesporné. Na druhé straně, stát spatřuje určitý zájem na tom, aby lidé nechodili po ulicích tzv. po zuby ozbrojeni. Avšak nikdo nemá povinnost čekat na to, až útočník udeří, podnikne první krok k útoku. I příprava k budoucímu útoku by tak měla být přiměřená. Otázkou zároveň zůstává definice budoucího útoku. Obžalovaní v případě DPP v. Ryan²¹⁹ seděli v restauraci, v tento moment viděli přijet dodávku, ze které vystoupili dva muži ozbrojeni holí a tágem. Proto se obžalovaní taktéž ozbrojili a to dětskou židličkou a ukazatelem z plastu (zcela zjevně věcmi, které popadli v restauraci). Mezi obžalovanými a poškozenými došlo na parkovišti k bitce. Obžalovaní na svoji obranu uváděli, že vyšli na parkoviště, neboť tušili, že poškozeným přijdou posily, a proto by jejich jednání mělo být posouzeno jako

---

²¹⁶ (1985) 1 CZNZ 623

²¹⁷ Bayer v. Police (1994) 2 NZLR 48

²¹⁸ (1993) Crim LR 586

²¹⁹ (2006) IECCA 47

sebeobrana, neboť zabránili útoku. Naneštěstí z důkazů nevyplývalo, že by obžalovaní skutečně věděli o posilách, pouze je předpokládali. Soudce velmi přílehavě podotkl, že každý případ je především o důkazech, nikoliv o spekulacích. Každý jednotlivý případ má být posouzen na základě svých skutkových okolností, příprava k očekávanému útoku je možná. Závěr případu R v. Fegan²²⁰ je, že obstarání si zbraní a munice na případný budoucí útok spadá pod sebeobranu. U tohoto případu však musíme vzít v potaz kontext událostí, které ovládaly a hýbaly Severním Irskem. Pan Fegan se oženil se slečnou, která byla jiného náboženského vyznání než on. Toto bylo v té době nemyslitelné a zcela nepřijatelné. Rodině pana Fegana bylo neustále vyhrožováno, žili pod všude přítomnou hrozbou z útoku na jejich dům a na ně osobně. Policie v dané době byla zcela bezmocná. Proto, když si pan Fegan obstaral zbraně, bylo jeho jednání posouzeno v rámci podmínek sebeobrany. Obdobný závěr soud našel i v případě Ross v. Curtin²²¹, ačkoliv se jedná o civilní případ, nikoli trestní. Žalovaný, který vlastnil obchod, se mohl ozbrojit střelnou zbraní na ochranu sebe a svého majetku. Obžalovaný má právo mít u sebe nůž za určitých okolností dle rozhodnutí People (AG) v. O'Brien.²²² I přes tento závěr byl obžalovaný odsouzen za zabití. Obžalovaný se bál poškozeného, který měl násilnou pověst, a proto u sebe začal nosit nůž. Když ho pak následně poškozený napadl, obžalovaný nůž použil a několikrát poškozeného bodl, čímž mu způsobil smrt. Ani v tomto případě soud nezakázal občanům se připravit na budoucí útok obstaráním si zbraně, ale použití takto dříve obstarané zbraně musí být v souladu s podmínkami sebeobrany, tj. musí být především přiměřené.

Sebeobrana je oprávněná pouze v případě, kdy je odvráceno přímo hrozící nebezpečí, útok. Užití síly v rámci pomsty není ospravedlněno, sebeobrana se nebude na takové jednání aplikovat. Obviněný byl napaden několika muži. Po tomto útoku se obžalovaný se svými kamarády ozbrojil a vyrazili hledat ty osoby, co ho původně

---

²²⁰ (1972) NI 80

²²¹ (unrep. HC) (1989)

²²² (1969) 1 Frewen 343

napadly.²²³ Obžalovaný jednal až po skončení útoku na jeho osobu, a lze v jeho jednání spíše najít aspekty pomsty než sebeobrany.

5.2.3. Přiměřenost obrany (*proportionality of response*)

Základní podmínkou pro aplikaci sebeobrany je její přiměřenost. Obránce může použít takovou sílu, která je za daných okolností přiměřená podmínkám, které se mu tak zdají, kterým věří (*the defendant is entitled to use such force as is reasonable in the circumstances as he or she believes them to be*). Ale přesná intenzita síly je velmi těžko rozpoznávána. Navíc, obránce se rozhoduje v přítomnosti nože, je zpravidla v šoku, překvapen, zděšen. A v tomto stavu má použít přiměřenou sílu ve vazbě na útok. Proto stanovení přiměřenosti sebeobrany je velmi komplikované. Mimo jiné z podmínky přiměřenosti vyplývají dvě problematické části v trestním řízení. Jak již bylo zmíněno výše, v případě, že je vznesena námitka sebeobrany, je tato otázka přenechána na rozhodnutí poroty, což znamená, že porota stanovuje, co lze za daných okolností považovat za přiměřenou sílu. Druhý problém se týká skutečnosti, že porota se bude muset vžít do situace, ve které byl obránce. Posuzování jednání v sebeobraně se děje dle subjektivního hlediska, jelikož se v rámci trestního řízení rozhoduje o skutečnostech, kterým obránce upřímně věřil (*honestly believed*) v době obranného jednání.

Autorka blíže rozebrala jednotlivé výhody a nevýhody hledisek posuzování přiměřenosti v části o nutné obraně, ale je nutné i na tomto místě zmínit, že subjektivní hledisko se považuje za nejspravedlivější (akcentuje psychický stav obránce). Na druhé straně může docházet ke zkreslování okolností případu ze strany obránce, a sebeobrana by tak mohla být nadužívána. V souvislosti s rozhodováním v Irsku, kdy o osvobození či odsouzení rozhoduje porota, bude obránci k osvobození stačit, že přesvědčí porotu o tom, že jednal přiměřeně k podmínkám, kterým věřil. Zjednodušeně řečeno, pokud přesvědčí porotu o svém přesvědčení, že se v jeho domě nachází zloděj a jedná proti němu v sebeobraně (ačkoliv se mohlo např. jednat o opilého člověka, který si spletl dům), nemusí být potrestán. Autorka má za to, že přesvědčení poroty o určitých okolnostech může být

---

²²³ People (AG) v. Coffey (1966)

v některých případech jednodušší, neboť v porotě zpravidla zasedají osoby bez znalosti práva, osoby podobné obžalovanému, které se snadněji mohou vžít do jeho pozice.

V případě *The People (AG) v. Keatley*²²⁴ se ustanovila vedle jiných i podmínka přiměřenosti/rozumnosti užití síly při sebeobraně. Během průběhu jedné velmi staré irské hry, napadl zesnulý menšího z dvojice bratrů, kteří se účastnili hry. Napadení vedl tak, že mladšího bratra tlačil na traktor. Starší bratr jednal v sebeobraně, neboť bránil svého mladšího bratra tím způsobem, že udeřil zesnulého do hlavy. Tento úder měl naneštěstí fatální následky. Obránce byl stíhán za zabití. Odvolací soud stanovil test pro použití síly, která může způsobit smrt (*lethal force*):

- a) použití síly bylo nutné;
- b) nebyla použita větší síla, než bylo nutné;
- c) obránce nejednal z pomsty, odplaty a ani neměl touhu bojovat;
- d) obránce může jednat na ochranu sebe, druhých (absolutně neznámých osob) a majetku.

Tento test se uplatní ve všech případech, kde je útočník usmrčen a to na základě common law. Obdobný test je však i pro posouzení nikoliv smrtelné síly ve vazbě na ustanovení Actu 1997. Test směřující k posouzení, zda sebeobrana byla přiměřená či nikoliv, je subjektivní. Tato skutečnost byla potvrzena v rozhodnutí DPP v. O'Reilly²²⁵: „*Není otázkou, jestli porota objektivně věří, že obžalovaný jednal ve skutečné obraně, ale zda tomu obžalovaný upřímně věřil.*“²²⁶ V rámci posouzení přiměřenosti sebeobraně se musí odlišovat chování obránce, které se změnilo, přerostlo na odplatné, pomstychtivé jednání. Nikoliv jako sebeobrana, ale jako pomsta byl posouzen případ AG v. Commane.²²⁷ Dva muži spolu seděli a popíjeli v hospodě od časného odpoledne. Po opuštění hospodského zařízení šli spolu po ulici a měli u sebe ještě láhev whiskey. První udeřil

---

²²⁴ (1954) IR 12

²²⁵ (2004) IECCA 27

²²⁶ It is not a question of whether the jury objectively believed that the Applicant was acting in genuine self-defence, it is a question of whether the Applicant honestly held that belief. – volný překlad

²²⁷ A Frewen 400 (1975)

do hlavy druhého, ten mu to vrátil (do této doby by se to dalo považovat za sebeobranu). Bohužel, první muž byl nalezen mrtev, neboť byl uškrcen. V trestním řízení prokurátor prokázal skutkové okolnosti, které svědčily o tom, že po první ráně do hlavy byl první muž již v bezvědomí, a proto následné škrcení nemohlo být považováno za jednání v sebeobraně. Jednalo se o pomstu.

5.2.4. Možnost ústupu (*retreat*)

Možnost ústupu (*retreat*) lze považovat za podmínku subsidiarity obranného jednání. Jedná se o otázku, zdali musí obránce využít jinou možnost, jak útok odvrátit, nejlepší variantou by bylo vyhnout se útoku například útekem. Ani z common law, ani z Actu 1997 nevyplývá povinnost subsidiarity, nikde není stanovena povinnost vyhnout se útoku útekem. Na druhou stranu v rámci úvah o přiměřenosti či nepřiměřenosti obrany v souvislosti s ostatními faktickými skutečnostmi se bere v potaz, zda existovala možnost ústupu (§ 20 odst. 4 Actu 1997). Původně v common law existovalo pravidlo, že obránce nemusí čekat na první ránu a může sám zaútočit, pokud se útok již dal rozumně předpokládat a žádná jiná varianta nepřicházela v úvahu. Nebyla tedy stanovena povinnost ústupu, ačkoliv obránce měl prokázat nechuť k boji (*reluctant to fight*), respektive tato neochota, nechuť k boji byla posuzována v rámci posouzení přiměřenosti obrany jako celku, tj. zda obránce jednal rozumně, přiměřeně v dané situaci. Tento princip byl potvrzen rozhodnutím R v. Julien.²²⁸ Jednalo se o konflikt dvou mužů – jeden šel okolo domu, v jehož dveřích stál druhý muž, který držel zbraň. První muž, jež procházel okolo, hodil po muži držícím zbraň láhev, jelikož se cítil ohrožen. Soud uzavřel, že nikdo nemá povinnost ustupovat před bezprávním, utíkat před případným útokem, ale musí být prokázáno, že neměl vůli bojovat či prokázal ochotu ustoupit. Absolutní povinnost prokázat ochotu ustoupit či nebojovat byla odmítnuta v případě R v. Bird.²²⁹ Bývalý pár se střetl na večírku, kam si on přivedl svoji novou přítelkyni. Po první hádce obžalovaná požádala svého bývalého přítele, aby večírek opustil. Ten se však následně vrátil. Během hádky mu obžalovaná vylila pivo na hlavu, on ji chytil a přimáčkl na zed', v ten okamžik ho

---

²²⁸ (1969) 2 All ER 856

²²⁹ (1985) 2 All ER 513

obžalovaná uhodila rukou do obličeje. V ruce však držela skleničku, která se rozbila o mužovu tvář, a on přišel o oko. Soud v první instanci odsoudil obžalovanou za úmyslné ublížení na zdraví a nepřijal její obranu, že jednala v sebeobraně. Důvodem pro soud bylo, že se mohla útoku vyhnout opuštěním večírku, což však neučinila. Odvolací soud se neztotožnil s názorem soudu prvního stupně a odmítl povinnost vyhnout se útoku. Na základě tohoto rozhodnutí se tedy nepožaduje podmínka ústupu (subsidiarity).

Závěrem je, že nikdo nemá povinnost ustupovat před útokem. Na druhé straně, pokud obránce nevyužije alternativního postupu (např. vyhnutí se útoku), je toto posuzováno v rámci přiměřenosti obranného jednání, a proto by případně mohla být jeho obrana považována za nepřiměřenou. V případě, že obránce užil sílu, která měla smrtelné následky, a zároveň zde existovala možnost vyhnout se útoku, nebude toto jednání posuzováno jako sebeobrana. Tato premisa se neuplatní u ochrany obydlí.

5.2.5. Ochrana obydlí

V common law existovala tzv. *Castle doctrine*. Základem tohoto principu je tvrzení, že dům každého je jeho hradem a pevností (*man`s home was his castle*). Tento princip se vykládal takovým způsobem, že v případě narušení domu třetí osobou je majitel domu oprávněn svůj dům bránit, a pokud v rámci svého obranného jednání narušitele usmrtí, nemůže být jeho jednání posouzeno jako trestný čin vraždy. Východiskem pro tuto teorii je skutečnost, že narušení obydlí jiného je považováno za útok na osobu a její majetek. V Irsku je obydlí každého chráněno Ústavou Irské republiky²³⁰, což obydlí propůjčuje a zaručuje privilegované postavení a zvláštní ochranu. I z tohoto důvodu není majitel domu povinen ustupovat či vyhnout se útoku jiným způsobem, neboť on se nachází ve svém soukromí, jeho obydlí bylo narušeno velkým aktem agrese, kterou vyvinul narušitel.

V současné době je ochrana obydlí upravena v samostatném zákoně – Dwelling Act, který podle některých autorů je v rozporu s evropským právem. Nejprve však autorka musí osvětlit důvody, které vedly k přijetí tohoto pro někoho kontroverzního právního předpisu. Vývoj ochrany obydlí se dá považovat za dlouhý, ovlivněný především dvěma

---

²³⁰ Článek 40.5 Bunreacht na hÉireann

případy. Prvním případem je DPP v. Nally²³¹, který spadá pod případy, o kterých se autorka zmiňovala v úvodu k této části. Pan Nally byl odvolacím soudem osvobozen kvůli chybnému postupu soudce při ukládání otázek, instrukcí porotě (*misdirection of jury*). Obžalovaný byl starší pán (překročil šedesát let), jež bydlel sám v osamoceném domě. V blízkosti domu se začala množit vloupání do domů, a proto měl pan Nally obavu, že bude taktéž okraden. Zpravidla byl postup lupičů stejný a všeobecně známý. Lupiči chodili po dvou, jeden u předních dveřích odlákal pozornost majitele, druhý mezitím vykrádal dům. U pana Nallyho zaklepal na přední dveře pan Ward, jehož se pan Nally zeptal, zda je sám. Pan Ward odpověděl záporně s tím, že je s ním i jeho otec. Bohužel pan Nally nikoho neviděl a nabyl proto podezření, že druhý muž obchází dům. Pan Nally vystřelil na pana Warda a zranil ho do nohy. Po tomto incidentu se snažil pan Ward dostat na veřejnou komunikaci, kam ho pronásledoval pan Nally a zastřelil ho. Ačkoliv má v irském právu ochrana obydlí výsadní postavení, jednání pana Nallyho vybočovala z podmínek sebeobrany, neboť pan Ward na něj žádným způsobem na veřejné komunikaci neútočil. Navzdory této skutečnosti byl pan Nally osvobozen kvůli procesním chybám soudce.

Druhým významným případem ovlivňujícím postoj veřejnosti k ochraně obydlí je již dříve zmíněný případ DPP v. Barnes.²³² V tomto případě se lupič obhajoval, že jednal v sebeobraně proti majiteli domu, kterého usmrtil. Soud posoudil vloupání za tak násilný akt podobný napadení, že si lze jen stěží představit, že by lupič měl být bez viny. Soud dále ve svém rozhodnutí stanovil limit pro jednání vlastníka domu s tím, že i proti lupiči může být použita přiměřená síla s ohledem na faktické okolnosti.

Tento případ v Irsku rozvířil velkou diskuzi ohledně ochrany vlastníků domů proti lupičům, neboť dle závěru soudu by mohl být vlastník domu chránící svůj dům za určitých okolností potrestán. V rámci diskuze se zvažovaly obě strany mince – na jedné straně ochrana majetku, pozice domu jako místa ochrany, útočiště lidí, k jehož ochraně by mohla být použita jakákoliv síla. Na straně druhé reálná ztráta lidského života. Různé debaty vyústily v roce 2011 k přijetí zvláštního zákona, jež zavádí speciální úpravu

---

²³¹ (2007) 4 IR 145

²³² (2007) 3 IR 130

sebeobranu v domě. Dwelling Act se považuje za velmi populistický, který byl přijat v rozporu s článkem 2 Úmluvy.²³³ Zákon se řadí mezi ty poměrně kratší, jeho předmětem je ochrana nejen domu, ale i jeho okolí (např. zahrady, příjezdové cesty). Majitel domu nemá žádnou povinnost ustoupit útoku, či se mu vyhnout jinou cestou, neboť je napaden ve svém obydlí. Jakýkoliv obyvatel domu může použít sílu (bez specifikace, což se vykládá tak, že lze použít i sílu, jež má smrtelné následky), pokud někdo vstoupí do domu s cílem spáchat trestný čin. Síla je použita na ochranu obránce, ostatních osob, jakož i majetku. Použití síly musí být rozumné, přiměřené na základě okolností, kterým jednatel věřil (*the force used is only such as is reasonable in the circumstances as he or she believes them to be*) - § 2 odst. 1, písm. b) Dwelling Act. Hodnocení podmínek se děje na základě čistě subjektivního přístupu, což znamená, že jednateli stačí prokázat, že byly takové podmínky, že věřil, že jeho dům je napaden.

Zákon je i po přijetí velice kritizován, neboť ve svém důsledku je legislativně zakotveno právo na usmrcení jiného. Takto laxně formulované právo je velmi pravděpodobně v rozporu s Úmluvou, ve které je zakotveno právo na život. Dá se s nadsazením říci, že zákon zakotvuje „licenci k zabíjení“, neboť vlastník domu může usmrtit někoho, kdo se vloupal do domu se záměrem ukrást majetek. Poměr mezi právem na ochranu majetku a právem na život by měl být vykládán ve prospěch práva na život, tak, jak se to činí v České republice. Někteří autoři zastávají názor, že zákon je až směšný, jelikož každý obyčejný občan, ač je jakkoliv vystrašen či vystresován, může vědomě zabít člověka jen kvůli tomu, že je zloděj. Na druhou stranu, nikde v zákoně není napsáno, že majitel musí užít smrtelnou sílu. Obranné jednání bude záležet jen na majiteli domu, ale zákon neukládá povinnost zabít, spíše zakotvuje možnost usmrtit útočníka bez postihu trestním stíháním. Zákon je oblíben u lidí, neboť ti mají pocit, že jsou více chráněni a nemusí ustupovat zloději. Zatím neexistuje žádný případ, který by právě řešil usmrcení

---

²³³ Jayawardene, M.: Rights Council Criticises Shatter's Lax Home Defence Bill. <http://www.iccl.ie/news/2012/01/12/rights-council-criticises-shatter%E2%80%99s-%E2%80%9Clax%E2%80%9D-home-defence-bill.html> ke dni 17. ledna 2015

zloděje v domě jen kvůli majetku za užití Dwelling Act. Bude jistě zajímavé sledovat případný budoucí vývoj v této oblasti.

5.2.6. Vybočení z podmínek sebeobrany (*excessive force*)

Nepřiměřená sebeobrana (*excessive force*) je v irském právu považována za speciální možnou obhajobu u trestného činu vraždy, kdy se snižuje právní kvalifikace pouze na zabití. Pokud se však obránce bránil nepřiměřeně, aniž by však útočníka usmrtil, nemá nepřiměřenost jeho jednání žádný vliv na trestní řízení, respektive jeho obrana nesplní podmínky pro sebeobranu vyžadované, nemůže být osvobozen a bude trestně odpovědný za způsobený následek. Jediná oblast, ve které je brána nepřiměřená obrana jako obrana, je právě u užití smrtelné síly. Irsko na rozdíl od Velké Británie uznává koncept známý jako „half-way“, neboli poloviční cesta řešení. Pro lepší vysvětlení bude tento princip autorka prezentovat na případech. Anglický případ *R v. Clegg*²³⁴ stanovil, že vybočení z podmínek sebeobrany je za každých okolností vraždou – užití nepřiměřené síly v rámci sebeobrany není považováno za polehčující okolnost či částečnou obranu. Voják Clegg vykonával službu na kontrolním stanovišti v Severním Irsku. Již z dálky zaregistroval blížící se automobil, který však před kontrolou nezpomaloval, a nevypadalo to, že zastaví. Ve vazbě na možnost, že se v autě nachází výbušniny, použil voják Clegg svoji zbraň a několikrát na automobil vystřelil s tím následkem, že řidiče usmrtil. V rámci trestního řízení trval na obhajobě, že jednal v rámci sebeobrany. Z důkazů však vyplynuly následující skutečnosti. Voják Clegg vystřelil celkem sedm ran, tři vypálil zepředu, tj. když se na něj automobil řítí, další čtyři vypálil zezadu, tj. automobil již minul nejen jeho ale i kontrolní stanoviště. Řidič byl usmrčen právě těmi střelami, které se našly v jeho zádech. Soud posoudil obranu jako nepřiměřenou a Clegg byl odsouzen za vraždu.

Pojetí aplikované v Irské republice je poněkud odlišné a bylo rozpoznáno v případě *AG v. Dwyer*.²³⁵ Obžalovaný byl napaden, domníval se, že útočník je ozbrojen, obával se o svůj život, a proto použil nůž, jímž útočníka bodl. Útočník na následky bodnutí zemřel. Soud prohlásil, že v rámci trestního řízení musí být zkoumáno, zda obžalovaný skutečně,

---

²³⁴ (1995) 1 All ER 334

²³⁵ (1972) IR 146

upřímně věřil (*honestly believed*), že jím užitá síla (způsob obrany) je nezbytná k jeho obraně. Závěrem soud stanovil, že pokud napadený upřímně věřil, že použití takové síly je nezbytné k jeho obraně a ochraně, nemůže být odsouzen za vraždu, ale jen za zabití. Tento princip se použije i u domnělé sebeobrany, pokud napadený, byť i z nedbalosti věří, že je napaden, může použít takovou obranu, která je nezbytná k jeho ochraně. V irském právu se jedná o změnu trestní kvalifikace z vraždy na zabití. Tento způsob je jediný, který přiznává nepřiměřené obraně alespoň nějaké účinky v trestním řízení.

Exces intenzivní výslovně upraven není. Pokud obrana následuje až po útoku, bylo by to zřejmě posuzováno jak msta. Jako možné zmírnění následků intenzivního excesu lze považovat institut provokace.

5.2.7. Závěr

Dle názoru autorky lze nalézt v českém a irském právu podobné rysy, respektive stejná východiska. Jednat v sebeobraně může kdokoliv na ochranu kohokoliv, nejen sebe či člena rodiny. Obránce může jednat v době, kdy již je zřejmý útok stejně jako v české právní úpravě. Nevyžaduje se podmínka subsidiarity – ústupu, ale posuzuje se možnost ústupu v rámci přiměřenosti obrany. Irská sebeobrana vyžaduje přiměřenost vůči útoku, což se může jevit jako přísnější standard než v České republice, kde nesmí být obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Jednalo by se však o zjednodušení, neboť v rámci posouzení přiměřenosti se v obou státech používají odlišná hlediska. V České republice se jedná o kombinaci subjektivního a objektivního hlediska, ale v Irsku se používá hledisko čistě subjektivní, což ve svém důsledku může zapříčinit, že meze přiměřenosti sebeobrany jsou v Irsku větší. Autorka se domnívá, že kombinace čistě subjektivního hlediska a porotního systému, kdy spoluobčané obviněného mohou být snadněji ovlivnitelní, činí podmínky irské sebeobrany mírnější.

Zcela odlišná je koncepce vybočení podmínek ze sebeobrany, která je v České republice mnohem více komplexnější a dle názoru autorky propracovanější. V Irsku je nepřiměřená obrana využívána pouze u obvinění z vraždy, kdy se mění trestní kvalifikace na zabití, což je pochopitelné vzhledem k rozdílným trestům za vraždu a zabití.

Za velmi zajímavou úpravu považuje autorka ochranu obydlí, a bude velmi zajímavé sledovat její vývoj především v kontextu testu ústavnosti a ochrany lidských práv

před skutiníem Evropského soudu pro lidská práva. Podobné diskuze ohledně větší ochrany obydlí se pravidelně rozvíjí po medializaci nějakého případu. Ale v České republice je ochrana života postavena výše než ochrana majetku. Autorka se však současně ztotožňuje s názorem, že zloděj jakožto prvotní narušitel ztrácí svým násilným vstupem do obydlí jiného některá svá práva. Zloděj se rozhodl pro krádež dobrovolně a je srozuměn s tím, že může být v případě konfrontace zraněn, usmrcen. Obyvatelé domu jednají v rozrušení, vloupání je velmi stresová situace a nikdo nemůže s jistotou říci, jak by reagoval. Největší problém s ochranou obydlí dle Dwelling Act spatřuje autorka v laxním, vágním stanovení podmínek, za kterých může být zloděj usmrcen. Tyto podmínky by měly být stanoveny více určitě. Je možné, že by bylo dostatečné posuzovat jednání majitele domu nikoliv čistě subjektivně, ale v kombinaci subjektivního a objektivního hlediska, což by ve svém důsledku znamenalo zpřísnění podmínek obrany. Nesmíme dále zapomínat na skutečnost, že Dwelling Act dává možnost majiteli domu bránit se smrtelnou silou, nikoliv povinnost majitelů bránit se smrtelnou silou – vlastník domu může zloděje usmrtit, ale nemusí.

5.3. Anglie

5.3.1. Úvod

V Anglii se rozlišuje soukromá a veřejná obrana (*private and public defence*). O veřejné obraně se autorka zmínila už výše, a nyní se k ní již nebude vracet, neboť není předmětem této práce. Soukromá obrana (*private defence*) v sobě obsahuje tři oblasti – obranu osob (sebeobranu nejen osoby obránce, ale i osob odlišných od obránce); ochranu majetku; a možnost zadržení či překažení trestného činu. Obdobně jako je tomu v irském právu, je každá jednotlivá část upravena v jiném zákoně, ale vždy vychází a respektuje common law. Prameny pro oprávněné použití síly v Anglii jsou následující:

a) Criminal Damage Act 1971 – upravuje podmínky ochrany majetku (dále jen „*Criminal Damage Act*“);

b) Criminal Law Act 1967 - stanovuje podmínky pro zadržení osoby a překažení trestného činu (dále jen „*Criminal Law Act*“);

c) common law - upravuje podmínky sebeobrany při útoku na člověka, které byly zákonem Criminal Justice and Immigration Act 2008 postaveny na roveň základních zákonných podmínek.

Ačkoliv jsou podmínky pro jednotlivé použití síly velice podobné, jedná se však technicky o tři různé typy obrany. Pokud obránce jedná proti někomu, kdo nepáchá trestný čin (jinak by se na něj aplikoval Criminal Law Act), musí stavět svoji obranu v případném trestním řízení na základě common law. Navzdory této skutečnosti, že se dle anglických autorů jedná o tři odlišná obranná jednání, bude autorka jejich výklad popisovat komplexně a dohromady, neboť ač se to tak nejeví, jsou podmínky aplikace všech tří oblastí oprávněného použití síly stejné.

5.3.2. Zákonné podmínky

Základní podmínkou oprávněného užití síly je, že jednající použije takovou sílu, jaká je přiměřená na základě podmínek, kterým jednající věří (*law allows such force to be used as is reasonable in the circumstances as D believed them to be, whether reasonably or not*).²³⁶ Použití síly v rámci obrany musí naplňovat podmínku přiměřenosti, která se posuzuje v rámci všech okolností případu, zejména povahu a intenzitu útoku, nezbytnost obranného jednání, jaký zájem je chráněn a možnost zabránění útoku jiným způsobem. Soud v případě R v. Palmer²³⁷ shledává, že posouzení přiměřenosti obrany bývá zpravidla pro porotu jednoduché. Buď v daném případě na základě důkazů vyplývá, že zde byl útok a obránce jednal upřímně, instinktivně a nezbytně k okolnostem, nebo zde není útok a obránce nemohl jednat přiměřeně, či zde útok existoval, ale obránce jednal nepřiměřeně ve vazbě na dané okolnosti případu.

Proto i v případě, že se obránce mýlí ve skutkových okolnostech (*mistaken belief*), ale těmto skutečnostem věří, jedná v rámci sebeobrany. Tento závěr vyplývá z případu R v. Gladstone Williams²³⁸, který byl již zmíněn u výkladu irského práva. Obviněný jednal na základě skutečnosti, kdy viděl poškozeného držet mladíka, který volal o pomoc.

---

²³⁶ Ormerod, D.: Criminal Law, twelfth edition. Oxford University Press: Smith and Hogan, 2008, str. 359.

²³⁷ (1971) AC 814 (PC)

²³⁸ (1984) 74 Cr. App. R. 276, CA

Obviněný nemohl vědět, že mladík před zadržením ukradl dámskou kabelku. Na základě okolností, které se mu tak jevily, měl obviněný právo na užití institutu sebeobranu v trestním řízení. Je zřejmé, že se jedná o čistě subjektivní hledisko (stejně jako u irského práva). V případě Beckford v. R.²³⁹ policista ozbrojený zbraní se stal účastníkem domácího konfliktu. Před tím, než byl konfliktu přítomen, se dozvěděl, že poškozený vyhrožoval a terorizoval svoji ženu se zbraní v ruce. Policista v rámci konfliktu zastřelil poškozeného, v rámci trestního řízení se odvolával na sebeobranu. Soud uzavřel, že ochrana jiné osoby je samozřejmě přípustná, a v případě, že jednal na základě skutkového omylu, má být porotou souzen na základě jeho skutkového omylu, jak celou situaci viděl a chápal on. Stejný závěr soud přijal i v případě R v. Oatridge²⁴⁰, kde první soud obviněnou uznal vinnou z vraždy. Obviněná a poškozený spolu bydleli, poškozený trpěl cukrovkou a v případě, že požil alkohol, se stával násilnickým. Během řízení bylo zjištěno, že v předchozích konfliktech několikrát poškozený obviněnou napadl a uhodil. V den konfliktu poškozený velmi pil na večírku. Po návratu domů se rozhořel konflikt, ve kterém obviněná poškozeného bodla, což zapříčinilo jeho smrt. Obviněná zavolala lékaře, počkala na policii, které řekla: „*Bodla jsem ho, on ležel na mě, co jiného jsem měla dělat. Přišel opilý, měli jsme konflikt. Co jsem měla dělat, musela jsem se bránit*“.²⁴¹ Odvolací soud rozhodnutí změnil, neboť obviněná jednala v rámci skutkového omylu – nemohla přesně vědět, co poškozený udělá, ale vzhledem k jejím zkušenostem s poškozeným, měla být její obrana nechána na rozhodnutí porotě, což soud prvního stupně neučinil. V rámci subjektivního posouzení okolností se v jiném případě řešilo, zda má porota vzít v potaz mentální vlastnosti obviněného v rámci posouzení přiměřenosti použití síly. Tato otázka byla řešena v případě R v. Martin.²⁴² Poškození vykrádali dům obžalovaného, když je vyrušil. Vystřelil na ně několikrát ze své

---

²³⁹ (1988) AC 130 (PC)

²⁴⁰ (1992) 94 Cr. App. R. 367, CA

²⁴¹ Molan, M.: Cases and Materials on Criminal Law. London: Routledge-Cavendish, 2008. str. 758. I stabbed him, he was at me, what else could I do. He came in drunk, we had a fight. What could I do, I had to defend myself. – volný překlad

²⁴² (2001) All ER (D) 435

zbraně, jeden na místě zemřel, druhý byl postřelen do obou nohou. V rámci svého procesu vznášel námitku, že jednal v sebeobraně, soud ji však odmítl. Následně bylo v rámci odvolacího řízení zjištěno, že obžalovaný trpí paranoidní poruchou osobnosti (*paranoid personality disorder*), což znamená, že pociťuje větší nebezpečí než průměrný člověk v dané situaci. Soud uzavřel, že důkazy ohledně psychického stavu jsou přípustné a porota je má vzít v potaz.

Dle některých autorů je tento princip, tj. posuzování každého případu na základě skutečnosti, faktů, kterým jednající věřil, ač nepřiměřeně věřil v rozporu s článkem 2 Úmluvy – s právem na život. Důvodem pro tento závěr je okolnost, že právo na život není dostatečně chráněno, neboť každý může být usmrčen bez dostatečných důvodů. Obránce může být v Anglii osvobozen i přes to, že bude v rámci trestního řízení prokázáno, že jeho způsob obrany byl zbytečný, ale on věřil, že je nutný. Anglické právo vyžaduje pouze upřímné přesvědčení ohledně použití síly (*honestly belief in the need to use such force*). Obránce může použít smrtelnou sílu, i když odvrací pouze útok na majetek. Navzdory výše uvedenému, Evropský soud pro lidská práva prozatím neuzavřel, že by anglické právo bylo v rozporu s Úmluvou, ačkoliv k tomu měl již několik možností. Na druhé straně, zatím nebyl před Evropským soudem pro lidská práva řešen případ užití smrtelné síly na základě nerozumného, iracionálního omylu (*irrational mistake*).

Obránce nemusí čekat na první krok útočníka. Obránce se dokonce může na budoucí útok připravit. V případě *Devlin v. Armstrong*²⁴³, ve kterém obviněná iniciovala ostatní obyvatele ke stavění barikád a přípravě benzínových bomb, protože věřila, že se policie chová protiprávně – napadala obyvatele a ničila majetek. Soud přijal závěr, že je možné se připravit na budoucí útok, pokud obránce věří, že nastane. Ale v daném případě nebyla splněna podmínka bezprostředně hrozícího útoku (*imminent attack*), a proto na dané jednání nebyl aplikován institut sebeobrany. V případě *R v. Finch and Jardine*²⁴⁴ soud shledal, že by bylo nepřiměřené čekat na první výstřel podezřelých, a proto mohli obvinění policisté jednat v rámci sebeobrany. Občan si může na svoji obranu a ochranu svoji rodiny

---

²⁴³ (1971) NI 13

²⁴⁴ (1983) unreported.

připravovat benzínové bomby, pokud se nachází před přímo hrozícím útokem. Ale pokud si ponechal benzínové bomby i poté, co nebezpečí, hrozba skončila, není jejich držení v souladu s právem. Takový závěr učinil soud v případě *Att.-Gen's Reference (No. 2 of 1983)*.²⁴⁵

Sebeobrana však není přípustná proti útoku, který obránce vyprovokoval. Tento závěr vyplývá z rozhodnutí ve věci *R v. Browne*.²⁴⁶ Následně soud učinil rozhodnutí *R v. Rashford*²⁴⁷, ve kterém dospěl k závěru, že osoba, která útočila, se může dovolávat sebeobrany, a to pouze za podmínky, že obránce překročil své obranné jednání a začal útočit na původního útočníka. V případě *Malnik v. DPP*²⁴⁸ byl obžalovaný odsouzen a nebyla přijata jeho argumentace, že jednal v sebeobraně. Obžalovaný se svými kamarády chtěl navštívit třetí osobu, která byla známá svoji násilnou povahou, neboť měli podezření, že tato třetí osoba ukradla auto kamarádovi obžalovaného. Obžalovaný se před návštěvou ozbrojil, ale byl zadržen dříve, než se dostal k třetí osobě. Obžalovaný sám sebe chtěl vystavit útoku ze strany třetí osoby, a proto se na jeho jednání nemůže aplikovat sebeobrana.

5.3.3. Povinnost ústupu (*duty to retreat*)

Ohledně povinnosti ústupu (*duty to retreat*) zastává britské právo stejný postoj jako právo irské. Neexistuje povinnost ústupu, či jiného vyřešení sporu. V rozhodnutí *R v. McInnes*²⁴⁹ byl přijat závěr, že opomenutí ustoupit (*failure to retreat*) je pouze jeden z prvků v rámci uvážení poroty, zda jednání obviněného bylo přiměřené. V případě *R v. Bird*²⁵⁰ stanovil soudce Lane najisto, že obviněný nemusí prokazovat, že nechtěl bojovat, ale stačí prokázat, že jednal rozumně, v dobré víře v rámci sebeobrany. Pokud jednající způsobí těžkou újmu na zdraví osobě, která ho napadala pouze ústně, tak by porota měla

---

²⁴⁵ (1984) Q. B. 456.

²⁴⁶ (1973) NI 96 at 107, CCA

²⁴⁷ (2005) EWCA Crim 3377

²⁴⁸ (989) Crim. L. R. 451

²⁴⁹ (1971) 1 WLR 1600 (CA)

²⁵⁰ (1985) 1 WLR 816 (CA)

zkoumat, zda taková obrana byla nepřiměřená za daných okolnostech, neboť jednající osoba mohla pokojně odejít. Tato skutečnost bude posuzována v rámci přiměřenosti obrany.

5.3.4. Vybočení z podmínek přiměřenosti obrany (*excessive force*)

Ohledně vybočení z podmínek přiměřenosti obrany by autorka odkázala na tuto část v rámci irského výkladu, neboť u něj byl zmíněn případ R v. Clegg²⁵¹, kterým se britské právo odklonilo od pojetí irského. Ve Velké Británii se tedy buď jedná o přiměřenou sebeobranu, nebo se jedná o nepřiměřenou sebeobranu, která však nemá žádné účinky v rámci trestního řízení. Pokud obránce jedná nepřiměřeně, je trestně odpovědný za způsobený následek. Navíc, na základě zmíněného případu je ve Velké Británii odmítána koncepce alespoň částečné obrany při užití smrtelné síly, i v takovém případě by měl být jednající vždy odsouzen za vraždu.

5.3.5. Závěr

Z této části práce je zřejmé, že irské právo si je s anglickým velmi podobné, jsou zmiňovány stejné případy. Odlišnosti jsou jednak v oblastech úpravy a rozdělení oprávněného použití síly do tří pododdílů (sebeobrana, ochrana majetku, překažení trestného činu a zadržení pachatele), ale především v jiném pojetí nepřiměřené obrany, kdy Velká Británie se neztotožňuje s half-way řešením. Mimo jiné, zde absentuje speciální ochrana obydlí.

Při porovnání s českou právní úpravou opět můžeme najít odlišnosti i obdobné instituty. Za velmi problematické opětovně autorka považuje subjektivní hodnocení přiměřenosti obrany.

5.4. Battered woman syndrom – exkurz

Před samotným závěrem práce by si autorka dovolila malý exkurz do velmi zajímavé oblasti a to posuzování jednání žen, které trpí tzv. battered women syndrom (dále jen „BWS syndrom“), což se dá přeložit jako syndrom týraných žen.²⁵² V žádném případě

---

²⁵¹ (1995) AC 482 (HL)

²⁵² Easteal, P.: Battered women who kill: a plea of self-defence. http://aic.gov.au/media_library/publications/proceedings/16/easteal1.pdf stav ke dni 21. ledna 2015.

se nejedná o speciální možné obranné jednání, ale spíše o uvedení BWS syndromu v rámci trestního řízení, aby ho porota vzala v potaz v rámci svého posuzování. V zásadě se důkazy o BWS syndromu mohou uplatňovat u čtyř typů obranného jednání: sebeobrany, provokace, šílenství a snížené přičetnosti. Níže bude rozebrána aplikace BWS syndromu na institut provokace a sebeobrany.

Zásadní otázkou byla přípustnost znaleckého posudku ohledně BWS syndromu v rámci trestního řízení, neboť zásadně nemohou znalecké posudky zkoumat psychický stav pachatele. Kanadský soud v případě *R v. Lavallee*²⁵³ připustil znalecký posudek ohledně psychického stavu jednajících, protože byla potřeba pro vyloučení případných předsudků a mýtů ohledně BWS syndromu. Soud zároveň uzavřel, že každý jednotlivý případ bude muset být posuzován velmi pečlivě, aby BWS syndrom nebyl častou obranou jednajících žen.

BWS syndrom se projevuje u žen, které jsou dlouhodobě týrané, pod psychickým tlakem, znehodnocované svým partnerem. Zpravidla má vztah mezi dominantním partnerem a zneužívanou ženou obdobný průběh (3 opakující se fáze). V první fázi se dominantní partner chová mile, přívětivě, snaží si svoji přítelkyni udržet. Ve druhé fázi se však projevuje jeho násilná povaha, opakovaně ženu fyzicky a psychicky napadá. Třetí fáze je charakteristická snahou agresora o omluvu s příslibem neopakování se násilí. Pokud žena uvěří, opakuje se celý proces od začátku. Zpravidla jsou ženy velmi submisivní, bez přátel, nemají kam jít, není nikdo, kdo by jim pomohl. Stydí se za svůj vztah, a pokud nějaké přátele mají, nic jim neřeknou. Jejich názor je méněcenný, neustále znevažován, jsou málo sebevědomé. Ve fázích zdánlivého klidu je buď ani nenapadne od agresora odejít, nebo nemají kam jít. Při útoku svoji veškerou energii směřují na svoje vlastní přežití. Žijí v neustálém strachu. Spouštěcím znakem k jednání žen s BWS syndromem není vystupňované násilí proti jejich osobě (na to jsou již po dlouhou dobu zvyklé), ale nějaký nečekaný krok agresora – např. vyhrožování dítěti, útok na dítě, či jinou osobu. BWS syndrom se vytváří několik let, někteří autoři ho přirovnávají k syndromu lidí, kteří přežili koncentrační tábor.

---

²⁵³ (1990) 1 S.C.R. 852

Jak již autorka nastínila výše, velkým postupem v dané věci bylo rozhodnutí kanadského soudu, který připustil v rámci trestního řízení znalecký posudek o duševním stavu jednatelky, neboť tento nemůže odpovídat obvyklému člověku. Neustálý strach, který v souvislosti s přechozími zkušenostmi může učinit z obvyklé výhrůžky pro člověka s BWS syndromem výhrůžku se smrtícím obsahem, která se stane spouštěčem jeho jednání.

K institutu provokace jen krátce, neboť není předmětem této práce. Provokace je založena na koncepci náhlého zkratu/selhání v sebeovládání, což znamená, že jednatelka má jednat v momentu střetu. Ale v některých případech žena s BWS syndromem jedná chladně, v momentě, kdy agresor spí, odpočívá, zrovna v ten moment nečiní žádný útok proti ní. Proto se institut provokace na některé případy neuplatní, neboť jednatelka s BWS syndromem nejednala v náhlém rozrušení.

Ohledně aplikace institutu sebeobrany zastávají někteří autoři názor, že jednání osob s BWS syndromem nesplňuje podmínku bezprostřednosti útoku. Například v případě *R v. Charlton*²⁵⁴ zastřelila žena s BWS syndromem svého muže, který byl v ten daný moment svázaný, oči měl zavázané šátkem, a spolu s jednatelkou provozoval sex. Tento muž však po dlouhou dobu zneužíval jednatelku, dokonce i její dceru, byl velmi žárlivý a násilnický. Jednatelka byla odsouzena za zabití, použití institutu sebeobrany nebylo úspěšné. Jak již bylo naznačeno výše, většina autorů tvrdí, že není naplněna podmínka bezprostřednosti hrozby. Což ve svém důsledku může znamenat i následující situaci – v případě, že by se žena bránila v rámci jednoho z mnoha útoků agresora, byla by nevinná (když však nesmíme zapomínat, že žena je většinou slabší, během útoku se snaží přežít), ale v případě, že by podnikla nějaké jednání až po ukončení útoku, jedná se již o mstu - o zabití. Na druhé straně se dá říci, že osoba s BWS syndromem žije pod neustálou hrozbou útoku, bezprostřední ohrožení jejího života může nastat kdykoliv. Samozřejmě by bylo nejvhodnější řešení celé situace odchod ženy s BWS syndromem od agresora, ale bohužel na to zpravidla nemají odvahu nebo mají pocit, že nemají kam odejít.

Ze států s common law systémem je jednání žen s BWS syndromem rozeznáváno jako sebeobrana prozatím jen ve Spojených státech amerických. Kanada prozatím učinila

---

²⁵⁴ (2003) EWCA Crim 415

velký krok v akceptaci znaleckého posudku v rámci trestního řízení. Irsko a Velká Británie prozatím na ženy s BWS syndromem sebeobranu neaplikovaly, ale jistě bude velmi zajímavé sledovat budoucí vývoj v této oblasti.

6. Závěr

Rozdílnost dvou systémů práva se dle autorky neustále stírá. Za největší a stále přetrvávající rozdíl lze považovat porotní soudnictví, které může být snadněji ovlivnitelné než trestní řízení známé v České republice. Jednotlivé rozdíly mezi prameny práva postupně mizí, neboť i v zemích s angloamerickým právem jsou vydávány zákony, které nicméně mají do zákoníků známých z kontinentálního práva ještě daleko. Stále častěji v kontinentálním právu je pak nejen v praxi, ale i v teorii odkazováno na právní věty a závěry z rozhodnutí soudů, které by však neměly být pramenem práva. Oba systémy jsou si bližší a podobnější.

Krajní nouze není oproti nutné obraně tak v praxi využívaným institutem, ale je již po dlouhou dobu uznávána a bez větších změn funguje již přes dvacet let. Ani nový trestní zákoník nezpůsobil žádnou revoluci ohledně tohoto ustanovení. Výklad institutu krajní nouze je již ustálen nejen v teorii, ale i v soudní praxi. Autorka nejdříve popsala, analyzovala jednotlivé podmínky stanovené trestním zákoníkem, a následně pro lepší pochopení užitých abstraktních pojmů odkázala a popsala případy z judikatury českých soudů. U rozboru jednání vybočujícího z podmínek krajní nouze se zaměřila na popsání podmínek jednotlivých excesů, a na možné důsledky řešení těchto excesů. V rámci stejné části popsala autorka i podmínky jednání, které v české právní úpravě zastřešuje krajní nouze -nutnosti a tísně. Opět se autorka zaměřila na základní charakteristické rysy těchto institutů, které popsala a rozebrala na jednotlivých případech. Krajní nouze ve smyslu českého práva je obsáhlejším pojmem než nutnost a tíseň v common law. Dle názoru autorky je taktéž institutem komplexnějším. Autorka však zastává názor, že jsou si jednotlivé případy z České republiky či z common law velice podobné, což potvrzuje její domněnku, že podmínky pro krajní nouzi, nutnost a tíseň jsou si velice podobné. V irské úpravě chybí jakékoliv řešení možného překročení podmínek nutnosti či tísně, což autorka spatřuje za velký nedostatek.

Stejným způsobem jako krajní nouze byl rozebrán a popsán institut nutné obrany. Nutná obrana je taktéž dlouho uznávaným institutem, často používaným v soudní praxi. Po změně úpravy nutné obrany volala část odborné veřejnosti při přijetí nového trestního zákoníku, tyto hlasy však zůstaly nevyslyšeny. Autorka popsala a zanalyzovala jednotlivé

podmínky stanovené trestním zákoníkem pro nutnou obranu, následně se snažila každou podmínku nalézt i v soudní judikatuře. Obdobně jako u krajní nouze se pak autorka zabývala i excesy z podmínek nutné obrany – nejprve popsala jednotlivé možnosti, poté je prezentovala na soudních případech. Po rozebrání české úpravy se autorka zaměřila na úpravu nutné obrany v irském a britském právu. Nejdříve vždy popsala a rozebrala jednotlivé prameny, které sebeobranu v daném státě upravují, následně charakterizovala základní podmínky, jež uvedla na soudních rozhodnutích. Sebeobrana a nutná obrana jsou dle autorky práce upraveny velmi podobně. Autorka sice považuje úpravu common law za příznivější pro jednatelce, ale to především na základě porotního trestního řízení. Velkou odlišností je hledisko posuzování přiměřenosti obrany – v common law se používá čistě subjektivní hledisko, v České republice se jedná o kombinaci subjektivního a objektivního hlediska, což je dle autorky vhodnější. Ale opět lze dle autorky nalézt velký počet společných rysů – podmínka bezprostřednosti, úprava nutné obrany proti úředním osobám, či její možnost proti vyprovokovanému útoku, aj. Samostatnou otázkou však zůstává ochrana obydlí v irském právu, kdy předmětný Dwelling Act je autorce nesmírně sympatický počin, ale zároveň autorka nezapomíná na ochranu lidských práv. Autorka se domnívá, že by dostatečnou ochranou lidských práv naplnila aplikace kombinovaného hlediska posouzení (subjektivní a objektivní) na jednání obránce v rámci ochrany obydlí.

Za velký nedostatek úpravy common law pak autorka považuje nedostatečné upravení vybočení z podmínek sebeobranu. V Irsku se zastává alespoň pozice half-way, ale ve Velké Británii nemá osoba, která překročila podmínky sebeobranu v rámci následného trestního řízení žádnou ochranu. A v případě užití smrtelné síly bude vždy odsouzena za vraždu. V souvislosti se stresem, ve kterém obránce jedná, se jeví tato úprava jako příliš tvrdá pro osobu obránce.

Navzdory komplexnosti institutů krajní nouze a nutné obrany v českém právu nelze říci, že se jedná o úpravu bezchybnou. Naštěstí již došlo ke změně posuzování obrany proti útoku osoby trestně neodpovědné. Některé otázky nejsou však výslovně řešeny zákonem, ačkoliv jejich výklad je již ustálen a to především v souvislosti s teorií i praxí. Jedná se o otázku možné nutné obrany proti útoku úředních osob, či proti vyprovokovanému útoku. Zároveň i úprava omluvné krajní nouze by zasloužila určitou pozornost, neboť jinak právo

žádá po jednajícím velké hrdinství. Nesmíme také zapomínat na využívání a používání automatických obranných zařízení. Ani tato nejsou výslovně upravena v trestním zákoníku. I tuto problematiku vyřešila soudní praxe – stanovisko Nejvyššího soudu ČR, jehož závěr je, že automatická obranná zařízení jsou povolena, pokud splňují určité podmínky, a proto již není nezbytné zakomponovat tuto oblast do trestního zákoníku.

Popisováním skutkových okolností skutečných případů se autorka snažila dokázat, že soudy v rozhodování těchto otázek přihlíží ke stavu bránící se osoby a k celému případu jako celku. Zároveň se však nemůže z jednotlivých případů vytvořit precedent, neboť každý případ je specifický. V jednom případě bylo posouzeno vícečetné bodnutí jako jednání v nutné obraně, v jiném případě to byl však již exces. Zákon nemůže stanovit zcela přesné a přísné měřítko, neboť tím by se nereflektovala rozmanitost života a zároveň je soudům dáno oprávnění rozhodovat případy s přihlédnutím ke skutkovým okolnostem.

Navzdory výše zmíněným výtkám lze považovat českou právní úpravu krajní nouze a nutné obrany za velmi širokou a v teorii ustálenou. Naneštěstí, především orgány činné v trestním řízení tyto instituty v minulosti nepoužívaly velmi často, ačkoliv tomu skutkové okolnosti napovídaly. I z tohoto důvodu se stalo posuzování důsledků jednání v nutné obraně jako nepředvídatelné – ustanovení trestního zákoníku se velmi snaží zvýhodňovat obránce, což však soudy v praxi nečinily.

Dle autorky si je úprava českého, irského a britského práva ohledně krajní nouze a nutné obrany velice podobná. Za podnět vhodný k úvaze by autorka považovala upravit podmínky ochrany obydlí v českém právu tak, aby za prvé občané neměli obavu z jednání v nutné obraně, a aby byla přitom zachována zvýšená ochrana obydlí v souladu s Úmluvou a Listinou. Dle autorky je zjevný posun v aplikační praxi k uvolňování posuzování podmínek nutné obrany a krajní nouze, ale i přes to by autorka doporučila využití všech možností výkladu těchto podmínek při posuzování jednotlivých případů.

Seznam zkratk

Trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů
Úmluva	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
Nejvyšší soud ČR	Nejvyšší soud České republiky
Nový občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Charta OSN	vyhláška ministerstva zahraničních věcí ze dne 16. ledna 1947, o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku
Stanovisko	stanovisko Nejvyššího soudu ČR č. 12/2010 Sb. rozh. tr.
Act 1997	Non Fatal Offence Against the Person Act 1997
Dwelling Act	Criminal Law (Defence and the Dwelling) Act 2011
Criminal Damage Act	Criminal Damage Act 1997
Criminal Law Act	Criminal Law Act 1967

Použitá literatura

Knížní díla a články

- Ashworth, A.: Principles of criminal law, fifth edition. Oxford: Oxford university Press, 2006.
- Bakircioglu O. The contours of the right to self-defence: is the requirement of imminence merely a translator for the concept of necessity? Journal of Criminal Law, 2008, 72(2).
- Bennun, M. E.: Necessity – yet another analysis. The Irish Jurist, 1986, 2.
- Bohlander, M.: Of shipwrecked sailors, unborn children, conjoined twins and hijacked airplanes – taking human life and the defence of necessity. Journal of Criminal Law, 2006, 70 (2).
- Císařová, D.: K nové koncepci okolností vylučujících protiprávnost. Trestní právo, č. 10/2000.
- Clarkson, C. M. V.: Necessary action: a new defence. Criminal Law Review, 2004, (50th Anniversary Edition).
- Cross R.: Precedent in English law. Oxford, 1991.
- David R.: Anglické právo. Bratislava, 1972.
- Derret, J., Iyer, T.: Hindu Law, International Encyclopedia of Comparative law. Hamburg, Voll. II, kapitola 2.
- Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení. Trestní právo, č. 1/98.
- Dolenský, A.: Poznámky k rekodifikaci. Trestní právo, č. 11/96.
- Dolenský, A.: Střílet nebo nestřílet?. Právní praxe v podnikání, č. 2/1997.
- Dwyer, P.: Homicide and the plea of self-defence. Irish Criminal Law Journal, 1992, 2.
- Elliot, D. W.: Necessity, duress and self-defence. Criminal Law Review, 1989.
- Fenyk, J.: Základy trestní odpovědnosti podle nového trestního zákoníku České republiky č. 40/2009 Sb. Trestní právo, č. 3/2009.
- Gerloch A.: Teorie práva. 6. aktualizované vydání. Aleš Čeněk, 2013.
- Glynn, B.: Ones home is ones Castle. Irish Law Times, 2011, 29.

- Gur-Arye, M.: Should the criminal law distinguish between necessity as a justification and necessity as an excuse? *Law Quarterly Review*, 1986.
- Handbury H. G.: *English Courts of Law*, London, 1967.
- Hruška, J., Bureš, R.: Použití automatických obranných zařízení z pohledu trestního práva. *Trestní právo*, č. 7-8/2010.
- Hruška, J.: Institut nutné obrany ve světle navrhované rekonstrukce trestního zákoníku. *Trestní právo*, č. 12/2007.
- Jefferson, M.: Householders and the use of force against intruders. *Journal of Criminal Law*, 2005, 69(5).
- Jelínek J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 1.vydání podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2010.* Praha: Leges, 2009.
- Kenny, E.: Battered women who kill: the fight against patriarchy. *UCL Jurisprudence Review*, 2007.
- Knapp V.: *Teorie práva. 1.vydání.* Praha: C.H. Beck, 1995.
- Knapp V.: *Základy srovnávací právní vědy.* Praha, 1991.
- Koucký, R.: K problematice nutné obrany. *Právní fórum*, č. 12/2009.
- Králík, M.: Nutná obrana v občanském a trestním právu aneb meze interpretace v právu. *Právní rozhledy*, č. 1/2000.
- Kratochvíl, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2009.
- Kubová, O.: K některým otázkám krajní nouze. *Bulletin advokacie*, č. 10/1998.
- Kuchta, J.: K novele ustanovení § 13 trestního zákona o nutné obraně. *Časopis pro právní vědu a praxi*, č. 2/1994.
- Kuchta, J.: Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučující protiprávnost v připravované rekonstrukci trestního zákona. *Trestněprávní revue*, č. 2/2003
- Kuchta, J.: *Nutná obrana.* Brno: Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1999.
- Lanham, D.: Death of a qualified defence. *L. Q. R.*, 1988, 104 (Apr).
- Lanham, D.: Offensive weapons and self-defence. *Criminal Law Review.*, 2005.

- Lata, J.: Vývoj institutů nutné obrany a krajní nouze v českých zemích. Trestní právo, č. 2/1999.
- Leverick, F.: Is English self-defence law incompatible with Article 2 of the ECHR? Criminal Law Review, 2002.
- Lněnička, J.: Ad „nová koncepce nutné obrany (§ 13 tr.zák.). Bulletin advokacie, č. 4/1994.
- McAuley, F., McCutcheon, J.P.: Criminal Liability. Dublin? Round Hall, Sweet & Maxwell, 2000.
- McAuley, F.: Necessity and duress in criminal law: the confluence of two great tributaries. The Irish Jurist, 1998, 1.
- McIntyre, Tj., McMullan, S., Ó Toghda, S.: Criminal Law. Dublin: Round Hall, 2012.
- Mitchell, B.: Prosecuting deaths by the state: issues following the fatal shooting of Jean Charles de Menezes. Cov. L. J., 2008, 13 (1).
- Molan, M.: Cases and Materials on Criminal Law. London: Routledge-Cavendish, 2008.
- Moore, W. K., Hanly, C.: Make that Grade: Irish Criminal Law. Dublin: Gill & Macmillan, 2005.
- Newman, Ch.: Affray and the test for excessive force in relation to self-defence. Journal Criminal Law, 2008, 72(2).
- Novotný, F. a kol.: Trestní zákoník 2010 (stav k 1. 4. 2010). Praha: Eurounion Praha, s.r.o., 2010.
- Novotný, F., Paroulková, V.: K některým otázkám nutné obrany. Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. 1. vydání. Praha: Lexis Nexis CZ, s.r.o., 2007.
- Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010.
- Nývltová, I.: Objektivní a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných. Trestněprávní revue, č. 7/2003.

- O' Sullivan, C.: The Burglar and the Burglarised: Self-defence, Home-defence and Barnes. *Irish Criminal Law Journal*, 2007, 4.
- Ormerod D.: *Criminal Law*, twelfth edition. Oxford University Press: Smith and Hogan, 2008.
- Pichhadze, A.: Proposals for reforming the law of self-defence. *Journal Criminal Law*, 2008, 72(5).
- Polášek, Z., Kollár, J.: Některé problémy vyloučení krajní nouze. *Právník* 1975.
- Reed A., Fitzpatrick B.: *Criminal law*. 3rd edition. London: Sweet & Maxwell, 2006.
- Říha, J.: Příspěvek k pojetí viny. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008.
- Smith, J. C.: *Justification and Excuse in the Criminal Law*. London, 1989.
- Smith, J. C.: The use of force in public or private defence and Article 2. *Criminal Law Review*, 2002.
- Smith, K. J. M.: Must heroes behave heroically? *Criminal Law Review*, 1989.
- Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: *Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2004.
- Spencer, K.: Self-defence and Defence of the Home. *Irish Criminal Law Journal*, 2007, 2.
- Stannard, J. E.: Shooting to kill and the manslaughter option. *Irish Criminal Law Journal*, 1992, 1.
- Šámal, P.: K novele trestného zákona. *Všehrd*, č. 1/1994.
- Šámal, P.: *Komentář k trestnímu zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2009.
- Teschler, E.: K některým otázkám nutné obrany. *Trestní právo*, č. 10/97.
- Vantuch, P.: *Trestní zákoník s komentářem k 1. 8. 2011*. 1.vydání. Praha: Anag, 2011.
- Virgo, G.: Are the defence of provocation, duress and self-defence consistent? *Achbold News*, 2002.
- Vokoun, R.: *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*. Praha: AUCI 1989.

Elektronické zdroje

- Eastal P.: Battered women who kill: a plea of self-defence. http://aic.gov.au/media_library/publications/proceedings/16/easteal1.pdf stav ke dni 21. ledna 2015.
- Görener, A. F.:The Doctrine of Pre-Emption and the War in Iraq Under International Law. <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/AylinsekerGorener.pdf>
- Jayawerdene M.: Rights Council Criticises shatter`s Lax Home Defence Bill <http://www.icel.ie/news/2012/01/12/rights-council-criticises-shatter%E2%80%99s-%E2%80%9C-lax%E2%80%9D-home-defence-bill.html> ke dni 17. ledna 2015.
- Kabát R.: Jak je to s nutnou obranou v českém právu. <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/jak-je-to-s-nutnou-obranou-v-ceskem-pravu> ve stavu ke dni 16. října 2014
- Quinn, B.: Scandal in Ireland as woman dies in Galway „after being denied the abortion“. <http://www.theguardian.com/world/2012/nov/14/ireland-woman-dies-after-abortion-refusal> ve stavu ke dni 12. listopadu 2014
- Třeček, Č., Zelený, J., Šťastný, J.: Nejvyšší soud couvá: zabití zloděje je vraždou, když je na útěku, http://zpravy.idnes.cz/nejvyssi-soud-couva-zabiti-zlodeje-je-vrazdou-kdyz-je-na-uteku-p7n-/krimi.aspx?c=A110309_144509_krimi_cen ve stavu ke dni 25. února 2013.
- Třeček Č.: Sebeobrana při útoku musí být přiměřená. Bradáčová je pro úpravu zákona. http://zpravy.idnes.cz/konference-o-nutne-obrane-0yz-/domaci.aspx?c=A140909_120519_domaci_cen stav ke dni 2. ledna 2015.
- Vokáč M., Bárta J. a kol.: Žena s nožem pobodala ve škole studenty. Šestnáctiletý hoch zemřel. http://jihlava.idnes.cz/pobodani-na-obchodni-akademii-ve-zdare-nad-sazavou-fve-jihlava-zpravy.aspx?c=A141014_090808_jihlava-zpravy_mv ve stavu ke dni 16. října 2014

Zákony, právní předpisy, smlouvy a jiné právní dokumenty

- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška ministerstva zahraničních věcí ze dne 16. ledna 1947, o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku
- Non Fatal Offence Against the Person Act 1997
- Criminal Law (Defence and the Dwelling) Act 2011
- Criminal Damage Act 1997
- Criminal Law Act 1967

Shrnutí v anglickém jazyce (resumé)

This paper deals with two justifications. Necessity and self-defence are important institutes of criminal law, which are very often applied in the criminal proceeding. Consequently, these are legal institutes, which are often watched by the people and media due to the fact that their inappropriate application causes mistrust by the people in the rule of law. For the rule of law, it is very important to set forth individual conditions for acting within the limits of necessity and self - defence.

The thesis focuses on the comparison between two institutes within two legal systems – Civil law legal system, to which the Czech Republic belongs, and common law system. The common law system is based on a doctrine of precedent and in relation to their application across the countries with this legal system is paper predominantly focused on the laws of Ireland and laws of England.

The term necessity as it is understood under the laws of the Czech Republic includes three institutes of common law – necessity, duress by threats and duress of circumstances. All these institutes are described from the theoretical point of view. Subsequently, individual requirements are presented in the judicial decisions, which relate to them.

Another institute, which was compared, is self-defence. This institute could be considered as the most important, i.e. more often use in practice. Both, in Ireland and in the Czech Republic anybody may use self-defence without limitation. Each country prescribes conditions on the acting in self-defence, which are therefore very similar, almost identical despite the fact that they are different legal systems.

This thesis is interesting due to the comparison of two institutes within two legal systems. Despite this fact, both, the Czech Republic and Ireland and England agreed on similar conditions for acting in application of law and individual conditions but in essence the institutes necessity and self-defence are very similar.

Abstrakt

Tato rigorózní práce se zabývá krajní nouzí a nutnou obranou v českém právu a jejich ekvivalenty v common law. Cílem této práce je představit a popsat jednotlivé instituty – krajní nouzi, nutnou obranu, nutnost, tíseň a oprávněné použití síly, jejich podmínky. Tato práce se taktéž zaměřuje na soudní rozhodnutí českých, irských, anglických a dalších soudů, jež upravují výklad zmíněných institutů. Práce analyzuje a porovná podmínky české právní úpravy a common law, které zastupuje především úprava irská.

Úvod práce tvoří první kapitolu, stanovuje cíle práce a způsoby jejich dosažení. Druhá kapitola představuje obecný úvod, ve kterém se popisují jednotlivé rozdíly systému práva kontinentálního a angloamerického.

Třetí kapitola se ve třech podkapitolách věnuje vymezení postavení krajní nouze a nutné obrany v národních úpravách. Tato kapitola teoreticky rozebírá zařazení daných institutů do kontextu národních úprav a popisuje jejich základní znaky.

Čtvrtá kapitola se věnuje právní úpravě krajní nouze a jejím ekvivalentům v common law. Jsou vysvětleny jednotlivé podmínky, zároveň jsou prezentovány na soudních rozhodnutích. Součástí této kapitoly je i rozbor možného vybočení z daných podmínek a jeho řešení v rovině trestněprávní. Pátá kapitola se zabývá pojmem nutné obrany nejprve v České republice, následně v Irsku a v Anglii. V každé podkapitole jsou definovány základní podmínky nutné obrany v národní úpravě. Zároveň jsou rozebrány a analyzovány případy z judikatury u každé podmínky samostatně i v jejich vzájemné souvislosti. V rámci rozebrání podmínek nutné obrany se jedna část zabývá i možným vybočením z podmínek jednání.

Poslední kapitola se týká finálního srovnání rozebíraných institutů v rámci odlišných právních systémů. Podkladem pro srovnání je především úprava česká a irská.

Práce byla vypracována podle platné právní úpravy k 1. únoru 2015.

Abstract

This thesis deals with the necessity and self-defense under the laws of the Czech Republic and their equivalents in the common law. The aim of the thesis is to introduce and describe each institute – necessity, self-defence, duress by threats, duress of circumstance and lawful use of force and their conditions for application. This paper also focuses to decisions of Czech, Irish, English and another courts which modified interpretation of mentioned institutes. The thesis analyses and compares conditions of Czech law and common law, which is represented mainly by Irish law.

Introduction of thesis forms first chapter, it sets out aims and the methods used for achieving them. Second chapter presents general introduction where it is described differences of civil law and common law.

Third chapter is divided into three subchapters and focuses on the position of necessity and self-defence in national law. This chapter theoretically analyses the position of institutes in justification in the context of national adaptation and describes their basic features.

The fourth chapter deals with legal regulation of the necessity and its equivalents in the common law. Individual conditions are explained and presented on individual judicial decisions. Part of this chapter is even an analysis of possible excess from given conditions of the necessity and its solution from the criminal point of view. The fifth chapter focuses on the term of self-defence first in the Czech Republic then in Ireland and England. In each subchapter, basic conditions of self-defence under national laws are defined. Case law is also analysed with respect to each condition individually and in context. Within analysing the requirements of self-defence, one part deals with possible excess from the condition of acting.

The last chapter concerns comparison of the analysed institutes within the limits of different legal system. The background for this comparison is in particular Czech and Irish regulation.

This thesis was written in accordance with the applicable law on February 1st, 2015.

Klíčová slova

nutná obrana, krajní nouze, common law

Key words

self-defence, necessity, common law